

**BİNGÖL’DE “YEREL SİYASAL ALAN” VE SİYASAL KATILIMI ETKİLEYEN
SOSYOLOJİK FAKTÖRLER**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Genel Sosyoloji ve Metodoloji Ana Bilim Dalı**

HAMZA AYAN

Danışman: Doç. Dr. Hasan TÜZEN

**Mayıs 2015
DENİZLİ**

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulguların analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birinci ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza

Hamza AYAN

A handwritten signature in black ink, featuring a large, stylized initial 'H' followed by a series of loops and a long horizontal stroke extending to the right.

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Sosyoloji Anabilim Dalı Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalı öğrencisi Hamza AYAN tarafından, Doç.Dr. Hasan Tüzen yönetiminde hazırlanan “Bingöl’de Yerel Siyasal Alan ve Siyasal Katılımı Etkileyen Sosyolojik Faktörler” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 27.05.2015 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

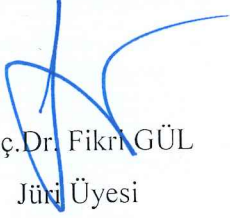
Doç.Dr. Güney ÇEĞİN

Jüri Başkanı

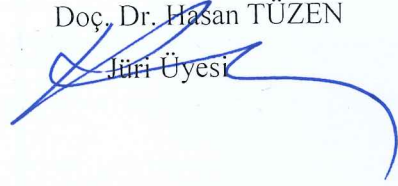
Doç.Dr. Fikri GÜL

Jüri Üyesi

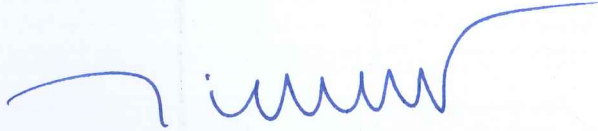
Doç. Dr. Hasan TÜZEN

Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun
01/07/2015 tarih ve 14/19 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Turhan KAÇAR
Müdür

ÖNSÖZ

Çağdaş sosyologlardan olan Pierre Bourdieu, yapısal inşacı sosyoloji akımının düşünsel boyutunu oluşturan toplum- birey ve diğer araştırma ve tartışma alanlarına ilişkin sentezlerde bulunmuştur. **Bingöl’de “Yerel Siyasal Alan ve Siyasal Katılımı Etkileyen Sosyolojik Faktörler”** başlıklı tezde, Pierre Bourdieu’nun yapısal inşacı modeli temel teorik çerçeve olarak ele alınmıştır.

21.yy’a gelindiğinde, siyaset düşüncesinde birçok önemli gelişmeler söz konusu olmuştur. Siyasal olarak meydana gelen birçok paradigma, tezin örnekleminde yer alan Bingöl için de geçerliliğini korumaktadır. Bingöl ilinin siyasal süreci, zaman zaman farklılıklar göstermiştir. Söz konusu meydana gelen farklılıklar, kitlelerin siyasal sürece dâhil olmasına da yansımıştır.

Dört bölümden oluşan bu çalışma, giriş ve sonuç bölümleriyle tamamlanmaktadır. Birinci bölümde yapısal inşacı sosyolojinin temel çerçevesi Pierre Bourdieu zaviyesinde incelenmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde ise 20. yy’ da ve 21.yy’ a geline Türkiye’de siyasal alanın sosyo- tarihsel görünümü incelendi. Üçüncü bölümde araştırma alanı olan Bingöl ilinin sosyo kültürel yapısı incelenmiştir. Dördüncü ve son bölümde ise Bingöl ilinin siyasal yapısına ve seçmenlerin davranışlarına etki eden sosyolojik faktörleri saptamak için yirmi üç görüşmeci ile yapılan mülakatların söylem analizi yapıldı.

Bu çalışma sürecinde bana birçok alanda değerli katkı ve fikirlerini sunan ve tezimin hazırlanması sürecinde akademik danışmanlığı ile her türlü desteğinden dolayı Doç. Dr. Hasan TÜZEN’e, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca desteklerini her zaman hissettiğim fahri tez danışmanım Doç. Dr. Güney ÇEĞİN’e teşekkür ederim. Yardımlarını esirgemeyen hocam Doç. Dr. M. Cengiz YILDIZ’a, tez yazım aşamasında bilgilerinden ve tecrübelerinden faydalandığım ve bana önderlik yapan değerli meslektaşım Arş. Gör. Vefa ADIGÜZEL’e ve çalışma arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım. Gerek tez yazım sürecinde gerekse diğer akademik çalışmalarında maddi manevi desteklerini esirgemeyen aileme minnet borcumu belirtmek isterim. Yine tezimin yazımında değerli görüşlerini içtenlikle ve samimiyetle ileten katılımcılarıma teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

BİNGÖL'DE “YEREL SİYASAL ALAN VE SİYASAL KATILIMI ETKİLEYEN SOSYOLOJİK FAKTÖRLER”

AYAN, Hamza
Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji ABD
Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Hasan TÜZEN

Mayıs,2015, 92 Sayfa

Bu çalışmanın hedefi, Pierre Bourdieu'nun yapısal inşacı sosyoloji teorisi ile Bingöl ilinin siyasi profilini ve siyasal katılım sürecinde katılımcıların davranışlarını etkileyen sosyolojik faktörleri analiz etmektir. Yapısal inşacı sosyoloji, çağdaş sosyoloji teorisi alan'ında özel bir konuma sahiptir. Yapısal inşacı sosyoloji teorisini temel referans alarak 21. yy' da ülkelerin ve bireylerin dengelerine etki eden temel kurumlardan olan siyaset kurumunun konumu ve etki alanını Bingöl özelinde incelenmeye çalışılmıştır.

Yerel siyasal alan, demokrasinin evrensel normları ve pratiği ile söz konusu olan birlikteliği tartışılmaz ön kabul haline gelmiştir. Bu çerçevede tezin temel örnekleminde bulunan Bingöl ilinin siyasal yapısı ve siyasal katılım sürecinde katılımcıların demokratik davranışlarının analiz edilmesi ülkenin ve ilin demokratik eylemlerine ışık tutulacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda ilin siyasi yapısında etkinliğini koruyan sivil toplum kuruluşları, kanaat önderleri, parti liderleri ile derinlemesine mülakat yapılarak, transkripsiyon (söylem analizi) yöntemi ile ilin siyasi profili çizilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Siyaset, Siyasal Katılım, Siyaset Sosyolojisi, Yapısal İnşacı Sosyoloji,

ABSTRACT**LOCAL POLITICAL AREA AND SOCIOLOGICAL FACTORS THAT AFFECT
POLITICAL PARTICIPATION IN BINGOL**

AYAN, Hamza
Master's Thesis
Department Of Sociology
Supervisor: Doç. Dr. Hasan TÜZEEN

May, 2015 92 Pages

The aim of this study is to analyze sociological factors that have impacts on participants' behaviors during the process of political participation and political characteristics of Bingol by considering the structural constructive sociological theory of Pierre Bourdieu. Structural constructive theory has started to play an important role among contemporary sociological theories. It has been attempted to be investigated the position and impact area on specific to Bingol city of politics institution which affects the balances of countries and individuals as being one of main social institutions by referring to structural constructive theory.

Local political area has been shaped with universal norms of democracy and their implementations. In this context, Bingol's, which is in the fundamental sample of thesis, political structure and analyzing democratic attitudes of participants in the political participation process have been considered shedding light on the democratic acts of Bingol city and Turkey. Therefore, it has been attempted to characterize the political structure of the city by being used transcription method and in-depth interview with nongovernmental organizations, opinion leaders and party leaders that have efficiency on the political structure of the city.

Key Words: Politics, political participation, sociology of politics, structural constructive sociology

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YAPISAL-İNŞACI SOSYOLOJİNİN TEMEL ÇERÇEVESİ

1.1. Yapısal-İnşacı Sosyoloji Gerçeği.....	5
1.2. Araştırmanın Kuramsallığı.....	7
1.3. Alan Dinamikleri Kuramı ve Yapısal – İnşacılık.....	9
1.4. Çift Odaklı Bir Çözümleme: Mütakabiliyet Analizi ve Etnografik Tasvir.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SİYASAL ALANIN SOSYO-TARİHSEL GÖRÜNÜMÜ

2.1. Siyaset Kavramı ve Kurumsallığı.....	14
2.2. 21. Yüzyılda Siyaset Teorisi ve Türkiye’de Siyasal Tarih.....	18
2.3. Yerellik ve Siyaset.....	21
2.3.1. Aşiret ve Siyaset	23
2.3.2. Terör ve Siyaset	26
2.3.3.Din ve Siyaset İlişkisi.....	31
2.4.Siyasal Katılım	34
2.4.1. Siyasal Katılım Süreci ve Siyasal Partiler.....	39
2.4.2. Siyasal Katılımda Çıkar Endeksli Faktörler.....	43
2.4.3. Siyasal Katılımı Etkileyen Psikolojik ve Sosyal Etmenler.....	46
2.4.3.1. Siyasal katılıma Etki Eden Psikolojik Etkenler.....	47
2.4.3.1.1. Etkenlik Duygusu.....	47
2.4.3.1.2. Vatandaşlık Duygusu.....	48
2.4.3.1.3. Siyasal İlgi.....	48
2.4.3.1.4. Sosyal Girişkenlik.....	49
2.4.3.2. Siyasal katılıma Etki Eden Sosyal Etkenler.....	49
2.4.3.2.1. Yaş.....	49

2.4.3.2.2. Cinsiyet.....	50
2.4.3.2.3. Aile.....	51
2.4.3.2.4. Sosyo-Ekonomik Yapı.....	52
2.4.3.2.5. Eğitim.....	52
2.4.3.2.6. Meslek.....	53
2.4.3.2.7. Kitle İletişim Araçları.....	53
2.4.3.2.8. Sivil Toplum Kuruluşları.....	54
2.4.3.2.9. Diğer Faktörler (Kentleşme, Modernleşme ve Yasal Düzenlemeler).....	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM SOSYO KÜLTÜREL YAPI

3.1. Bingöl İlinin Sosyo-Kültürel Yapısı.....	56
3.1.1. Tarihçesi.....	56
3.1.2. Coğrafik Yapısı ve Yerleşkesi.....	59
3.1.3. Demografik Yapı.....	61
3.1.4. Kültürel Yapı.....	63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BİNGÖLDE SİYASAL KATILIM VE SİYASAL DAVRANIŞA İLİŞKİN SÖYLEM ANALİZLERİ

4.1. Söylem Analizi.....	68
4.1.1. Bingöl Siyasetinin Genel Dağılımı.....	69
4.1.1.1. Devlet ve Toplum.....	70
4.1.1.2. Hukuk Düzeni ve Toplum.....	71
4.1.1.3. İdeal Bir Siyasal Lider ve Partinin Özellikleri.....	72
4.1.1.4. Türkiye'nin Geleceğine Bakış.....	74
4.1.1.5. Bingöl'de Siyasal Yaşam ve Bingöl İçin Siyaset.....	78
4.1.1.6. Bingöl İlini Çevre İllerden Ayıran Siyasal Farklılık.....	79
4.1.1.7. Bingöl'de İdeal Siyaset İzlenimi.....	80
4.1.1.8. Düşük Yoğunluklu Savaş ve Bingöl Siyaseti.....	81
4.1.1.9. Gelişmişlik Düzeyi, Sosyo-Ekonomik Yapı ve Bingöl Siyaseti.....	82
4.2. Bingöl Siyasetinde Ayırıcı Unsur Din.....	84
4.3. Bingöl'de Zaza Nüfusu ve Siyaset.....	89
4.4. Siyasal Bir İrade Bingöl'de Aşiretçilik.....	92
4.5. Güç ve İktidar İlişkisinde Bingöl Siyaseti.....	95

SONUÇ.....	100
GÖRÜŞMECİ KÜNYESİ.....	103
KAYNAK.....	104
EKLER.....	109

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD - Amerika Birleşik Devletleri
Ak Parti - Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP - Anavatan Partisi
BDP - Barış ve Demokrasi Partisi
CHP - Cumhuriyet Halk Partisi
DP - Demokrat Parti
DSP - Demokratik Sol Parti
DYP - Doğru Yol Partisi
HDP -Halkların Demokratik Partisi
MHP - Milliyetçi Hareket Partisi
M.Ö. - Milattan Önce
M.S. - Milattan Sonra
PKK - Partiya Karkeran Kurdistan
SCF - Serbest Cumhuriyet Fırkası
TESEV - Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TOKİ - Toplu Konuk İdaresi Başkanlığı
TUIK - Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Sosyal hayat insan eylemlerinin yansıması mıdır? Bireyselliğin yaşanmışlığı toplumsal dünyanın bir eklentisi midir? Bu ve buna benzer sorular sosyal bilimler literatüründe metodolojik olarak dile getirilmektedir. Toplumsal hayatta metodolojik olarak dile getirilen problemler, bazen sosyal bilimlerin ilerlemesine engel olmuştur. Söz konusu engellerin oluşması, gündelik kabullerin bilimsel tanımlara dönüştürülmesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim sosyal bilimlerde yaşanan kargaşa gerçek bilimsel erdemlilik sürecinde aşılması güç problemleri beraberinde getirmiştir.

Sosyal bilimciler tarafından tartışılan birey ve toplum eksenli alan, yapı-eylem doğrultusunda değişkenlik göstermiştir. Toplumsal olanın değişimi, evrimsel süreçleri takip eden zaman aşımında yapı ve eylem doğrultusunda tarihsel değişkenlik göstermiştir. Bu bağlamda çağdaş sosyologlardan Pierre Bourdieu, yapısal inşacı sosyoloji akımının düşünsel boyutunu oluşturan toplum-birey ve yapı-eylem sentezini yapmıştır. Bourdieu kendi metodolojik yapısını gerçekleştirmek için yapısal inşacı terimini yoğun düzeyde kullanmıştır. Bu çalışma ekseninde Pierre Bourdieu'nün yapısal inşacı sosyoloji geleneği temel veriler üzerinden aktarılmıştır. Bu bağlamda yapısalcılığı sembolik sistem içinde değil, toplumsal hayatta kendi pratikleri ve düzeylerini anlayabilme kapasitesine sahip aktörlerin iradelerinden ayrı olarak tarafsız sistemlerin, yapıların varlığından söz edilmektedir. Bu bağlamda birinci bölümde yapısal inşacı sosyoloji Pierre Bourdieu çerçevesinde ele alınmıştır.

Siyaset kurumunun temel görevi, yönetim işlerinin yürütülmesi ve genel kamu düzeninin sağlanmasıdır. İlk toplumlardan, klanlardan kabilelerden, günümüz ulus/devletlerine kadar bu görevleri, işlevleri toplumsal hayatta görürüz. Siyaset, kamu düzeni ve evrensellik açısından önemli ve zorunludur. Sosyal hayattaki farklılaşma ile daha belirgin bir hale gelmiştir. Siyaset kurumunun amacı, kamusal düzen ve yönetimi toplumlarda birleştirme aracı yapılar oluşturma ve yönlendirip eğitime gibi işlemleri ihtiva etmektedir. Bütün toplumlar yöneten ve yönetilen ayırımına sahip olmuştur.

Yapısal inşacı sosyolojiye referans alarak ikinci bölümde 21.yy Dünyasında Türkiye'nin siyasal alanını ve sosyo tarihsel görünümü irdelenmeye çalışılmıştır. Böylelikle hedeflenmek istenen nokta, tezin örnekleme olan Bingöl ilinin siyasi profilini analiz etmektir. Bu çerçevede siyaset kavramının kuramsallığı ve 21. yy siyaset teorisi

ve Türkiye’de siyasal tarihin boyutunun irdelenmesinin önemli olacağı düşünülmüştür. 21. yy Türkiye’inde ve buna bağlı olarak yansıması olan Bingöl ilinde siyaset kavramı mevcut dengelerin değişmesinde önemli rol üstlenmiştir. Nitekim siyaset kurumu birçok kurumun önüne geçmiş ve başat kurum haline gelmiştir. Şerif Mardin’in merkez çevre ilişkisi kuramı çerçevesinde Türkiye ve yansıması olan Bingöl’de merkez kurum siyaset, çevre kurumlar ise diğer kurumlar oluşturmuştur. Siyaset kavramının merkeze alındığı süreçte siyasal arenada siyasal katılımcı olarak yer almak isteyen siyaset adamları ve siyasal katılımcılar belirli sıkıntılar ve zorluklar ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sürecin gerek psikolojik gerekse sosyolojik etkenleri söz konusudur. İkinci bölümde yoğun olarak irdelenmeye çalışılan siyasal katılım, siyasal partiler, siyasal katılımı etkileyen psikolojik ve sosyal etkenler, siyasal katılım sürecinde mevcut problemleri yansıtmıştır. Böylelikle katılımın arkasında yatan etkenlerin bilinmesi ve bu doğrultuda daha ideal bir siyasi profil çizileceği hedeflenmiştir.

Toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel değişimler sonucu giderek değişmesi, doğal olarak kitlelerin siyasal yaşama katılma sorununu da oluşturmuştur. Bu çerçevede siyasal yaşama katılım sorununun oluşması belirli sosyolojik ve psikolojik etkenlerin varlığını sürdürmesiyle paralellik göstermektedir. Katılım kavramı, günlük yaşamda oldukça zor kullanılan ve belirsizlik içeren bir kavramdır. Siyasal katılım bakımından seçmenlerin farklı düzeylerde bulunmaları onların gelir düzeyleri, eğitim seviyeleri, bulundukları coğrafi bölge meslek, cinsiyet durumları gibi birçok farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Seçmenlerin farklı konumlara sahip olması, siyasal katılım sürecinde farklılıklar gösterdiği gibi siyasi parti tercihlerinde de farklılıklar gözetmektedir.

Sanayi Devrimi’nden sonra, yönetimden etkilenenler, giderek toplum adına uyulması zorunlu kararlar alma sürecine dâhil edilmişlerdir. Bu süreç beraberinde birçok toplumun uzun zamanlı çatışma eylemlerine girme davranışına yol açmıştır. Bu durum yönetilenin yönetene bağlı ve bağımlı olmasına yol açmıştır. Yönetilenin yönetenden hak talep etme gibi bir hakkı olmamakla birlikte söz söyleme hakkının da olmaması demektir. Bu durum modern toplumların inşa edildiği dönemlerde farklılık göstermiştir. Modern toplumlarda seçmenler seçilen hakkında yorum yapma hakkını elde ettiği gibi hak talebinde de bulunma kazanımı elde etmişlerdir. Fakat modern siyasal anlayışın temel argümanı olan siyasal katılım, genellikle istenilen bir durum

olarak karşımıza çıksa da günümüz de siyasal yapılar halk tabakasını siyaset sürecine ortak etmek istememektedirler. Bu isteksizlikle birlikte seçmen bir takım engellerle de karşılaşmaktadır.

Modern devletlerde, demokratik yapılanmanın olduğu atfedilen devletlerde, siyasal karar alma süreçlerinde bireyler, siyasi partiler ile olan örgütlenme davranışı ülkelerin rejim anlayışı ile farklılıklar göstermektedir. Otoriter fakat demokratik olduğu iddia edilen devletlerde halk siyasal karar alma sürecinde lider endeksli karar alma davranışı geliştirir. Liderler bu tür devlet rejimlerinde halk ile birlikte olmamakla birlikte *“halka rağmen halk için”* (anonim) anlayışının hâkim olduğunu iddia ederler. Bu anlayışın her ne kadar halk için görülse de demokratik devlet rejimi ile örtüşmediği bilinmektedir.

İkinci bölümde yoğun olarak irdelenmeye çalışılan siyasal katılım kavramı ve katılımı etkileyen sosyolojik faktörler, tezin örnekleminde yer alan Bingöl ili için de önemli bir olgu olduğu düşünülmektedir.

Üçüncü bölümde tezin örneklemini olan Bingöl ilinin tarihçesi, coğrafik yapısı ve yerleşkesi, demografik yapısı ve kültürel yapısının bilinmesi ve buna bağlı olarak analiz edilmesi, Bingöl ilinde siyaset kavramının algılama düzeyini yansıtacaktır. Böylelikle tarihçesi M.Ö. 4000’li yıllara dayanan Bingöl ilinin siyasi profili, tezin ana hipotezlerinden olan, “Elazığ’ın ibadetine Bingöl’ün siyasetine güven olmaz” söylemi, aşiret yapılanmasının etkinliği, din adamlarının (kanaat önderleri) ve düşük yoğunluklu savaşın etkinliği, dördüncü bölümde yapılan derinlemesine mülakat ve TÜİK verilerine göre incelenmiştir. Bingöl ilinin genel siyasi yapısının irdelenmesi gerektiği düşünülerek oluşturulan tezde birden çok argümanın ilin siyasi yapısı üzerinde etkisi olduğu düşünülmektedir.

Bingöl ilinin siyasi profilinin irdelenmesinin söz konusu olduğu çalışmada, ilin tarihsel geçmişi ilin siyasi geçmişi üzerinde de etkili olmuştur. Modernleşme ile birlikte yok olmaya yüz tutmuş bazı olguların ilin siyasi yapısının üzerinde etkisinin olduğu görüşmeciler tarafından belirtilmiştir. Nitekim aşiretçilik olgusu, din adamları ve cemaat olgusunun etkisi, her ne kadar düşük yoğunlukta olsa da varlığını korumuştur. Aşiretçilik, din adamları ve cemaat yapılanmalarının etkinliğinin koruması ile birlikte düşük yoğunluklu savaş ve ilin sosyo ekonomik boyutu da ilin siyasi yapısı üzerinde

etkili olmuştur. Dördüncü bölümde sivil toplum temsilcileri, siyasi parti liderleri, kanat önderleri ile yapılan derinlemesine mülakat sonucunda yukarıda ifade eden etkenlerin ne düzeyde etken oldukları transkripsiyon modeli ile yansıtılmıştır. Transkripsiyon sisteminin özelliklerinden olan “Veriyi yeni ortamın gerektirebileceği biçime çevirmek” konusu dikkate alınarak, görüşmecilerin söylemleri birebir Word ortamına aktarılmıştır.

İlin ezber bozan bir yapısının söz konusu olması il üzerinde çalışma yapılmasına yol açmıştır. Nitekim ilin coğrafik olarak güneyinde Diyarbakır’ın batısında Elazığ’ın, kuzeyinde Tunceli’nin, doğusunda Erzurum’un olması ilin siyasi profiline etki ettiği düşünülmektedir derinlemesine mülakatta irdelenmiştir. Dördüncü bölümde irdelenen ilin siyasi profili, görüşmecilerin söylemleri referans alınmıştır. Görüşmecilerin söylemleri ve TUIK verileri karşılaştırılıp ilin siyasi portresi çizilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAPISAL-İNŞACI SOSYOLOJİNİN TEMEL ÇERÇEVESİ

1.1. Yapısal-İnşacı Sosyoloji Gerçeği

Sosyal düşünsel ekolleri besleyen sosyoloji alan çalışmalarındaki teorik yaklaşımlar, izdüşümler, tarihsel gerçeklikteki temel tartışma sahalarını çözümlemeye dönük olmuştur. Sosyal bilimciler tarafından tartışılan birey ve toplum eksenli alan yapı-eylem doğrultusunda süregelmiştir. Toplumsal olanın değişimi, evrimsel süreçleri takip eden zaman aşınımında yapı ve eylem doğrultusunda tarihsel değişim, Yapı-tarih vb. epistemik bir ilişki görülmüştür. Geline son süreçte, sosyolojik var olmanın nedenselliğini oluşturan yapısal-metodolojik sorunsallık / problemlerdir.

Sosyal bilim literatüründe insan eylemlerini, deneyimlerini, ontolojik düşünömsel varlığını belirleyen gizil etmenler şeklinde anılan / tanımlanan sosyal yapı ile bu sosyal yapıyla fonksiyonel bireyi ve sosyal grupların toplumsal hayatta oluşturdıkları görelî önemliliğine ilişkindir (Waters, 1994: 92).

Sosyal hayat insan eylemlerinin yansıması mıdır veya bireyselliğin yaşanmışlığı toplumsal dünyanın bir eklentisi midir? Bu vb. sorular, sosyal bilimler literatüründe metodolojik olarak dile getirilmiştir. Durkheim'in yapı-eylem dikotomisi ve buna bağılı olarak devlet-piyasa bağlamındaki toplum analizinde, Weber'in dinamiksel olarak sürekliliğı bulunan düşünömselliğı, duygusal ilişkiler kesiti toplum fikrinde görölür (Doğan, 1999: 216).

Yapısal – inşacı sosyoloji geleneğı 20. yy sosyolojisinde sosyolojik teoriyi iki farklı şekilde görmüştür. Weber ve Durheim geleneğı bu farklılık noktasında toplumsal olgulara açıklık getirmeye çalışmıştır. Weber toplumsal realite doğrultusunda toplumsal olguları insan eylemlerinin sonucu olarak görür. Emile Durkheim ise toplumsal olguları toplumun kendisinden uzak görmeyerek dışsal ve zorlayıcı etkilerle birlikte bağımsız yaşamlarına sahip şeyler olarak görür. Klasik sosyoloji alanında görölen bu iki (toplum–birey) analizi çağdaş sosyoloji teorisyenlerini alanında model oluşturmaya sevk etmiştir. 1970lerden sonra toplum ve birey arasındaki ilişki diyalektik karşılıklı bir ilişki olarak varsayımını doğuracaktır. Giddens yapının ikiliğı, Bourdieu'nün habitus ve bu ikili bağlama örnek olabilir. Sosyolojik açıklama; yeri, konumu, anlamı ve statüsüyle ilintili

olan nedenselliktir. Sosyolojik nedensellik realist ve pozitivist anlayışlarla ve sosyal süreçleri takip eden, doğa bilimleri ile sosyal bilimler arasında bu konuda fikir ayrılığı görülmüştür (Bottomore , 2009: 719).

Yapısal-inşacı sosyoloji akımının düşünsel boyutunu oluşturan toplum-birey tartışma alanı Pierre Bourdieu tarafından sentezlenmiştir. Bourdieu bilimselliğin üretim aşamasında sosyolojiden siyasete, kültürden felsefeye dek sosyal bilimlerin hemen her alanında teorik eserler ortaya koymuştur.

Pierre Bourdieu sosyal bilimlerde birçok alanda epistemik çalışmalarda bulunduğu için tek boyuttan analiz etmek zordur. Bourdieu, ayrıca siyasal-politik bir entelektüel özelliğiyle de çağdaş sosyoloji üzerine etkiye bulunmuştur. Bourdieu zamanla Fransız sosyolojisinden uzaklaşmış ve sosyal olgulara yaklaşımında analitik bir yol izlemiştir.

Bourdieu kendi metodolojik yapısını gerçekleştirmek için yapısal-inşacı terimi kullanmıştır. Yapısal-inşacı kavramın sosyal bilimler literatüründe benimsemesi, Bourdieu döneminin anlam kazanmasıyla gerçekleşmeye başlamıştır. Bourdieu bireysel özgürlük kavramının yaklaşımına bağlı kalarak yapısal-inşacı eksenden zamanla uzaklaşmaya başlamıştır. Cezayir üzerine yaptığı incelemeler bu dönüşümünde etkili olmuştur. Köylülerin sömürgeleştirme faaliyetlerini nasıl içselleştirdiğini sentezleyecektir (Bourdieu, 1961).

Bourdieu'nün yapısal-inşacı anlayışı çağdaş sosyoloji teorisinde özel bir konuma gelmiştir. Toplumsal gerçeklik anlayışı yerine ilişkisel bir anlayışı geçirme edimini kazandırmıştır. Bourdieu'nün bu doğrultudaki amacı, öznelci ve nesnelci sosyal yaşam yaklaşımları arasındaki ikilemleri / karşıtlığı gidermek olmuştur. Aslında yapısal-inşacı model, toplumsal realiteyi süreçlerle dile getiren realist bir kanadı oluşturmuştur. Marx, Durkheim ve Weber'in felsefeleri, Alfred Schutz'un fenomenolojisi gibi birbirleriyle uyuşması güç düşünce akımlarını estetik bir biçimde birleştiren Bourdieu, çağdaş sosyoloji teorilerinde özel bir konuma yerleşmiştir.

Bourdieu'nün yapısal-inşacı araştırmasını iki temelden gerçekleştirdiğini söylemek olanaklıdır: Bunlardan ilki özcü bir toplumsal gerçeklik anlayışı yerine

ilişkisel bir anlayışı geçirme, ikincisi temel özellikleri nesnelci bir toplumsal hayat araştırması ile aşmaktır.

Pratiklerin yapıların yeniden üretimindeki rolleri teorisinde, habitus'un betimlerini sosyolojik olarak yakalamak, Bourdieu'nün alanlar teorisi ve habitus teorisi, içsel olarak birbirleriyle bağlantılıdır (Vandnbergh, 1999). Bourdieu'nün yaklaşımını biçimlendiren teorik tutumu mikro sosyolojik perspektifler karşısındaki anlayışı ayrıntılı ele alınmıştır. Toplumsal gerçekliği dinamik süreçlerle anlatan alternatif bir yaklaşım olarak Bourdieu'nün realist yaklaşımının temel nitelikleri göz önüne alınmıştır. Bourdieu'nün teorisini epistemolojik zeminde inceleyerek onun yenilikçi kavramsal repertuarını ve bunun siyaset sosyoloji açısından ne anlama geldiği irdelenmiştir. Bu, dinamik süreçlerle şekillenecektir.

1.2. Araştırmanın Kuramsallığı

Bourdieu'nün duruşunu oluşturan yapısalcı eleştirisidir. Toplumsal gerçekliğin üretiminin hangi ilkelere göre okunması gerektiğini mikro-sosyoloji açıklar. Bourdieu, ilk olarak, kendi düşüncesini yapısalcılıkla bağlantılı ve yapısalcılığa karşı analiz ettiği için yapısal-inşacı sosyolojisi teorisi içinde ele alınmalıdır.

Yapısalcılık Clav de Levi-Strauss'un katkıları ve birikimleriyle sosyoloji alanında önemli bir yere sahiptir. Empirizme olan karşıtlığı ile kendisini gösteren yapısalcı analizin bilim felsefesiyle yakın bir ilişkisi söz konusudur. Bu özellik kuramsal olarak sosyal ve beşeri bilim alanında ön plana çıkmıştır. Bourdieu'nün yapısalcılığı daha sonraları entelektüel birikimlerle başat bir paradigma haline gelmiştir. Toplumsalın incelenmesinde kesinlik ve tutarlık, yapısalcı düşüncenin temel analizini oluşturmaktadır (Glucksmann, 1974).

Toplumsal olgular sistemli ilişkiler içinde anlaşılmalıdır. Analizin görevi, bilincin altında yatan gizli gerçekliği açığa çıkarmaktır. Tüm bunlar, kurallar veya yasalar olarak, belirlenen bir ilişki ister. Marksizm anlayışına göre bu gerçeklik ise diyalektizm ile açıklanır.

Tarihsel açıdan, yapısal süreçlerin evrensel unsurları, gelişme evrelerinin belirlediği dönemleştirmelere göre açıklanabilir. Bunlar arasındaki bağlantılar, dönüşüm kuralları olarak izah edilir (Waters, 1994: 93-94).

Bourdieu, nedensellik yapısalcılığın sınırlılıklarını dile getirir. Buna örnek olarak Cezayir üzerine yaptığı incelemeler gösterilebilir. Yapısalcı analizlerin eylemi saptamasında bu durum etkili olmuştur.

Yapısalcılık, sembolik sistemler içinde değil; toplumsal hayatta, kendi pratikleri ve düzeylerini anlayabilme kapasitesine sahip aktörlerin iradelerinden ayrı olarak tarafsız sistemlerin, yapıların varlığında görülür (Bourdieu, 1989: 14-25).

Bourdieu'nün yapısal-inşacılıktan dile getirdiği nokta, insanlar toplumsalı mevcut sistemlerin yapıları içinde anlatır; fakat bu yapılar katı sistemler değildir. Birçok farklı toplumsal ve kültürel inşa elementlerinden oluşmaktadır. Toplumsal ve kültürel alanlar bazen aktörlerden bağımsız olarak var oluş gösterir ve kendi davranışlarını yönlendirirler.

Bourdieu, düşünce ve düşünme kapasitelerinin toplumsal ve kültürel dokuları inşa etmekle kullandığını söyler. Ayrıca, teorik yapının unsurları analogik bir yansımaya indirger ve böylece dünyanın ontolojisi, dünyanın yapısal epistemolojisine indirgenmiş olur (Vandnbergh, 1999: 39). Bourdieu'ya göre olguların açıklanmasının en tutarlı ve en ekonomik yolunu mantıksal yapısalcı model açıklar.

Bourdieu'ya göre yapısalcı bir analiz durumların bağlamlarla kurallara mekanik bir biçimde uygulanan rollerini oynayan robotlar olmayan pratik yeteneklerini göz ardı eder. Eylemcilerin kapasitelerini ihmal eden mekanik yapısalcılıktan kurtulmak gerekir. Toplumsal hayat ve mikro-sosyolojik yaklaşımların kavramı olan etkileşim terimi sembolik etkileşimcilikteki durumların tanımlarından daha fazlasını içerir. Etkileşimler her zaman tarihsel-toplumsal bağlamlar içindeki olgulardır. Bu ilişkilerin, bağlamların olguların en önemlisi sınıfsal analizdir. Etkileşim sınıfsal kökene göre yapılmaktadır.

Bourdieu, insanların sınıfsal konumlarına ilişkin ideolojik sınıf düşüncesini alıntı Marx'tan yapar. Kişilerin durumları ve konumlarını belirleyen gerçek, nesnel sınıfsal konumlarıdır. Toplumsal ve sınıfsal gerçekliği inşa edebilen yorumcu sosyoloji, yapısal kavramları anlamlandırmayı başaramamıştır.

Bourdieu ekonomik çerçeveyi sınırlayan / sınırlandıran ve ekonomik olanı ekonomik olmayı reddettiği yapısal-inşacı bir çerçeve geliştirir. Ekonomi sadece rasyonel-bireysel çıkarlara dayalı bir mübadele olmamalıdır. Ekonomi toplumsal sınıf konumuna / yapılarına nesnel bir geçerlilik getirebilmelidir. Bourdieu'ya göre pratikler sadece ekonomik çıkarların değil, bunlarla çatışan sembolik çıkarların da analiz edildiği genel bir ekonomi sistemini oluşturmaktadır.

Ekonomide her türlü kazanç veya maliyetin hesaplanması olarak kavranan öz-çıkâr kavramı, Bourdieuda sembolik anlam kazanan öz-çıkâr kavramına anlam yükleyerek, kavrama ilgi, onur, itibar, güç, iltifata kadar varan bir anlam misyonu kazandırtır. Bourdieu'nün genel ekonomi teorisi üç ayrı koldan incelenebilir. Bu kollardan ilki, Maddi çıkarlar ve sembolik çıkarlar birbirine indirgenemez. İkincisi ekonomik sermaye ve sembolik sermaye, farklı birikim mantığına bağlı olarak dönüşebilir. İktidar formları birbirinden farklıdır. Modern toplumda kültürel alandaki pratiklerin pek çoğunu içeren ekonomik veya sembolik öz çıkâr mantığı çıkarsızlık mantığı olarak yanlış algılanmaktadır (Brubaker, 2004).

Bourdieu'ya göre çıkarlarını kollamak kavramı, iktisatçıların hedef yönelimli rasyonel eyleminden oldukça farklıdır. Kişilerin kayıtsız bir konumdan oynadığı çıkâr oyununu tanımlayabilme yeteneği toplumsal hayatın yaşanırılığine göre değişebilir. Bourdieu her fırsatta karşı çıktığı tözselci okuma tarzının, her bir pratiği ya da her tür tüketimi ikame edilebilir pratiklerin evreninden ayırıştırarak, kendinde ve kendi için ele aldığını ve toplumsal konumlar ile pratikler arasındaki mekanik bir ilişki olarak kavradığı uyarısında bulunur.

1.3. Alan Dinamikleri Kuramı ve Yapısal – İnşacılık

Sosyal Bilimler alanında yapay bölünmelerin oluşturduğu bütün karşıtların en temel olanı ve en zarar vereni öznelcilik ve nesnelcilik arasında kurulan karşıtlığı aşma sınırında Bourdieu'nün kuramsal teorileri işlem görmektedir.

Bourdieu öznelci ve nesnelci iki bilgi biçimini genel pratikler bilimi olarak adlandırır. Bourdieu nesnelcilik dikotomisi açısından sekiz ayrı problem alanının varlığını belirler. Birinci problem alanı toplumsal hayatın bilişsel sembolik ve anlamsal yanları ile toplumsal dünyanın maddi unsurları arasındaki ilişkiye bağlıdır. İkinci alan

toplumsal hayatın ekonomik ve ekonomik olmayan yanları arasındaki ilişkiye işaret eder. Üçüncü alan toplumsal eyleyicilerin algı kapasitelerine gönderme yapmadan, toplumsal hayata ilişkin dışarıdaki gözlemcilerin inşa ettikleri teorik bilginin nesnel geçerliliğidir. Eyleyicilerin içinde ve dışında olanlar arasındaki ilişki ise dördüncü problem alanını oluşturur. Toplumsal nedenselciliğin amaçlı ve mekanik biçimleri arasındaki ilişki ise beşinci problem alanını oluşturmaktadır. Altıncı problem alanı doğrudan bilim adamlarının ve eyleyicilerin düşüncelerinin epistemolojik statüsüne ilişkin olmasıdır. Bu bağlamda nesnelcilik eyleyicilerin düşüncelerinin epistemolojik açıdan güvenilirmez olması nedeniyle bilim adamlarınca devre dışı bırakılması öznelci yaklaşım doğrultusundadır. Toplumsal hayatın formüle edilmesi teknikler aracılığıyla bilimsel olarak kavranabilen ve kavranamayan yanları arasındaki ilişkiye dairdir. Sekizinci problem alanı toplumsal hayatı gözlemleyen bilimsel bilgileri ile katılımcının pratik ilgileri arasındaki ilişkinin adıdır. En basit haliyle nesnelcilik mağrur bir bilimcilik önerirken, öznelcilik ise epistemolojik anlamda kuşkuculuk ve rölativizmi önermektedir (Brubaker, 2004: 35-38).

Bourdieu bireysel bilinç ve iradede özerk nesnel düzenliliklerin inşasında, nesnelciliğin kendisini ussallaştırma, ön-hüküm veya ideolojilerle donatan pratik bilgiyle beraber az veya çok açık temsilleri reddederek, kuramsal bilgi ve pratik bilgi arasında radikal bir kopuş ortaya koyduğunu ifade eder. Bourdieu empirik araştırmayı bu epistemolojik model aracılığıyla tasarlar. Bourdieu öznellik-nesnellik karşıtlığını aşmak için genel pratikler bilimi olarak adlandırdığı metodolojik bir düşünme modeli geliştirmiştir. Birinci adım toplumsal pratiklerin nesnelci bilgisinden kopuşu, ikinci adımsa nesnelci açıklama tarzından kopuşu gerektirir (Swartz, 1997: 56)

Bourdieu'nün öznelcilik ve nesnelcilik arasında köprü kurma çabasının ürünü olan ve birbirleriyle diyalektik bir ilişki içerisinde tasarılan kavramlar bütünü siyaset sosyolojisi alanına indirgenebilir. Bourdieu'nün kavramsal araçlarının belirsizliği pek çok sosyal bilimci tarafından eleştiriye tabi tutulmuştur. Bourdieu her ne kadar bu eleştirileri kısmen kabul etsede kavramlarının boşlukta asılı duran kavramlar olmadığını, empirik araştırmalara temel teşkil ettiğini, kavramsal repertuarının bir araştırma tasarımı oluşturduğunu ve söz konusu belirsizliğin empirik alanda giderileceğini ileri sürer.

Bourdieu'nün kavramsal repertuarındaki temel kavramlardan biri olan habitusun yıllar içerisinde, empirik araştırmalarının sağladığı keşiflerle nasıl semantik bir dönüşüme uğradığını açık bir biçimde göstermektedir.

Bourdieu sosyolojik araştırmalarda kendi realist projesini uygulanabilir hale getirmek için sosyal analiz tarzını kurumsal fenomenlerin çok katmanlı analizine dönüştürmek için, mikro-bireysel düzeyde sermaye ve yatkınlık kavramlarını, kurumsal-ilişkisel düzey açısından habitusu ve analizin makro-yapısal düzeyi için ise alan kavramını inşa etmiştir (Özbilgin ve Tatlı, 2005: 855-77). Bu kavramların hemen hepsi Bourdieu'nün toplumsal uzay kavramıyla anlatmak istediği çok katmanlı ve ilişkisel toplum tasavvurunun tezahürü olarak alınabilir. Toplumsal uzay kavramı, siyaset, ekonomi, din gibi farklı alanları sadece yatay olarak değil aynı zamanda tarihsel oluşum süreçleri açısından dikey olarak da temsil eden bir analogik model inşa eder.

Toplum kavramı birbirinden nispeten bağımsız özerk ve katmanlaşmış mikro kozmoslardan oluşmuştur. Toplumsal uzay kavramının işaret ettiği içeriği netleştirmek gerekmektedir. Toplumsal uzay kavramı beş madden oluşmaktadır. Bir uzay matematiksel işleve ya da yasalı ilerlemeye göre oluşan ilişkisel bir farklılıklar yapısı olarak inşa edilen bir bölgesini oluşturan şeydir. Her toplum farklı sermaye türlerinin dağılımı ilkesine göre üretilen ilişkisel farklılıklar ilkesidir. Sınıflar alan içindeki konumların egemen hiyerarşik dağılım ilkesini belirleme mücadelesi verirler. Egemen sınıflar sadece kendi sermaye türlerini egemen hiyerarşi ilkesi olarak başarılı biçimde dayattıklarında egemendirler. Siyasal alan güç alanıyla karıştırılmamalıdır. Güç alanı bütün alanlardaki güç mücadelelerini düzenleyen bir tür üst alandır. Beş alan ve toplumsal uzay arasındaki ilişkiselliği açık bir şekilde ifade etmektedir.

1.4. Çift Odaklı Bir Çözümleme: Mütakabiliyet Analizi ve Etnografik Tasvir

Bourdieu sosyolojik üretiminin başlangıcından itibaren, toplumsal gerçekliğin mikro-düzeyindeki dinamiklerine analitik bir kavram olan yatkınlık terimini geliştirmiştir. Bourdieu'a göre sosyolojinin analiz etmesi gereken nesnel ilişkiler ağı aktörlerin nesnel koşulların içselleştirilmesiyle gerçekleşir. Üretilen bu yatkınlık sistemleri devreye girmeden var olmaz ve kendilerini gerçekleştirmezler. Yatkınlık kavramı ve bir sonraki kısımda yatkınlık sistemi içinde habitus analizi toplumsal

davranışın habitual ve bilişsel unsurlarını anlama noktasında imkân sağlayacaktır. Bourdieu'ya göre insanların sosyalleşme sürecinde edindikleri yatkinlikler sistemi onların toplumdaki işgal ettikleri konuma yani özel sermaye donanımlarına bağlıdır. Bourdieu sermayenin sadece iktisat teorisi çerçevesinde kabul edilen biçimiyle değil, tüm farklı biçimleriyle ilgilenmeyen bir sosyal bilim pratiğinin toplumsal dünyayı anlamasının imkânsız olduğunu iddia eder. Sermaye hem eyleyicilerin pratiklerinde başvurdukları kaynaklara, hem de eyleyicilerin diğerlerini denetim ve tahakküm altına almakta kullandıkları iktidar taşıyıcısı ilişkilere karşılık gelmektedir.

Bourdieu Ekonomik sermayeyi, en basit tanımıyla, meta ve hizmet üretiminde kullanılabilecek para ve maddi mallara karşılık anlamında kullanırken; kültürel sermaye biçimini ise iki başlık altında inceler. Bunlardan ilki, formel eğitim sonucunda kazanılan diplomalarla nesnel bir görünüme bürünen okul sermayesi, diğeri ise aileden kaynaklanan ve miras yoluyla edinilen kültürel sermayedir. Bourdieu'ya göre kültürel sermaye üç biçimde gözlenebilir. Akıl ve bedenin durumuna bağlı bir şekilde var olarak, kültürel değer olarak nesneleşecek; kazandığı kurumsal yapı içerisinde eğitsel nitelikler taşıyacak, Piyasalarda sermayenin dönüştürülme derecesi bizzat toplumsal mücadele konusudur. Akademik niteliklerin aşırı üretimi, eğitsel sermayenin ekonomik sermayeye dönüştürülme ihtimalini azaltabilir. Ekonomik sermayenin sosyal sermayeye dönüştürülme derecesi de siyasal aygıtın kontrolü üzerindeki mücadelelerin konusudur. Her sınıf içinde sermayelerin bileşimi veya toplumsal kökene ve aile içindeki bireylerin sermaye kaynaklarının özel bir profili için sahip oldukları zaman miktarına göre farklı fraksiyonlar ayırt edilebilir. Sınıfsal yapı farklı toplumsal grupların elindeki toplam sermayeyi yansıtır. Egemen sınıf en çok ekonomik, toplumsal, kültürel ve sembolik sermayeye sahip olmaktadır (Nash, 2003: 432).

Habitus kavramı Bourdieu'nün sosyolojik anlayışıyla özdeşleşmiştir. Kavramın kökeni değer öğretisinde incelikli bir biçimde işlenen ve herhangi bir durumdaki hislerimizi arzularımızı ve dolayısıyla davranışlarımızı yönlendiren ahlaki karakterin sabit bir ifadesidir. Kavramın semantik yüklenim serüveninde, habitus'u geçmiş deneyimler ve gelecek eylemler arasında zihinsel bir kanal olarak düşünen Husserl'in yazılarında görmekteyiz. Eylem sosyolojisinin merkezi motiflerinden birine dönüşerek günümüzdeki statüsüne ulaşır. Bourdieu'nün amacı eyleyicinin pratiğine onun doğaçlama yeteneğini dâhil etme arzusudur. Terminolojisinde habitus, en genel

anlamıyla eyleyicilerin toplumsal dünya ile olan etkileşimlerinde kullandıkları bilişsel yapılar olarak da tanımlanabilir. İnsanlara içinde yaşadıkları dünyayı kavrama, anlamlandırma ve değer yükleme esnasında bir dizi şema önerilir. Habitus, aynı grubun veya sınıfın tüm üyelerinde ortak olan ve tüm nesneleştirme ve kavramlar için ön koşul oluşturan içselleşmiş yapıların, algı, kavram ve eylem şemalarının öznel ancak bireysel olmayan bir sistemi olarak görülebilir. Habitus temelde kolektif bir fenomendir. İnsanların toplumsal dünyayı kavramalarını sağlar.

Düşünceyi ve eylem seçimini sınırlayan içsel bir yapıdır habitus. Habitus insanlara seçim yaparken başvuracakları ve toplumsal dünya da kullanacakları yöntemleri ilkeleri sağlar. İnsanlar tamamen rasyonel değildirler. Pratiklerimiz ile toplumsal yapı arasındaki kurumsal ilişkisel düzey habitus ile ölçülebilir. Toplumsal yapılar ve pratik etkinlik arasında dolayimler sağlayan, bunlardan ilki tarafından biçimlendirilen ve ikincisi tarafından düzenlenen bir yapıda işlem görür.

İlişkisel düşünce tarzının somut bir uygulaması olan genel alanlar teorisi alanlar ve alt alanların genel ilkeleri ve özellikleri hakkında formel bir betimlemeye gidilir. Bourdieu sosyolojisinin temel niteliği budur. Toplumsal dünyayı hem üreten hem de onun tarafından üretilen habitus, pek çok metinde yapılaştırmacı ve yapılaşmış yapı olarak da adlandırılır. Sosyalleşme aracılığıyla habitus, kolektif tarihin akışı içerisinde oluşur. Habitus birden fazla yapının eş zamanlı etkisinin bir sonucudur. Bourdieu habitusu hem kalıcı hem de dönüştürülebilir bir matris olarak formüle eder. Habituslar sınıfsal konum içerisindeki nesnel farklılıkları yansıtır. Bir habitus toplumsal dünya içindeki bir konumu uzun süre işgal etmenin bir sonucu olarak edinilir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SİYASAL ALANIN SOSYO-TARİHSEL GÖRÜNÜMÜ

2.1. Siyaset Kavramı ve Kurumsallığı

Siyaset, kamu düzenini sağlama ve genel yönetimi gerçekleştirme görevini yerine getiren temel kurumdur (Fichter, 2001). Bu haliyle insanlığın tarihiyle, insanlığın varoluşuyla paralellik gösterir. Tüm kurumlar gibi siyasetin de kendine özgü kavramları, pratikleri, göstergeleri vardır. Otoriterler, önderler, seçim sistemi, oylama, bürokrasi vb. siyasete ait argümanlardır.

Siyasetin temel görevi, yönetim işlerinin yürütülmesi ve genel kamu düzeninin sağlanmasıdır. İlk toplumlardan, klanlardan kabilelerden günümüz ulus/devletlerine kadar bu görevleri, işlevleri toplumsal hayatta görürüz. Siyaset, kamu düzeni ve yönetim evrensellik açısından önemli ve zorunludur. Sosyal hayattaki farklılaşma ile daha belirgin bir hale gelmiştir. Amaç kamusal düzen ve yönetim ise toplumlarda birleştirme aracı yapılar oluşturma ve yönlendirip eğitime gibi işlemleri ihtiva etmektedir. Bütün toplumlar yöneten ve yönetilen ayrımına sahip olmuştur. Devlet ise siyasetin alt kurumlarıyla alt sistemleriyle kurumsallığa kavuşmuştur. Siyaset, kabile hayatından itibaren de fiili olarak var olmuştur. Aileden farklı ve aileler arası bir düzenin ortaya çıkmasıyla başlamıştır. Nüfus yoğunluğuna paralel olarak bazı klanlarda, aile içinden bazıları kamu düzenini sağlamakta bir rol üstlenmiştir.

Siyaset Arapça kökenli bir kelimedir. Sözlük karşılığı eğitmek, yetiştirmek düzenlemektir. Terim olarak, yönetme bilgisi ve tekniği anlamlarına gelmektedir. Siyasetin Batı dillerindeki karşılığı ise politikadır. Gerekçe şehir yönetimi kamu düzeni anlamlarına gelen policeden türediği kabul edilir. Bazı sosyal bilimciler günlük dilde halk, siyaset ve politikayı farklı anlamlarda kullanmak isteseler de bunlar aynı olguyu anlatırlar. Farklılık etimolojilerinde değil, kullanımlarındadır (Aydın, 2002: 11).

Siyaset, kavram ve kelime olarak birden fazla anlamı çağrıştırmaktadır. Bir anlayışa ve uygulamaya göre siyaset insanlar arasında bir çatışma bir mücadele ve bir kavgadır. Bunun için güç elde etmek, iktidarı ele geçirmek ve iktidarın sağladığı politik gücü, otoriteyi kullanmaktan geçer. Bazı toplumlarda ise toplumsal bütünlüğü, toplumsal dengeyi sağlamaktan geçer. İktidarın ve otoritenin verdiği gücü toplum

yararına halk yararına kullanıp hizmet etmektir. Siyaset aslında bu iki anlama da gelmektedir. Belli çıkar ve çatışmaları, bütünlükleri ve tüm bu olguların sağlamış olduğu gücü otoritenin temellerini içeren bir kavramdır. Siyaset mekanizması beraberinde birçok ilişkiyi ve bağıntıyı da getirmektedir. Siyasal kazanç siyasal ve politik bir takım ürün elde etmekten geçer. Önemli olanın bu kazanç ve ürünlerin halka hizmet edebilmesidir. Siyaset kavramı ve kuramsallığı bir bilgi içerir. Aynı zamanda pratik teknikleri de niteler. Siyaset devleti yönetme ve diğer devletlerle olan ilişkilerine yön verme sanatı olarak da algılanabilir (Duverger, 1998-1).

Siyaset mekanizmasının ve siyaset kavramının anlaşılması için bazı kavramların anlaşılması gerekmektedir. Bu kavramların en önemlilerinden biri devlettir. Klasik teorilerde devlet, siyasal olanın karşılığında kullanılmakta, diğer alt kurumlar ya da olgular onun ekseninde sıralanmaktadır. Devlet olma ya da devlet kavramı siyasetin belirleyici aygıtlarındandır. Devlet mekanizması karar alma ve karar verme noktasında kamu düzenini sağlama ve toplumsal bütünlüğü idare etme noktasında temel işlev görmektedir. Ülke, halk, organizasyon; devleti meydana getiren öğelerdir. Siyaset sosyolojisinde devlet dâhil bunların hepsi siyasal olanın öğeleridir. Hiçbir zaman bu kurumsal olgu devlete indirgenemez. Devlet bir kamu alanıdır. Toplumsalın önemli siyasal bir boyutudur.

Siyasetin ilgilendiği birim / alan özel kamu ayırımında ikincisine tekabül etmektedir. Bu ayırımın üzerine çok şey söylenmiştir. En önemli kriter hepimiz için ortak anlamına gelen “ortak”tır. Bu durum kendini rollerin kapsamında da yansıtır. Tarihsel binaları korumak için kurulmuş bir dernek bu eski eserin yeniden inşası için para verdiğinde özel bir kapasiteyle hareket etmekte; amaçlarını destekleyecek bir yasa için parlamento da lobi yaptığına ise kamusal olarak faaliyet göstermiş olmaktadır. Siyaset Sosyolojisinin kurucusu sayılan Weber siyaseti araç olarak tanımlar ve siyaseti iktidar ağırları içerisinde değerlendirir. Ona göre siyaset amacıyla, bir başka deyişle ne yaptığıyla tanımlanamaz. Çünkü o her şeyle ilgili bulunması bakımından bir amaç sınırına sahip değildir. Devlet / Siyaset kullandığı araçla yani iktidar ile tanımlanabilir (Çapçioğlu, Şahin, Erdoğan, 2000).

İktidarlar gerekirse meşru şiddet / meşru güçlerini kullanabilirler. Yani bir bakıma iktidar fiziki bir güçtür. Sadece fiziksel değil her şeyden önce fizikseldir. Sosyal hayatın merkezi yapılanmasının, dolayısıyla da eşitsizlik temeli üstüne oturmuş

toplumsal bir güçtür ve bireylerin ellerindeki kudretin birleştirilmesiyle oluşmuştur. Bu yüzden ki iktidar, bir bireyin veya toplumsal kümenin, gerekirse bazılarının çıkarlarına ve hatta muhalefetine karşı eylem sürecini izleme yetisidir.

İktidarın en önemli özelliği meşrutiyeettir. Topluluğun onu saygı değer, görmesi ve itaate lâıyk bulmasıdır. Sosyal eksenli olması zora başvurulmaması onun meşruluğunun ilk şartıdır. Bu şart ve ilke onun için her zaman yeterli değildir. Klasik ve çağdaş teorilerde siyasetin bu özelliği tartışma konusu olmuştur. Klasik teorilerde meşruiyetin kaynağı daha çok dinidir ve aşkın niteliktedir, modern ve çağdaş eğilimlerde ise toplumsal içkindir, kutsallık alanı bir bakıma “egemenlik” gibi salt toplumsal bir konuma indirilmiştir. Klasik teori ve çağdaş teoriler arasındaki bu farklılık siyasallaşan toplum farklılığını da gözler önüne sermektedir.

İktidar çok farklı güçlere ve konumlara sahip olmasına rağmen meşruluk pek çok problemi de beraberinde getirmektedir. Meşruluk kendi başına bir şey değildir. Değişen, gelişen bir dinamik yapıya sahiptir. Günümüz meşru sayılan tarihsel gelecekte önemini yitirebilir. Veya meşruiyet kazanabilir. Seçimle başa gelen meşruluk kazanan bir iktidar askeri bir darbe ile veya yasal bir takım düzenlemelerle, süreçlerle meşruiyetini kaybedebilir. Tüm bu gerçeklere karşı meşruiyet siyasal iktidar için vazgeçilmez bir niteliktir. Burada belirtilmesi gereken meşru gücün hangi toplum düzeyi ile sınırlı olduğudur. Ailede, kabilede, milletlerde meşru gücün bir sınırı ne kadar veya hangi düzeyde olmalıdır? Sorusu önemlidir. Weber’e göre bunun düzeyi, sınırı globalittir. Yani kendi içerisinde tüm etkileşim süreçlerine sahip, bütünleşmiş bir üst birimin emrinde olmayan sosyal birliktir. Bir aile, bir sendika bir global topluluk değildir; ama bir kabile, bir imparatorluk, bir ulus, birer global toplumdurlar. Tüm bu birimlerin meşru merkezi güçleri siyasaldır.

Siyaset sosyolojisinde iktidarı oluşturan kaynaklar üzerinde çok tartışılmıştır. Çağımızda bu güç kaynaklarının en önemlileri bilim ve tekniktir. Bilginin doğasında Antikçağdan beri hep bir siyasallık vardır. Modern dönemlerde ise onun özel bir türü olan bilimsel bilgi, teknolojinin alt yapısını oluşturduğu siyasal erkin bir kaynağı, bir meşru aracı olmuştur.

Siyasal iktidarı kullananlara siyasal otoriter, ya da dar anlamda siyasal iktidar adı verilir. İktidar ve otoritenin anlamları şüphesiz birbirlerinden farklıdır. İktidar salt

siyasaldır ve öncelikle gücü çağırıştırır. Otorite her alanla ilgilidir, toplumsaldır, saygı ve karizmatik nedenlere dayanır. Siyasallık kazanan bu iki kavram aynı anlamda kullanılmış olur.

Siyaset potansiyel olarak insan ile birlikte var olmuş olmalıdır. Ancak belirgin bağımsız bir olgu olarak ortaya çıkması da belli toplumsal düzey gerektirecek bir sosyal yoğunluğa denk düşmelidir. Bu yoğunluk genel kanaate göre tarım devrimiyle başlar. Kentler oluşur, iş bölümü artar. Uzmanlaşma gelişir. Tüm siyasal olgular sosyal ve sınıfsal bir tabakalaşmaya dayanır. Siyaset sosyologlarına göre siyasal olgunun görüldüğü bir sosyal birim aşiret ya da kabilelerdir. Çünkü burada artık ailede olmayan bir görev vardır. Evrimci yaklaşıma göre siyasal gelişme varsayılan toplumsal gelişme basamaklarına uygun bir süreç izledi. Klan ve kabile boyutunda ortaya çıkan siyasal iktidar düzen sağlayıcı güç, başlangıçta kolektif bir işlevdi. Toplumun bütününe aitti. Sonra kişisel hale gelmeye başladı. Yönetilenler zamanla otoritenin ayrıcalıklarını gösteren farklı bir oluşum belirttiler. Kabilelerin birleşip sistemleri meydana getirmesinde ortak bir din edinmenin, siyasal otoriteden önemli olduğu söylenebilir.

Siyasal gelişmenin ekseni için kesin bir şey söylemek güçtür. Ancak bu konuda ileri sürülen ilkeler bulunmaktadır. Siyasal hayat, iktidarın belli kişilerin elinde toplanmasından halka yayılmasına doğru bir gelişme göstermiştir. Siyasal hayat dayanakları itibariyle büyüelden diniye ve oradan da propagandalığa doğru bir değişim geçirmektedir.

İlk zamanlarda siyaset sadece güvenlik kurumu iken gittikçe sosyal hayatın bütününe kapsar hale gelmiştir. Siyaseti içeren, gösteren bu ilkelere mutlak gözüyle bakılmaz. Siyaset olgusu geçmiş yüzyıllardan, hem doğası hem de algılanışı bakımından farklılıklar gösteriyor. Modern öncesi dönemlerde siyasal iktidar ya bir Tanrı vergisiydi ya da bedeni, mali vb. ayrıcalıklarla elde edilmiş bir görevdi. Yapılacak iş hiç kimseye bir borcu olmaksızın sırf insani vicdani, ilahi bir sorumlulukla bu görevi yerine getirmektir (Aydın, 2002: 9-15).

Siyaseti bir sosyal kurum olarak ve bilimsel bir yöntem ile ele alan siyaset sosyolojisi kısaca toplum ve siyaset bileşkesindeki sorunlar ile ilgilenmektedir. Bir başka deyişle siyasal olanı tanımlayıp kurumların işlevlerini belirterek toplumsal hayatın siyasal olan üzerinde, siyasal kurumlarında toplum üzerindeki etkilerini

göstermektedir. Siyaset sosyolojisinin konusu en genel biçimiyle toplumsal bağlam içinde iktidardır.

2.2. 21. Yüzyılda Siyaset Teorisi ve Türkiye’de Siyasal Tarih

20. Yüzyılın büyük bir bölümünde siyaset teorisi kuşatılmış durumundaydı. Öyle ki Peter Laslett siyaset felsefesinin öldüğünü ilan etmişti. Bu ölüm büyük ölçüde felsefede özellikle mantıksal pozitivizm akımının yükselişiyle meydana gelen değişim bir sonucuydu. Bu zamanda sonra filozoflar genelde siyasi ve ahlaki konulara olan ilgilerini kaybetmeye başlamışlardır.

1960 sonrasında siyaset teorisi yeni bir canlanmayla tekrar ortaya çıkar ve siyaset bilimi ve siyaset teorisi arasındaki kesin ayrım yok olmaya başlar. Bu durumun ortaya çıkmasının birkaç nedeni vardır. Doğrudan gözlenebilir olanın ötesine gitmeyi engelleyerek siyasi analiz alanını daraltan davranışçı ekolden duyulan memnuniyetsizlik bunların başında gelir.

20. Yüzyılda siyaset düşüncesinde birçok önemli gelişme yaşanmıştır. Bunların başında siyaset teorisinin artan bir şekilde dağılması ve parçalanması gelir. Modern dönemde batı siyaset düşüncesi öylesine liberal bir renk almıştır ki liberalizm ve siyaset teorisi hemen hemen birbirlerini kapsar hale gelmiştir. Liberalizmin en önemli rakipleri, özünü Sovyetler Birliği ve diğer komünist devletlerde fiilen mevcut sosyalizmden alan Marksizm ve geleneksel muhafazakârlıktır. 20. Yüzyılın ikinci yarısında liberalizmi siyasi ve ahlaki tartışmaların üzerinde cereyan eden bir kurallar sistemi olarak görmüşlerdir.

Siyaset teorisindeki büyük tartışmalar liberal ve liberal olmayan pozisyonlar arasında olmayıp bilakis çoğu zaman liberalizmin kendi içinde cereyan etmektedir. Bununla beraber 1960’lardan itibaren liberal teoriye alternatif veya onu eleştiren bir grup rakip siyasi gelenek ortaya çıkmıştır.

Siyaset büyük ölçüde kavram ve terimlerin geçerli anlamı üzerine yapılan mücadeleden ibarettir. Dil çoğu zaman siyasi bir silah olarak kullanılır. Kelimeler nadiren tarafsızdır. Çoğu zaman siyasi ve ideolojik anlamlar taşır. Siyasetin bilimsel bir lügatini inşa etmenin zor olduğu bir dünyada, en azından kullandığımız kelimeleri ve onlara yüklediğimiz anlamları netleştirmeye çalışmalıyız.

Bilimsel araştırma yöntemlerini kullanan siyasi incelemeler olgu ile değer arasında ayrım yapar. Objektif ve güvenilir bilgiyi ortaya çıkarma amacıyla normatif kuramlaştırmadan vazgeçme eğilimi gösterir. Siyaset teorisi düşünce ve kavramların analitik incelemesini yaparken, normatif ve tasviri siyaset felsefesi siyasi hikmeti geliştirme umuduyla bu düşünce ve kavramlarla ilgili anlayışımızı netleştirmeye çalışır.

21. Yüzyıla girişle birlikte siyaset teorisi çeşitli problemlerle ve meydan okumalarla karşılaşır. 20. Yüzyılın ortalarında normatif siyasi geleneğin anlamsız olduğunu öne süren pozitivistin tehdidi altında kalan siyaset teorisi 1960'lardan sonra yeniden canlanır.

Cumhuriyet tecrübesinin arkasında çok güçlü bir devlet geleneği bulunmaktadır. Bu bakımdan söz konusu geleneğin pek çok unsuru Cumhuriyet İdaresi tarafından devralınmıştır. Söz konusu iktibaslar yalnızca kurumsal mahiyette bir anlayışı yansıtmaz. Bunun yanında zihni bir gelenek de Osmanlı'dan cumhuriyete intikal eden fikir mirası arasında yer alır. Cumhuriyet tarihimiz pek çok açılardan Türkiye'nin 1800'lerin başlarından itibaren içine girdiği modernleşme sürecinin devamı durumundadır. Bu bakımdan hali hazırda mevcut siyasal yapı ve kurumları analiz edebilmek için öncelikle bunların tarihsel arka planlarına, başka bir ifadeyle modernleşme tarihimizin temel parametrelerine bakılmalıdır.

17. Yüzyıla beraber Avrupa'da toplumsal, siyasal ve kültürel alanda büyük değişiklikler yaşanmış, geleneksel toplum yapısı yerini modern bir yapılanmaya bırakmıştır. Bu bağlamda 18.yy'da tarım toplumundan sanayi toplumuna geçilmiş, burjuva sınıfının gelişmesine koşut olarak ekonomik ilişkiler değişmiş ve böylece feodal toplum ve feodal üretim tarzı ortadan kalkmıştır. Bu gelişmelerin en önemli sonucu ise hiç şüphesiz siyasi iktidarda merkezileşme yaşanması ve siyasi katılımın genişleyerek demokrasinin tek meşru yönetim tarzı olarak görülmeye başlanmasıdır. Aynı süreçte aydınlanmanın insanı ve doğayı açıklama noktasında akli tek referans noktası olarak göstermesidir. İki farklı toplum yapısına gönderme yapan ve tüm toplumların doğrusal bir çizgi izleyerek gelenekselden moderne doğru evrileceklerini savunan modernleşme kuramları bu değişimlerin bazı ülkelerde Batının desteği ve müdahalesi ile bazı ülkelerde ise yerel aydınların çabalarıyla yaşanacağını öngörür. Cumhuriyetten önce yaklaşım iki asırlık bir geçmişi bulunan Türk modernleşmesi

genellikle batı karşısında bilimsel ve teknolojik açıdan görece geri kalmışlığın etkilerini silmeye çalışan Türk aydınının çabası ile gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin modernleşme tarihi, Cumhuriyetten yaklaşık iki yüz yıl önce başlamasına rağmen toplumu etkileyen ve toplumsal hayat üzerinde büyük değişimler yaratan en önemli süreç, hiç şüphesiz Atatürk'ün tek adam olarak en etkin pozisyonda bulunduğu 1923-1938 yılları arasında yaşanmıştır (Türköne, 2003: 516–517).

Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçiş 1946 seçimlerinde olmuş, ancak gerçek anlamda adaletli ilk seçim 1950 yılında gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin 1945 yılında özellikle dış faktörlerin etkisiyle çok partili demokrasiye geçme kararı, 14 Mayıs 1950 tarihinde Demokrat Partinin iktidarı elde etmesi ile sonuçlanır.

DP iktidarı döneminde özellikle ekonomik açıdan önemli gelişmeler olmuş, özellikle o güne kadar izlenen koyu devletçi politikalar geride bırakılmıştır. Bu zaman diliminde özgürlükler alanında büyük gelişmeler olmuştur. Nitekim DP 1954 ve 1957 seçimlerinde de mecliste üstünlüğü ele geçirmiştir. On yıllık DP iktidarının sona ermesi 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşen bir askeri darbe aracılığıyla olmuştur. Türkiye'de siyasal hayat darbelerden sonra Turgut Özal ve Ak Parti iktidarı döneminde siyasal gelişmişlik yaşamıştır. Türkiye'de kırılma noktası 2000'lerdedir. 2002 sonlarında Ak Parti iktidara gelmiştir. Tek başına hükümet kurma imkânı bulan Ak Parti Türk siyasal hayatına istikrar getirmeye çalışmıştır.

Ak Parti iktidarıyla beraber Türk siyasal hayatında yeni bir açılım kaydedilmiş, Parti kendi ideolojik formasyonunu sağlam ve kalıcı bir temel üzerine oturtmak arayışına girmiştir. Bu durumun Türkiye'de genel siyasal dinamikler göz önünde bulundurulduğunda bir hayli önem arz ettiğinin altı çizilmelidir. Çünkü güçlü bir siyasal dil üretemeyen ve izlediği politikaları sağlam bir zemine yerleştiremeyen partilerin kalıcı olamayacakları açıktır. Muhafazakâr demokrasi kavramı, Ak Parti'ye Türk Siyasal hayatında etkin ve kalıcı bir figür olma yönünde açılım sağlayan unsurlardan biri olarak görülmektedir.

2.3. Yerellik ve Siyaset

Demokrasinin evrensel normları ve pratiği yerel yönetimler ile demokrasi arasındaki birlikteliği neredeyse tartışmasız bir ön kabul haline getirmiştir. Bir ülkedeki yerel yönetim geleneğinin o ülkedeki demokrasinin kurumlaşması ve yerleşik kazanması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi demokratikleşme arayışındaki ülkelerin ana gündem maddelerinden birini teşkil etmektedir. Bu ön kabul tarihsel gerçeklikle de örtüşmektedir.

Siyaset kavramı köken itibarıyla şehirden türeyen bir kavramdır. Politika bazı araştırmacılar tarafından kent devleti ya da site olarak adlandırılan eski Yunandaki polisten gelmekte bütünüyle bir kamusalılık olarak nitelendirilebilecek polisteki yurttaş a ait kamusal görevleri ve bu görevlere katılımı ifade etmektedir. Her ne kadar polis tarihin çeşitli dönemlerinde ortaya çıkan kent devletlerinden farklılar taşısa ve eski Yunana özgü olsa da siyasetin şehir hayatı ile birlikteliğini göstermesi bakımından önemlidir. Eski Yunanlıların gözünde polis keyfi yönetimlerden ayrılıyor ve barbarlığa karşı uygarlığı temsil etmekteydi. Şehir ile medeniyet arasındaki özdeşlik Doğu dilleri içinde geçerlidir. Medeniyet Medine yani şehir kaynaklıdır. Uygarlık şehre özgüdür. Şiddeti dışarıda bırakarak sosyal meselelerin çözümünde ve toplumsal kaynakların dağıtımında rol alır (www.haber318.com). Demokrasi tarihsel ve kavramsal gelişimi içinde uzun bir süre doğrudan demokrasi biçiminde tasavvur edilmiş şehir ölçeğinde bir tür yerel demokrasi ile özdeşleşmiştir. Ulus-devlete dayalı temsili demokrasi ise 19. Yüzyılın bir ürünü olup işleyiş ve ölçek bakımından tarihsel köklerinden derin farklılıklar taşımaktadır.

Bir ülke içinde temel siyasal kararları alan merkezi idare ile yerel ölçekteki kamusal hizmet ve faaliyetleri yürütmek üzere örgütlenen yerel yönetimler bulunur. Adem-i merkeziyet özellikle yerelden karşılanması hem ekonomik açıdan daha verimli hem de demokratik ideallerin hayata geçirilmesi bakımından zorunlu hizmetlerin yerel otoritelere bırakılması anlamına gelir. Aşırı merkeziyetçilik hem kaynakların verimsiz kullanımına hem de devlet yönetiminin otoriterleşmesine sebep olabilir. Ademi merkeziyet bu sakıncaların önüne geçer. Yerel yönetimlerin doğasında bulunan üç temel değerden söz edilebilir. Özgürlük, yerel yönetimler ve siyasal iktidarı yaygınlaştırarak tekelleşmesini önler. Demokratik çoğulculuğu garanti altına alır. Yerel yönetimler geniş

ve etkin siyasal katılım için uygun bir ölçek oluştururlar. Demokrasi eğitime, dolayısıyla siyasal ve toplumsal bilinçlenmeye katkıda bulunurlar.

Yerel yönetimler ve yerel siyasal alan / yerel siyaset hizmet sunumunda ve toplumsal kaynakların dağıtımında etkinliği sağlar. Bu değerlerin gerçekleşme zemini yerel özerlik, yerel siyaset ve yerel demokrasi kavramlarıyla izah edilebilir. Yerel özerklik bir yerel topluluğun yerel nitelikli işlerini kendi organları eliyle görebilmesi ve buna imkân verecek kaynaklara sahip olabilmesidir.

Yerel özerkliğin merkezi yönetimle ve yerel toplulukla ilgili birbirini tamamlayan iki anlamı vardır. Birincisi, yerel yönetim tüzel kişiliğinin özerkliğidir. Bu özerklik merkez ile yerel yönetimlerin işlevlerinin ve görev alanlarının ayrılmasını yerel yönetimlerin mali imkânlarını geliştirici tedbirlerin alınmasını ve merkezin yerel yönetimler üzerindeki denetiminin sınırlandırılmasını gerektirir. İkincisi ise yerel topluluğun özerkliğidir. Yerel topluluğun özerkliği seçilmiş yerel yönetim organlarının yerel topluluğu yeterli seviye de temsil edebilmesini yerel yönetimlerin faaliyet alanının bu organlar tarafından belirlenmesini ve yerel yönetimlerin merkezi yönetimden ziyade yerel topluluk tarafından denetlenmesini ifade eder. Yerel özerklik kavramı Avrupa bütünleşmesinin de temel taşlarından biridir. Avrupa Konseyi Avrupa'nın ortak tarihsel-toplumsal değerlerinden biri olan yerel özerkliği bütünleşmenin bir aracı olarak görür.

Yerel siyaset alanında etkili olan birden çok etmen faktör bulunmaktadır. Yerel siyasetin bel kemiğini oluşturan yerel halk belirli gruplar çerçevesinde kültürel, tarihsel ve dinsel (inançlar) çerçevede odaklanırlar. Yerel siyasette güçlü siyaseti veya etkin siyasal katılımı gerçekleştiren Liderler, kanaat önderleri, sermaye olarak yerel özerklik/yerel siyasal yönetim biçimlerinde etkin olan siyasal katılım önderleri bulunmaktadır.

Yerel siyaseti veya siyasi alanı üstün ve başarılı kılan sosyo ekonomik ve kültürel değerlerin farkındalığını bilmek gerekir. Bu değerlerin farkına varmak yerel demokrasi ve yerel siyasal alan katılım bilincini elde etmekten geçer. Demokrasi yalnızca seçim zamanlarında halkın tercihlerini sandığa yansıtmasından ibaret bir sistem değildir. Demokrasinin siyasal karar alma süreçlerinin her aşamasında hâkim kılınması, yani halkın istek ve beklentilerinin sürekli olarak göz önünde bulundurulması gerekir. Diğer taraftan demokrasinin ülke çapında etkili olabilmesinin yolu öncelikle yerel

ölçekte hayata geçirilmesinden geçer. Bu açıdan yerel demokrasi yani yerel ölçekte karar alma süreçlerine halkın katılımının sağlanması ülke çapında demokratik bir ifade tesis edebilmesi için zorunludur.

Yerel siyaseti güçlü kılabilcek etkenlerin başında yerel yönetim geleneği ve yerel siyasal alan gerçekliğini yerelliği oluşturan faktörlerle sentezleyebilmekten geçer.

2.3.1. Aşiret ve Siyaset

“Aşiret” kavramı genellikle göçebe-hayvancı toplumların örgütlenme biçimi olarak ele alınmaktadır. Bu indirgemeci bakış açısının en belirgin özelliği, “aşiret tipi örgütlenmeyi modern devlete açılımı olan feodal örgütlenmeden geri, soy-temelli ve neredeyse bütün Orta Asya, Ön Asya, Afrika, yerli Amerika ve Okyanusya toplumları için ortak bir örgütlenme biçimi olarak görme eğilimidir. Bu indirgeme, batı antropolojisinin terminolojisine de yansır. Bütün bu geniş coğrafyada, bütün örgütlenme ve üretim çeşitliliği tek bir kavramın sınırları içerisine hapsedilir: tribe, yani literal Türkçe çevirisi ile “kabile” (Aydın, 2002: 9).

Aydın’a göre “Büyük insan ve/veya hayvan topluluklarını sevk ve idare etme bu topluluklara yetecek ve doyum sağlayacak şekilde toprağı kontrol etme gereği ve bu toprak üzerindeki iktisadi faaliyeti örgütlenme faaliyeti, hem avcı toplayıcılardan hem de Afrikalı, Amerikalı, Okyanusyalı kabile toplumlarından farklı ve daha karmaşık bir örüntünün hayata geçirilmesini zorlamıştır” (Aydın, 2002: 9).

Türk Dil Kurumu’na göre aşiret; “Dil ve kültür yönünden büyük bir türdeşlik gösteren, birçok boydan oluşan yapısındaki aileler arasında toplum, ekonomi, din, kan veya evlilik bağları bulunan göçebe veya yerleşik nitelikteki topluluklara” denir (<http://www.turkcebilgi.com/>).

“Denetimleri altında tutmak iddiasında oldukları topraklarda yaşayanların tescil edilmeleri ve vergilendirilmelerini isteyen yerleşik devlet yönetimlerinin, gerek kabile halklarına, birbirleriyle ve şefleriyle olan bağlantıları açısından ve gerekse sık sık değişen yerleşim yerleri açısından takındıkları tavırlar geleneksel olarak duruma göre değişmiştir. İlk çağlardaki pek çok devlet göçebe-çoban kabilelerden alınmış onlarca, yüzlerce, binlerce askerin oluşturduğu örgütlenmiş askeri güçlere dayanarak kurulmuştur. Yöneticiler topraklarının stratejik bölgelerinde göçebe-çobanlığı teşvik

etmiş ve zaman zaman fiilen kabileler, kabile örgütleri ve kabile şefleri yaratmışlardır” (Tapper, 2004: 29).

“Hükümetlerin görüş açısından, en özerk kırsal halk topluluğunun bile belirli ve tanımlanabilir bir örgüt modeli ve temsilcileri olarak kabul edilebilecek nedenlerinin olması beklenmiştir. Böyle bir modeli veya önderi olmayanların ise, bir model oluşturmaları ve bir önder sahibi olmaları teşvik edilmiştir. Bazı kırsal ve göçebe halklar, bu tür önderler edinmeyerek veya tanınabilir “kabilesele” örgüt biçimleri oluşturmayarak hükümet kontrolü altına girmekten ve sömürülmekten, hatta tarihçilerin dikkatini çekmekten kaçınmıştır. Hükümetlerin yarattığı ve hatta adları kayıtlarda bu şekilde geçen kabileler, yalnızca kâğıt üzerinde var olmuştur” (Tapper, 2004: 29-30).

İnsanların topluluk hayatı, bilinçli bir toplumsal örgütlenmenin ürünüdür. Bu gerçek, ilkel topluluklardan, modern toplumlara doğru içinde bulunulan sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre kompleks bir biçim alır. Günümüzde gelişmiş modern dünyanın toplumsal örgütlenme biçimi, millet olma halidir. Bununla birlikte bugün dahi bazı toplumlarda millet-altı örgütlenme örneğini gösteren topluluklar varlıklarını sürdürmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da aşiret yapılanması bunun tipik bir örneğini oluşturmaktadır. Modernleşme süreciyle birlikte eski öneminden çok şey kaybetse de, aşiret yapılanması Doğu ve Güneydoğu Anadolu toplumu için hala etkinliğini korumaktadır (Ulaş, 2010).

21. yüzyıla gelindiğinde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da aşiret kavramının etkinliği söz konusu olmaktadır. Gücün temsilcisi ise aşiret lideridir. Bir sözüyle kitleleri harekete geçirebilen aşiret liderleri uzun yıllar siyasi partilerin sandıktaki kozu olmuştur. Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da aşiret bir yaşam biçimi, hayatın ta kendisi olmaktadır. Bu durum söz konusu olduğu için siyasi partiler aşiret kurumuyla dirsek temasında olmamak da elde değildir (Hekimoğlu, 2009, 70-108).

Ortak ihtiyaçların karşılanması güdüsüyle bir arada yaşamaya başlayan ve kolektif bilinçle hareket eden insan topluluklarının örgütlenme biçimlerinden bir tanesi de aşiret yapılanmasıdır. Tasada ve kıvançta aynı kaderi paylaşmayı tercih etmiş aşiret yapılanması bazı toplumlarda bugün dahi önemini korumaktadır. Bu toplumlardan bir tanesi de kuşkusuz Doğu ve Güneydoğu Anadolu toplumdur. Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun toplumsal örgütlenmesi büyük ölçüde yüzyıllara dayanan örf ve adetlerin

toplumsal ilişkilerin biçimini belirlediği aşiret temelli yapıya dayanmaktadır. Buradan yola çıkarak, Doğu ve Güneydoğu Anadolu toplumunu Max Weber'in yaptığı ideal sınıflandırma biçimlerinden geleneksel otorite tipinin içkin olduğu toplum kategorisinin içerisine sokabiliriz. Geleneksel toplumlarda egemenleri belirleyen geleneksel kurallardır ve onlara uyulması da geleneksel konumlarından dolayıdır. En yalın örneğinde bu tür örgütlü egemenlik, asıl olarak birlikte büyümüş olmaktan ileri gelen kişisel bağlılık duygusudur. Erki elinde bulunduran kişi de bir 'üst' değil, kişisel efendidir, onun yönetsel görevleri "resmi görevliler" olmayıp kişisel hizmetçilerdir" (Hekimoğlu, 2009, 70-108).

Anthony Giddens kabile toplumlarında veya göreceli küçük sözlü topluluklardaki başat yapısal ilkenin, gelenek ve akrabalık ekseninde işlediğini söyler. Aşiret temelli yapıda da sosyal ilişkileri düzenleyen kurallar, yüzyıllara dayanan geleneklerin oluşturduğu alışkanlıklar bütünüdür. Doğu ve Güneydoğu Anadolu aşiretlerinde de itaat, aslında öndere değil onun da bağlı olduğu ataların miras bıraktığı gelenek ve görenekleredir (Ulaş, 2010).

Geçmişten beri partiler Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da aşiretlerle hep yakın temasta oldular. Özellikle de sağ partiler... Seçim 99'da ipi göğüsleyen DSP ve MHP yerine DYP'nin, ANAP'ın ve Fazilet Partisi'nin öne çıktığı görülmektedir. Doğu Anadolu bölgesinde toplam il sayısı 14 ve bu 14 ilden 57 milletvekili seçilmektedir. Fazilet Partisi'yle DYP, Doğu Anadolu'da 14 ilin 11'inde milletvekili çıkarmış. MHP 9 ilde, ANAP 7 ilde, DSP ise 3 ilde vekil çıkarabildi. Bu durum özellikle sağ partilerin aşiret liderleriyle dirsek temasında olduğunu göstermektedir. Sözü ettiğimiz güç, ekonomik ve sosyal ilişkileriyle birbirine bağlı, feodal yapı içinde birlikte hareket eden binlerce, on binlerce seçmenden başkası değildir. Aşiret kavramının etkisi Doğu ve Güneydoğu'nun sosyal ve ekonomik yapısından kaynaklanmaktadır. Maalesef Cumhuriyetin ekonomi politikası Türkiye de Cumhuriyeti tesis etti ama cumhuriyeti kelimenin tam anlamıyla kurumsal olarak Türkiye'nin bütün coğrafyalarında tesis edemedi. Buradaki feodal yapı, aşiret ilişkilerini tümüyle tasfiye edemedi. Üretim ilişkilerinden tutun, toprak dağılımına varıncaya kadar Doğu- Güneydoğu Türkiye standartlarının gerisinde kalmıştır (Diken, 2002).

2.3.2. Terör ve Siyaset

Bir zihniyet ve mantalite sorunu olarak kalitesizliğin gündelik hayatımızı çevreleyen bütün fenomenlere ve pratiklere yansımaları ile karşı karşıya bulunuyoruz. Ortada bir zihniyet problemi ya da algılama sorunu varsa, bunu yalnızca belli başlı konularla sınırlı kalması mümkün olmadığı gibi tam aksine ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel bütün parametrelere doğrudan ya da dolaylı olarak yansımaları kaçınılmazdır. Kalitesizliğin genel ve yerel olmak üzere siyaset pratiğine yansımalarını kültür dünyasına ait ya da konuşulan lisana ait fecaatleri toplumsal hayattaki kalitesizlik pratiklerini iç içe olgular olarak birlikte ele almak gerekmektedir. (<http://www.mustafaokmen.org/>).

Toplum hayatıyla ilgili bütün dinamikler açısından bir kalitesizlik sorunu ile karşı karşıyayız. Neden-Sonuç ilişkisi açısından bunları birbirinden ayırmak hemen hemen mümkün değildir. Konu, geniş bir perspektifte değerlendirildiğinde sorunun temelinde zihniyet problemi yattığı görülmektedir. Bu nedenledir ki bu zihniyet problematiği toplumun bütün kesimlerinde gerek bireysel gerekse kuramsal bazda kendini şöyle ya da böyle hissettirmektedir. Terör-Siyaset, devlet-birey ve devlet aklı gibi tüm konular / sorunlar zihin temelli algısal dünyanın problemlerindendir. Toplumdaki bütün gruplar ve bireyler ya da bunların büyük bir çoğunluğu zihniyet problemiyle karşı karşıyadırlar. Türkiye'deki problemlerin kaynağında zihinsel demokrasiyi yakalayamamak yatmaktadır.

Geçmişten günümüze siyasetin güvenilirliğinin azalmasında en büyük payın yine siyasetçilerin kendilerine ait olduğunu söylemek mümkündür. Siyasetçilerin malzeme olarak sunduğu kalitesizlik örneklerinin ortaya çıkması elbette bir sonuç ve bunun ekonomik, sosyal, kültürel vb. pek çok nedeni bulunur. Seçim sisteminin özünden kaynaklanan nedenler, toplumun yeterli demokratik olgunluğa ulaşamamasından kaynaklanan ya da Türkiye'de siyaset yapmanın temelinde yer alan yanlış argümanlardan kaynaklanan birçok nedenden değil de ortaya çıkaranları, yayınlayanları suçlayan yaklaşımları kalitesizliğe tüy döken davranışlar olarak hatırlamamak mümkün değil.

Siyasetteki kalitesizlik sadece seçim sisteminden kaynaklanmamaktadır. Yanlış argümanlar üzerine yapılan siyasette örneğin din üzerinden yapılan siyaset, etnisite ve

etnik ayrıştırmalar üzerine yapılan siyaset vb. siyaset adına temelleri yanlış olan argümanlar, son tahlilde siyasetin kalitesini düşürmektedir. Bu konuda seçim sisteminden kaynaklanan kalitesizlik sorunları, Türk siyasi hayatından olumsuzluklara ve akıl almaz kalitesizlik örneklerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Toplumun ortak paydaları ve değerlerini tekeline alıp, bunun üzerinden siyaset yapmak, hem çıkış noktası hem de ortaya çıkan sonuçlar açısından yanlış bir yaklaşımdır. Siyasetin işlevsellik kazanması Terör vb. olayları yine siyasetin kurumsallaşmasıyla mümkün olacaktır. Kürt sorununa bakış açısı demokratik atılımlarla işlem kazanır.

Türkiye’de terörün algılanması veya terörün sonlandırılmasına yönelik olarak bir çeşit tekelcilik zihniyetini andıran başka bir yaklaşımda etnisite ve bu bağlamda ortaya konan ayrımcılık üzerinden yapılan siyasettir. Türkiye’nin sosyal ve kültürel alanları teröre bakış açısından mekanizmalastırılmalıdır. Terörün ekonomik, kültürel ve sosyal bir takım kayıplara yol açtığı gözden ırak tutulmamalıdır. Her türlü terörizmin uluslararası arenada Türkiye’ye birçok kaybı, eksisi getirilebilir. Teröre yaklaşım konusunda birinci elden araç siyasal mekanizma / siyaset kurumunun gerçekleştireceği çözümler olmalıdır. Türkiye demokrasisi evrensel hukuk kuralları düzeyinde olmalıdır. Sorunlara hukuki ve demokratik haklar getirilmelidir. Bu bağlamda başta Kürt sorunu olmak üzere birçok sorunsal yapı veya durumlar demokratik olgularla müzakereye açık tutulmalıdır (Aydın, 2002: 44).

Siyaset coğrafi ayrımcılığa ve bölücülüğe çanak tutuyorsa hepten yanlış bir argüman üzerine kurulmuş demektir. Anayasa gereği Türk vatandaşı olmak yeterli bir bağ görülürken, bunun ötesinde başka aidiyetler arayıp bunun üzerinden bir siyasi yaklaşım sürdürmeye çalışmakta yine siyasette kalitesizliği etkileyen temel argümanlar arasında ele alınabilir. Böyle bir yaklaşım ister ayrı bir parti olarak isterse kitle partileri içinde yürütülüyor olsun sonuçta yanlış bir yaklaşımdır. Böyle bir mantık üzerine siyaset yapılacak olunsaydı Türkiye’de en az 15 ABD’de ise en az 40 etnik parti kurulması gerekirdi.

Fakat bugün ABD’de üç parti parlamenter demokrasisinin beşiği olan Avrupa ülkelerinde ise en fazla 5-6 parti faaliyet göstermektedir. Demek ki modern dünyada etnisite üzerine siyaset yapma tavrı terk edilmiş ve sağlıklı bir siyasi yaklaşım olarak görülmemektedir. Bunun ötesinde böyle bir yaklaşımı ve siyaset anlayışını en az gelişmişlik niteliği çerçevesinde değerlendirmek gerekir. İnsanın hangi anne babadan,

hangi coğrafya da, hangi din ve dil üzerine dünyaya geleceği kendi tercihine bırakılmadığına göre, bunlardan birisini önceleyip bunun üzerinden Siyasal yaklaşımlar geliştirmek, sağlıklı bir bakış açısı olmadığı gibi böylesi politik yaklaşımların hiçbir geleceği de bulunmamaktadır.

Türkiye terörle mücadele sürecinde herkesin yerini net olarak belirlemesini gerekli kılan kritik bir noktaya gelmiştir. Demokratik yol ve yöntemlerle herkes için hak ve özgürlükleri mi savunulmakta ya da teröre çanak mı tutulmaktadır? Hizmetlerin daha etkin ve verimli sunulmasını mümkün kılan bir yöntem olarak mı özerkliği savunulmakta ya da üniter devlet yapısını denetleyecek, uluslararası güçlerin yeni bir oyuncuğu olma potansiyeline sahip bir devlet kurmayla sonuçlanması umulan bir siyasi özerklik mi dikte edilmeye çalışılmaktadır? Bu konuda Kürt siyasetinin yol ayrımında olduğu bir gerçektir. Türkiye'nin terörle mücadele de geldiği nokta bu tür belirsizliklerin ve kafa karıştırma çabalarının ötesinde herkesin tercihini yapmasını gerekli kılan bir noktaya gelmiş bulunmaktadır.

Yanlış siyasete ve siyasette kalitesizlik örneklerine artık toplumun tahammülü kalmamıştır. Din, ırk bölge vb. argümanlar üzerinden siyaset yapanların adı ne olursa olsun geleceği bulunmamaktadır. Yeni Türkiye ve temiz toplum olma sürecinde bu tür yaklaşımlar ancak ülkenin önünü tıkayan ve Türkiye'nin bölgesel bir güç olmasında ayak bağı olan adımlar tarihteki yerini alacaktır. Diğer taraftan, temiz toplum ve temiz kaliteli siyaset yönünde atılacak adımlar da terör dâhil birçok toplumsal sorunun çözümü yolunda olumlu katkılar sağlayacaktır.

Cumhuriyet ilginç bir şekilde Osmanlı yaklaşımını sürdürmüştür. Merkezi devlete başkaldırmadıkça, Güneydoğunun yapısı geleneksel ata erkil ilişkileri içinde kendi halklarını kendi bildikleri gibi yönetmiştir. Böylece akrabalık, ırk, kan bağlarını güçlendiren bu bağlardan kaynaklanmış değer yargılarını aynıyla yaşatan, sonuçta büyük toprak sahipliğini koruyan özellikler, Türkiye'nin doğusunda süreklilik kazanmıştır. Cumhuriyet'in ilk dönemindeki doğruya yol yapmayalım sonra Ruslar bu yolları kullanıp Anadolu'ya saldırır anlayışı koskoca bir bölgeyi ayrı tutmanın başlangıcı olmuştur. Devlet zamanında Türkiye'nin sosyal bütününe katacak bir toprak reformundan uzak durmuştur. Bölgenin siyasal katılımı da her dönemde toprak eksenli sistemli bir politikanın parçası olmuştur.

Tüm bu noktalarda Devlet ne yapabilir? Sorusunu sormak gerekir. Doğru yaklaşım Türkiye’de devletin muhatabını doğru saptamasıyla mümkün olacaktır. Muhatap, Batı’da yaşayanıyla Doğu’da yaşayanıyla vatandaşdır. Bu konuda seçilmiş siyasetçilerin rolü büyük olmalıdır. Türkiye’nin doğusuna ilişkin sorunları ve ihtiyaçları belirlemektir. Bunlardan bazılarını şiddet hareketini de savunuyor, bu sorunlardan yahut çözümlerden uzak durmak, yapılabilecek en büyük yanıltır. Bu sorunlar demokratik haklarla bağlantılıdır. Kürt realitesini tanımak bu haklardan birincisi olmalıdır. Bu bağlamda devlet çağdaş demokrasinin tüm olağan haklarını vatandaşa sağlamalıdır. Demokrasilerde önemli dönüşümleri içeren kararlar haklı ve meşru olmakla birlikte vatandaşın bir kesitinden ciddi tepki alırsa uygulamada sorunla karşılaşılır. Devlet öncelikle Türkiye’nin doğusunu ilgilendiren yeni çözümlerin Türkiye’nin batısında anlayışla karşılanması ve kabullenmesi için özel çaba göstermelidir.

Türkiye demokrasi ve demokratik açılımlarla teröre bakış noktasında ve Kürt sorunun siyaset mekanizmasıyla çözümlenebileceğinin gerçeğini kavramak zorundadır. Siyaset hizmet verebilir bir noktada olmalıdır. İnsanlar düşüncelerini, kimlikli farklılıklarını özgürce ifade edebilmelidir. Siyasette birden fazla sorun bulunmaktadır. Siyasetçilerin kullanacağı dil ve söylem önemlidir. Bir siyasetçinin yapabileceği en itici konuşmalarda ben söylememiş miydim diye başlar. Hele Kürt sorunu / Doğu sorunu gibi bir konuda bu sevimlilik ve iticilik daha büyük (Cem, 1994, 100-150).

Kürt sorunu çok yönlü ve taraflı bir sorundur. Dolayısıyla, bu soruna barış ve esenlik getirecek insanları ırkçı bölücü maceranın çekim alanından uzaklaştıracak çözüm politikaları da çok boyutlu olmak zorundadır. Türkiye, sınırlarını neden koruyamadığını ciddi şekilde düşünmek ve tartışmak durumundadır. Gerçekten, Türkiye’nin askeri de vardır, parası da. Savunma teknolojisinin mucizeler yarattığı bir çağda sınırlar ne kadar uzun, dağlar ve tepeler ne kadar yüksek olursa olsun sınırları koruyamıyoruz mazeretine hiçbir hükümet sığınmaz. Bu mazeretin arkasına sığınmamakla beraber Türkiye sorunun çözümü adına demokratik adımlar atıp hinterlandındaki kitleleri de rahatlatmalıdır.

Kürt sorunu aynı zamanda bir demokrasi sorunudur. Terörün kurşunlarına demokrasi tek başına kalkan olamaz. Ama terörün kaynaklarını kurutmak ta, terörü bulabildiği halk desteğinden mahrum bırakmakta önemli bir faktör, demokratikleşme ve insan alanında gelişme sağlamaktır (Düzel, 2012: 60).

Türkiye, Kürt meselesini demokrasiyle çözmemek için direnirken korkunç olaylar yaşandı. Devlet en azından devletin bir bölümü, hukukun dışına savruldu. Yasa tanımazlık, zamanla rutin bir davranış biçimine dönüştü. Rahatça adam öldürmeye, haraç almaya, işkence yapmaya başlandı. Hesabını kimse sormadı. Devlet görevlileri yasadışıya uyuşturucuya alışır gibi alıştı (Düzel, 2012: 67).

Bu sorun bağlamında hükümetlerin sağlam durması gerekir. Kürt sorunu için demokratikleşme paketinin sözü verilmiş. Hükümette komisyon kurulmuş ama hiçbir sonuç çıkmamıştır. Birçok özelliğiyle ırkçı-ayrılıkçı harekete halk desteği oluşturduğu, dolayısıyla katkı sağladığı düşünülen silahlı mücadele hiçbir köklü çözüm getirememiştir (Taraf Gazetesi, 2009). Türkiye sorunlarının bunca eksikliğine yanlış ya da yetersiz politikalarına bakınca Terör Sorununun böylesine ağırlaşması şaşırtıcı olmayabilir. Temel yanlış, çok boyutlu, çok unsurlu bir makro plandan geniş açılı bir politikadan yoksun olmakta gözükmektedir. Açıkçası Türkiye'nin sorumluları, Kürt sorunu karşısında ne yapabileceklerini bilmemekle birlikte, nasıl yapacakları konusunda da netleşmiş bir görüşleri yoktur. Temel konum ve anlayış, problemi demokrasi ile çözüme kavuşturmaktır. Demokrasi tanımlarından birine göre demokrasi, ancak uygar sorunları çözebilen bir rejimdir. Yapısı, özelliği becerisi uygar sorunlara göre biçimlenmiştir. Uygar olmayan sorunlarla karşılaştığında donanımlı hazırlıklı değildir (Nikotine, 2010).

Demokrasinin kavranılması önemlidir. Katıksız demokrasi ayak takımının despotizmdir, diyor Montesquieu. Demokrasi adaletin temelidir. Vacherot'ya göre. Ruhani ve cismani bütün iktidarların sona ermesidir. Demokratik Cumhuriyetlerin sonu ahlaki bir alçalıştır (Armağan, 2010: 243). Tüm sorunların kaynağına inebilmek için birtakım reformlar inşa edilmelidir. Çünkü daha barışçıl ve demokratik bir ortamda sorunlar izah edilebilir. Olması gereken temel özellik demokratik düşünebilmektir. Sorunun birden fazla kaynağı boyutu olabilir. Terör konusu / terör sorunu evrensel bir boyut, kimlik kazanmış durumdadır. Soruna geniş bir çerçeveden bakıp uluslararası bir hukuki mücadeleye getirmek gerekir. Çünkü tüm sorunların evrensel ve nesnel bir şekilde çözümlemeye tartışmaya açık olmalıdır. Terör sorununun kültür, kimlik, ekonomi, sosyal ve hukuki anlamda bir çıkarsanımları vardır. Bu sorunun ideolojik yansımaları toplumsal anlamda çözülemez bir konuma indirgeniyor.

İdeoloji ile hukuk, toplumla devlet arasındaki ilişkide devlete farklı birer misyon yüklemenin yanında, devletin arkasındaki felsefe, devletin varlık sebebi ve devlet telakkisi gibi konularda birbirinden tamamen farklı anlayışlar ortaya koymaktadır. Bu bakımdan ideoloji ile hukuk devlet için iki farklı ve hatta karşıt referans oluşturmaktadır. Modern dünyada yaşanan deneyimler yeterince göstermediğinden, hukuk devletinin alternatifi ideolojik devlet olmuştur. İdeolojik devlet ile hukuk devleti birbirinin hasımı olmuştur. Belki olmaya devam edecektir. Meşruiyetini hukuk yerine bir ideolojiden aldığı zaman devlet, hukuk devletinin sınırlarını aşarak ideolojik devletin sınırları içinde gezmeye başlar, ideoloji bireysel ya da grupsal olmaktan çıkıp nesnel ve nötral olması gereken devletin baskın özelliği ve temel tercihi haline geldiği zaman devletin hukuk devleti olması güçleşir. İdeoloji ve hukuk arasındaki bu bağlama bakıldığında devlet ideolojik değil hukuki davranmak zorundadır. Terör sorunda da izlenmesi gereken yol budur. Yani devlet mekanizması ideolojik devlet aygıtından hukuk devlet algısına geçmeyi başarabilmelidir. Devlet aklı bu noktada ölçüt alınıp demokratik hukuk ilkesini gerçekleştirecektir (Çaha, 2001).

2.3.3. Din ve Siyaset İlişkisi

Bir yönetme sanatı olan siyaset, özellikle Türkiye’de servet ve statünün paylaştırıldığı tek alan haline getirilmiştir. Bunlara talip olanlar siyasete üşüşmüşlerdir. Sonunda siyaset toplumun ahlaki bakımdan en sorunlu tabakasının uğramış adeta bile isteye yozlaştırılmıştır. Servet ve gücün paylaştırıldığı alanlardan dini ve dine dayalı ahlaki değerleri kavramın getireceği sonuç doğal olarak budur. Çaresi, Siyasete kaybettiği ahlaki değerleri yeniden kazandırmaktır. Bunu yapacak kadrolara olan ihtiyaç bugün her zamankinden daha fazladır. Bu kadroların düşmemeleri gereken hatalardan biri “dini siyasileştirmektir.” Bilindiği gibi İslam salt siyasal bir öğreti değil insanlığın değişmez değerlerine verilen isimdir (Tok, 2003-1).

Kur’an siyasal bir manifesto değil, Allah’ın insana tenezzül buyurarak talim ettirdiği ilahi bir kılavuzdur. Hz. Peygamber bir siyaset önderi değil, bir ebedi kurtuluş rehberidir. İslam tarihinde imametın saltanata dönüştürülmesinin en tehlikeli sonucu, dinin siyasileştirilmesi olmuştur. Meşruiyetini aldığı halktan kopan iktidar, meşruiyet açığını dinsel doktrinleri kullanarak kapatmaktadır. Emevi hanedanının durduk yerde fanatik kaderci kesilmeleri bunun bir örneğidir. Ünlü âlim Hasan Basri, Emevi halifelerinden Abdülmelik’e yazdığı o ölümsüz mektubunda bu tehlikeyi sezmiş ve

uyarmıştı. Osmanlı'nın en büyük hatası kendisinden öncekilerin geleneğini sürdürerek dini devletin vesayeti altına almasıydı (<http://www.yenisafak.com.tr/>).

İslam hangi yönetim biçimine daha yakın mesafede durur diye baktığımızda gerek Kuran'da gerekse sünnette yönetim biçimiyle ilgili gerekli ve yeterli teorik kaynağın bulunmadığını görmekteyiz. Kuranda yönetimin esasları ve teşkilat yapısı yerine yönetimle ilgili zikredilen temel ilkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Din ve yönetsel anlayış inanç eksenli olarak değişim göstermiştir.

Politik / Siyasi davranış bir egemenlik davranışdır. Egemenlik ise politik alanla sınırlı olmayan evrensel bir fenomendir. Birlikler, dernekler, kiliselerde de egemenlik söz konusudur. Politik veya siyasal egemenlik bir toplumun bütün üyelerine karşı onların başka gruplara mensubiyetlerine zarar vermeksizin gerçekleştirilir. Siyasi egemenlik mercileri dini hayat üzerinde de baskı grupları oluşturur ve dini yaşayış alanları kontrol altına almaya çalışır. Türkiye'de bunu görmek mümkündür. Her darbe döneminde siyasetin özgürlükler adına inanç dünyalarına müdahale içinde olduğu görülmüştür. Yıllarca süren başörtü meselesi ve 28 Şubat dönemi dinsel hayatı inanç özgürlükleri adına yıpratmıştır.

Politik Siyasi egemenlik mercileri, bireyi korur ve yönetir, hem kurallara ayrılıkları hem de kurallara uygun davranışları yaptırma bağlar. Her toplum egemenlik kullanımı için bağımsız mevkiler yaratamaz. Egemenlik esasen politik olarak otoriter olmayan kişiler tarafından da kullanılabilir. Yaşlılar, dini önderler vs. tarafından kullanılması gibi. Siyasal egemenlik bir toplumun iç ve dış toplumsal kimliğini güvence altına alır.

Türkiye'de devlet akli iktidar gücünü kullanarak dini özgürlükler üzerinde etkisini hissettirmiştir. Türk Siyasal tarihi boyunca din-siyaset ilişkisi bu noktada sürekli bir etkileşim içinde olmuştur. Kimi zaman siyasal aktörler din olgusundan hareket ederek potansiyel oy artırımına gitmeye çalışmışlardır. Adnan Menderes, Turgut Özal, R. Tayyip Erdoğan vb. diğer tüm siyasal parti liderleri de geçmişte de ve günümüzde de bu eğilimi göstermişlerdir. Din ve siyaset ilişkisinde kullanılan argümanlar, kullanılan söylem ve politikalar farklılık gösterse de ulaşılmak istenen amaç hep aynı olmuştur. Bu ilişki doğrultusunda da din faktörü de kimi zaman siyasette belirleyici bir rol

oynamıştır. Dindar kesimler daha çok Türkiye’de sağ fraksiyona yakın bir politik izlenim göstermişlerdir.

Dini ve siyasal olanın toplumsal hüviyeti sadece toplumun kültik kapalılığı ile sağlanmıştır. Bu toplumlarda yalnız evrensel, kozmik ve ahlaki bir yasa vardır. Devletin hukuku dini kalıba sokulmuştur. Her toplum politik norm ve kurumlarda kendini bütünleştiren bir nokta bulur. Bu, dini olanla ilgili fenomenler içinde geçerlidir. Bu nedene dini ve siyasal yapılar arasında geniş ölçüde bir uyumun olması gerekir. Din ve siyaset arasındaki bu ilişki seçim analizlerinin de farklılık oluşturmada etkili olmuştur.

Seçim sosyolojisi ile ilgili araştırmalar, seçimlerde din faktörünün etkili olduğunu göstermektedir. Fakat bu faktörün etkide bulunduğu yön, bütün politik sistemler için kesin olarak tespit edilmiş değildir (Aktay ve Köktaş, 1998: 88-89).

Din belirleyici bir faktör olmasa da toplumsal bir işleve de sahiptir. Etki alanı ve kitlesel güç olarak nüfus ağırlığını gösterir. Önemli olan siyasi mekanizmalar ışığında şeffaf olmalıdır kendi alanına hitap etmelidir. Çünkü din toplumsal bir olgudur ve toplum içinden gelen bir ihtiyaçtır. Din-siyaset ilişkisi zamanla din-ekonomi ilişkisini de etkiler. Ekonomik davranış insani varoluşun temel esaslarından birisidir. Toplumun maddi ihtiyaçlarının teminatı, doğal ortamlarla teknik donanımının niteliğiyle ve bilhassa ekonomik zihniyetle bağlantılı olarak değişen miktarda enerji ve zaman kullanmayı gerektirir. Weber vari bir Protestanlıkla ekonomik-din ve siyaset ilişkisi söz konusu olmuştur.

M.Weber tarafından ele alınan ekonomik davranışın dini olanla bağımlılığı meselesi din sosyolojisi araştırmasının, bir toplumun dini hayatın teşekkülünde maddi, ekonomik esasın önemini fazlasıyla ihmal etmesine sebep olmuştur. Toplumda din uzmanlarının belli yerlerinin olması, örneğin toplumun bazı üyelerinin geçimlerini temin etmekle doğrudan meşgul olmamalarını mümkün kılan belli bir yiyecek bolluğunun olması ile bağlantılıdır (Aktay ve Köktaş, 1998: 88).

Bir dinin kurumsal olarak yerleşmesi, toplumun ekonomik yapısına geniş ölçüde uyum sağlamasıyla ancak başarılabılır. Hâkim ekonomik ilişki tarzı da dini organizasyonlara yönelmelerin sürdürülmesinde önemli bir rol oynar. Din-siyaset

ilişkisinde önemli olanın iki faktör veya olgunun da kurumsallaşmasıdır. Çünkü kurumsallaşma arttıkça fonksiyon niteliği de artacaktır.

2.4. Siyasal Katılım

Toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel değişmeler sonucu giderek değişmesi, doğal olarak kitlelerin siyasal yaşama katılma sorununu beraberinde getirmiştir. Modern öncesi ortamlarda siyasal otorite olmak bir güç olgusuydu. Tanrı'nın bir lütfu olarak değerlendiriliyordu. Çoğu kere kurucu ailenin bir imtiyazıydı. Halktan vergi, askerlik gibi düzenli veya düzensiz bir katkı isteyebilirdi. Ama bu katkı katılım anlamına gelmiyordu. Modern siyaset anlayışında siyasal iktidar, o toplumu meydana getiren fertlerin her birinin önce sosyal sonra bunu perçinleyecek şekilde mali/askeri katkılarıyla oluşmuş bir güç birikimidir. Teorik olarak ferdin bu aktif durumu onu temsil edecek uygulayacak mekanizmayı belirleme ve denetleme, teşvik etme ve eleştirilerini yöneltme hakkını vermektir ki bu siyasal aktivite sürecine siyasal katılma denmektedir (Aydın, 2002: 172). Böylelikle yönetenlerin güçlerini ve etkinliklerini yönetilenlerin rızalarından almaları gerektiği inancı söz konusu olmuştur.

Katılım kavramı, günlük yaşamda oldukça çok kullanılan ancak belirsizlik içeren bir kavramdır. Kimin, neye, nerede, ne zaman ve nasıl katılacağı birçok soruya verilen yanıtı göre, katılım kavramının içeriği ve sınırlılığına göre değişebilmektedir. Hiyerarşik açıdan katılma, seyirci olma, vaziyet alma ve aktif rol alma şekillerinden gerçekleşir. Seyircilik, siyasal olayları sadece izlemeyi, vaziyet almak, yazmak, konuşmak, para vermek, mitinglere katılmak gibi eylemlerde bulunmayı, aktif rol alma ise olaylara fiilen katılmayı ifade ettiğini ortaya koymuştur (Kapani, 1989: 131). Ancak bazen farklı katılımlardasöz konusu olabilir: terörizm, silahlı ayaklanma, hükümet darbesi, sokak eylemleri bu gibi katılımlara örnek verilebilir.

Siyasal katılım bakımından insanların farklı düzeylerde bulunmaları onların gelir düzeyleri, eğitim seviyeleri, bulundukları coğrafi bölge, meslek, cinsiyet durumları gibi konum farklarına dayanmaktadır. İnsanların farklı konulara sahip olması siyasal katılım sürecinde nasıl ki farklılıklar gözetiyorsa tıpkı bunun gibi siyasal katılım sürecinde insanların tercihleri de bu doğrultuda farklılıklar gözetebilir. Yöneten ve yönetilen ilişkisi bağlamında anlatılan siyasal katılım, gerçekte yönetilenlerin etkin bir şekilde sürece katılıp yeri geldiğinde de eleştirel bir boyutla yaklaşp yönetenleri

sorgulayabilme yetisiyle örtüşmektedir. Bir davranışın siyasal katılım olarak ifade edilebilmesi için onun siyasal topluluk üyesi olan bireyler tarafından tasarlanmış bir eylem olması gerekmektedir.

Katılımın temel karakteristikleri önemlidir. Katılmanın zamanı ya da hangi davranışın katılma olduğu, hangisinin olmadığı açıklığa kavuşturulmalıdır. Siyasal katılma ne zaman başlar? Siyasal katılmanın gerçekleşme aşaması, bireylerin, siyasal ya da yönetsel kurumların düzenledikleri emirleri, tüzükleri, yasaları, yaptıkları planlar ve çeşitli kararlarını etkileyebilmek amacıyla eyleme geçtikleri anda başlar (Kalaycıoğlu, 1984: 199-200). Siyasal katılma kavramı içerisine alınabilecek kavramlar çok çeşitlidir. Merkezi veya yönetsel devlet organlarının her düzeyinde politikaların seçimini ve kamu işlerinin yönetimini ya da siyasi yöneticilerin seçimini etkilemek amacıyla yasal ya da yasal olmayan araçlara başvuruyu benimseyen, örgütlü ya da örgütsüz, sürekli ya da süreksiz, başarıyı ya da başarısızlıkla son bulan tüm bilinçli eylemler, siyasal katılma çerçevesi içinde yer alır (Çam, 1984: 199-200). Bu bağlamda siyasal katılma eylemi beraberinde olumlu ya da olumsuz etkenleri getirir. Böylelikle siyasal katılımın temel mantalitesini kavramak ve karşılaşılan sonuçları olumlu ya olumsuz değerlendirmeye alınıp bir sonraki katılım sürecine hazırlık yapılmalıdır.

Sanayi devriminden sonra, yönetimden etkilenenler, giderek toplum adına uyulması zorunlu kararlar alma işlemine katılma isteği göstermişler, birçok toplumda uzun, zaman kanlı çatışmalar meydana gelmiş, sonuçta tüm yönetilenlerin siyasal sürece katılma hakkına sahip oldukları anlayışı gelişmiş ve yerleşmiştir. Geleneksel devlet anlayışında yönetilen yönetene bağlı-bağımlı, olmak zorundaydı. Yöneten yönetilene söz söyleme hakkı olamamakla beraber yöneteni seçme hakkı da yoktu. Söz konusu modern devlette ise kitlelerin siyasal yaşama ilgi duyması ve katılma düzeylerinin de yüksek olduğu karşımıza çıkmaktadır. Modern devleti geleneksel devletten ayıran yöneten ve yönetilen ilişkisi rejimden rejime, toplumdan topluma da farklılıklar göstermektedir (Turan, 1989).

Modern siyasal anlayışın bir temel argümanı olan siyasal katılım genellikle istenilen bir durum olarak karşımıza çıksa da günümüzde siyasal yapılar halk tabakasının siyasete ortak etmek istememektedirler. Bununla birlikte önlerine bir yığın engel koymaktadırlar. Çoğu yasal düzenlemelerle gerçekleşen bu sınırlamaların bir kısmı halk nezdinde makul karşılanmamaktadır. Örneğin çocukların belirli bir yaşa

kadar oy kullanmamaları böylesi bir katılım dışılığıdır. Ama siyasetle ilgilenebilirdik noktasında pek çok kişinin siyasetten yasak olması, örgütlenme haklarının kısıtlanmış olması, aynı makuliyet çerçevesinde açıklanamamaktadır. Türkiye’de uzunca bir zamandır siyasal partilerin kadınlar ve gençlik kolları halinde örgütlenememeleri bu duruma örnek teşkil edebilir (Aydın, 2002: 173). Kadınların ve gençliğin siyasal aktivite sürecinde rol almamış olmaları, egemen gücün bir başka ifadeyle yönetenlerin yönetilenleri siyasal aktivite sürecine dâhil etmemeleri yönetenlerin demokratik çerçevede düşünmemeleri ve geleneksek doktrinlerden kopamayışının bir başka ifadesidir.

Siyasal katılımın kişilerin siyasi sistemle olan münasebetlerini ifade eden bir kavram olması ve bunların kişiden kişiye değişmesi, seçmenlerin münasebetlerinin mahiyetinin incelemesini gerekli kılmaktadır. Nitekim bazı fertler siyasi sistemi olduğu gibi kabul ederler. Dolayısıyla bazılarının sistemle olan münasebetleri pasif kalırken bazıları da aktif davranışlar içerisinde bulunurlar. İlk olarak siyasal katılım açık veya gizli olabilir. Herkesin önünde yapılan faaliyetler açık katılımı ifade eder. Nitekim Türkiye’de açık oy gizli sayım buna örnek teşkil edebilir. Kendi dar çevresi içerisinde (aile, arkadaş) de gizli bir şekilde gerçekleşebilir. İkinci olarak siyasi katılım bağımsız “özerk” yani bireyin kendi isteği ile gerçekleşebileceği gibi itaatkâr yani istenilen davranışlarda bulunma şeklinde de gerçekleşebilir (Önen, 1994: 45).

Günümüz küresel çağda meydana gelen nüfusun hızlı artışı, kalabalıklaşma ve kentleşme katılımı zorlaştıran etmenlerdendir. Öte yandan kentleşen yığınların gelişen kentlilik bilinci, katılımcı uygulamaları özendiren olumlu etkiler yapmaktan da geri kalmaz Kentlilik bilinci kent bünyesinde barınan kitleleri yaşadıkları olumlu ya da olumsuz etkenlere karşı duruşlarını sergileyebilmeleri bilinci onları katılımcı uygulamalara sürüklemiştir. Bütün dünyada “ katılımcı toplum düşüncesinde” çok boyutlu gelişmeler yaşanıyor. Yurttaş, olabildiğince yönetsel ve siyasal kararların oluşumuna katmak için yeni ve çekici yöntemler geliştiriyor. Çünkü artık Dünya nüfusunun üçte ikisinden fazlası, biçimsel olarak da olsa, demokratik anayasalı devletlerde yaşıyor. Geline bu aşamada, hiç kuşkusuz, küreselleşme belirleyici ve yönlendirici bir rol oynuyor (Çukurçayır, 2012: 2). Küreselleşmenin belirleyici ve yönlendirici rolü yurttaş cenahında da kabul görüldüğünden, bu durum yurttaş katılımcı bir siyasal role büründürmüştür.

Küreselleşme, yurttaşın siyasal katılım sürecinde aktif rol almasında belirli argümanları beraberinde geliştirmiştir. Teknolojinin gelişimi bu duruma örnek teşkil etmektedir. Elektronik teknolojisindeki gelişmeler bütün sektörleri sarsıcı nitelikler taşımaktadır. İnternet ile birlikte gelen yeniliklerin, geleneksel kitle iletişim araçlarının yanında, katılımcı yönetim düşüncesini gerçekleştirmede önemli bir işlevi yerine getireceği geniş bir biçimde tartışılmaktadır. Örneğin internetle daha fazla siyasal katılmanın sağlanabilmesinin yolları aranıyor; çeşitli ülkelerde yönetimler bazı hizmetleri internet aracılığıyla online olarak yerine getirme çabası içerisine girmiş görünüyorlar. Bu çaba gerek yurttaş gerekse yöneticileri daha ileri bir katılım sağlama düzeyine taşımaya yol açmaktadır. Lakin bu durum başlı başına ölçüt olmamakla birlikte beraberinde olumsuzlukları da getirmiştir. Örneğin söz konusu teknolojinin kullanımı yurttaşta tam manasıyla katılım aracı olarak kullanılmamaktadır. Teknolojik olarak katılım zayıflığının sebebine bakılacak olunursa teknolojinin Türkiye de çok daha geç yerleşmesinden kaynaklanmaktadır. Teknolojinin Türkiye'ye geç gelmiş olması beraberindeki bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir.

Dünya üzerinde halkına belirli yaşam olanakları imkânı tanıyan devletler ya da siyasal iktidarlar, halkını olabildiğince yönetimiyle barışık, kendisiyle barışık ve çevresiyle barışık kılmak için yoğun çabalar harcamışlardır (Çukurçayır, 2012: 4). Devletler ya da siyasal iktidarlar bunun yolunun da halkı yönetimden uzak tutmayarak, yönetimle iç içe bir araya getirmekle mümkün olduğunu bilmektedirler. Fakat bazen devletler ya da siyasal iktidarlar bu gibi taktikleri unutarak cumhurdan bağımsız olduklarını ve kendilerini cumhurun seçtiğini unutmaktadırlar. Bu unutkanlık beraberinde kendilerine yeri ve zamanı geldiğinde olumsuz bir şekilde yansımaktadır. Cumhur kendini unutan yöneticisini siyasal katılım sürecinde unutabilmektedir.

Bir ülkede ya da siyasal iktidarın işlevsel demokrasisini sorgulamak istediğimizde, bakmamız gereken hitap ettiği kitlenin katılım sürecine dâhil olup olmamasıdır. Bundan da katılımın en alt düzeyi olarak seçimlere katılma anlaşılmaktadır. Eğer demokrasiyi bir süreç olarak göreceğ olursak, birlikte yaşamının en önemli kriterleri arasında ilk aranacak olan, kitlelerin siyasal katılım sürecine dâhil olup olmama tercihlerine bakmamızdır.

Toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık gösterse de siyasal katılım ile yönetilenlerin, yönetimde söz sahibi olabilmeleri amaçlanmaktadır. Pratik açıdan

bakıldığında, bir toplumda siyasal katılma çeşitli düzeylerde gerçekleşebilir. Seçimlerde oy vermekten başlayarak, siyasal güç ve çıkar elde etme, yönetsel işlerin sürdürülmesinde görev alma, karar verme sürecine hâkim olma gibi çeşitli tanımlar ve uygulamalar katılma teriminin kapsamı içerisine girmektedir. Çeşitli düzeylerde gerçekleşen bu katılım sürecinde amaçlanan daha sağlıklı ve daha demokratik bir yöneten yönetilen ilişkisinin pratize edilmesidir. Siyasal iktidarlar ya da devletler, katılım sürecinin içinde barındırdığı mantaliteyi bünyesindeki kitlelere iletmesi gerekir ki kitlelerde siyasal katılım bilinci oluşmuş olsun.

Siyasal katılım sürecinde yönetilen farklı davranışlar sergileyerekten siyasal katılmada çeşitlilikler gösterebilmektedir. Verba, Milbroth daha karışık bir görünüm çizen katılmayı altı grupta belirtmiştir (Verba ve Norman, 1972).

Siyasal sürece hiç katılmayanlar: Bu kişiler siyasetle hemen hemen hiç ilgilenmemekte, seçimlerde dahi oy kullanmaktan kaçınmaktadır.

Salt oy kullananlar: Oldukça geniş bir vatandaş kitlesi için siyasal katılma, seçimden seçime oy kullanmaktan ibaret kalmaktadır.

Kişisel sınırlı katılımcılar: Bazı kimseler oylarını kullanmaya ek olarak daha çok kişisel sorunlarını çözmek üzere özellikle devlet memurlarıyla ilişkide bulunmaktadır.

Topluluk düzeyinde katılımcılar: Bazı vatandaşlar, çevresel ya da belirli sorunların çözümü olarak kısmen bireysel olarak, fakat genellikle örgütler, gruplar aracılığıyla, siyasal süreci etkilemeye çalışmaktadırlar.

Kampanyacılar: Bir kısım vatandaş, seçim kampanyalarında faal rol oynamaktadırlar. Bu vatandaşlar kampanyalarda maddi ve manevi desteklerini esirgememektedirler. Demokratik toplumlarda özgür birey yaşamını, isteklerini, arzularını temsilcisine bırakmaz, aynı zamanda karar alma sürecinde aktif rol oynar. Katılma ölçüsünde de özgür olduğunu hisseder.

Son bir grup vatandaş ise siyasal partilerde görev almakta ve bunun gibi her türlü siyasal faaliyetlerde yer almaktadırlar.

Toplum içinde yaşayan bireylerin siyasal katılımlarını aynı düzeyde yansıttıkları söylenememektedir. Siyasal davranışlar, siyasal yaşam karşısında birden fazla değişik durumlar içermektedir. Bu farklılıklar bireyin yaşadığı sosyal çevre, siyasal çevre, vb. durumlar doğrultusunda farklılıklar göstermektir. Bireyler ne kadar fazla ortak ihtiyaçları için, kamusal işlere katılımlarını gerçekleştirirlerse, bireylerin insan hakları o kadar çok korunur ve faaliyet ölçüsünde de garanti altına alınır. Çünkü insan hakları demokrasinin temel taşıdır ve toplumdaki herkes için vardır (Çukurçayır, 2012: 13). Böylelikle birey haklarını koruma ve garanti altına alma yetisine erişmiş olur, böyle bir yetiye erişmiş olan birey karar alma süreçlerinde daha sağlıklı ve daha özgür olduğunu anlamış olur ve birey karar alma sürecinde kendini gerçekleştirmiş olur.

Bireyin kendini özgür biçimde gerçekleştirmesine olanak tanıyan, demokratik devletler ve siyasal iktidarlar varlıklarını korumaları için bünyesinde bulunan kitlelerden bağımsız yaşamazlar. Katılım bireysel özgürlüğün güçlenmesini sağlayan önemli bir araçtır ve bu araç, siyasal erk karşısında bireyin çaresiz ve güçsüz olmadığı bilinci verir. Birey, bu bilinçle kendisinde siyasal- toplumsal sistemi biçimlendirme gücü bulur (Çukurçayır, 2012: 27). Bu güç bireyde olduğunda ve birey bu gücünü siyasal katılım sürecinde müspet çerçevede kullandığı zaman demokratik devletlerin ve demokratik siyasal iktidarların varlıkları kaçınılmaz olur. Çünkü özgürlük demokrasinin kendine has karakteristik yapısıdır. Böylelikle halktan kopuk ve jakoben bir devlet anlayışından uzak bir anlayışı hâkim olur.

2.4.1. Siyasal Katılım Süreci ve Siyasal Partiler

Partilerin doğuşu, görev ve tiplerleri üzerine siyasal literatürde çok sözler söylenmiş ve yazılmıştır. Siyasal partiler modern anlamda siyaset arenasına çıkışları oldukça yeni olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte siyasal partilere siyasi sistemin karakterini gösteren bir unsur gözüyle bakılmaktadır. Belli toplumsal eğilimleri ifade eden ve demokratik ortamların vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul edilen siyasal partiler genel olarak bir ‘‘ bir programın etrafında toplanmış, siyasal iktidarı elde etmek, paylaşmak amacı güden, ya da siyasal iktidarın çalışmalarını muhalefet kanadıyla gözlemleyen, sürekli bir örgüte sahip kuruluşlar’’ olarak tanımlanabilir. Siyasal partiler için yapmış olduğumuz bu tanım partileri sıradan örgütler, şirketler ve baskı gruplarından ayırmaktadır (Aydın, 2002: 181).

1950'lerin sonlarıyla birlikte dünya devletlerinin %80'inden fazlası siyasi partiler tarafından yönetiliyordu. Mamafih geliştirmekte olan dünyada, 1960'larda ve 1970'lerin başlarına doğru militarizmin yayılmasıyla siyasi partilerde gerilmeler yaşandı. Siyasi partiler ihtilaf yaratmakla, hızla yükselen açlık problemlerini ve etnik, sosyal düşmanlıklarını çözmede başarısız olarak suçlandılar. Bunun yanında, ayrıca, ekonomi ve ordu makamlarınca uygunsuz oldukları kanıtlanmaya çalışıldı. 1980'li ve 1990'lı yıllarda demokratikleşmenin artması, partilerin yeniden önem kazanmasını sağladı. Asya'da Afrika'da Latin Amerika'da askeri yönetimlerin gevşemesi ya da çökmesi, hiç şüphesiz partilerin yeniden ortaya çıkmasına imkân verdi. Eski komünist devletlerdeki tek partili yönetimler, rekabetçi parti sistemleriyle yer değiştirdi (Vergin, 2010: 320).

Siyasal partilerin değişen bu imajı beraberinde kitlelerin var olan partilere desteğiyle daha farklı bir sürece girmesine yol açtı. Siyasal partiler, varlıklarını tek partili dönemlerin hâkimiyetini kaybedip yerine çok partili sistemlerin gelmesiyle birlikte demokrasi anlayışı daha sağlıklı işlemeye başladı. Kitlelerde seçmen bilincinin oluşmasına sebebiyet verdi.

Demokratik toplumlarda, partilerin örgütlenmiş siyasi kuvvet olarak ortaya çıkıldığı görülmektedir. Günümüzde, hemen her anayasada yer verilen, anayasalarda olmaması eksiklik olarak görülen ve siyasal hayatın içinde demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan siyasi partiler büyük önem arz etmektedir. Siyasal partinin temel amacı, hükümet mekanizmasını denetlemek üzere, kamu görevine tek başına ya da başkalarıyla ortak olarak kadrolar yerleştirmek ve onları görevde tutmaktır (Tunca, 1996:26). Siyasal partiler bu amaçlarını gütmeye çalıştıkları zamanlarda bünyesinde barındırdıkları seçmenle diyalog içerisinde olurlar. Siyasal partiler bu diyaloglarını kuvvetli tuttıkları zaman mevcut hükümete karşı daha dik duruş sergileyebilmektedirler.

İktidarda bulunmaktan ne kadar uzak olursa olsun, bir örgütü siyasal parti olarak nitelendirebilmemiz için iktidar olmayı ya da iktidarı her konuda ve sürekli olarak etkilemeyi deyim yerindeyse iktidarı müspet bağlamda rahatsız etmeyi amaçlaması gerekmektedir (Öztekin, 1993: 71). Bir siyasal parti iktidarı halk adına ne kadar çok rahatsız ederse, o siyasal parti halk tarafından daha çok kabul görür. Bir siyasal partinin halk tarafından kabul görünmesi demek siyasal katılım sürecinde müspet manada karşılık görmesi demektir.

Demokrasinin kaynağı halk olmasına rağmen halkın bu hakkını doğrudan kullanması mümkün değildir. Bu nedenle bunu siyasi partilerin imkânları doğrultusunda

kullanır. Demokratik sistemlerde zıtlaşmamadan uyuşmaya ve bütünleşmeye varılır. Bu bağlamda sosyal sistemlerin işleminde demokrasi, zıtlaşma ve muhalefet halindeki çıkar grupları arasında toplumsal kararların en az kuvvet kullanılması ve en yüksek derecede uzlaşma ile alınmasını sağlayan mekanizmadır. Böylece siyasi partiler, hukuk düzeninin çizdiği usuller doğrultusunda rekabet ederek halkın oylarına talip olmaktadır. İktidarın siyasi partiler arasında el değiştirmesi de yine halkın doğrudan katılımını sağlayan seçimlerle olmaktadır (Aslantürk, 1999: 299). Halk katılım gösterdiği seçimlerde gözettiği amaç, iktidar partisinin iktidar olduğu süreçte yaptığı çalışmaları, hizmetleri elekten geçirmektir. Eleğin üzerinde çalışmalar ve hizmetler fazla kaldığı takdirde halk o siyasal iktidarı ve uzantısı olan siyasal partiyi tekrardan yeni çalışmalar ve hizmetler etmesi için görevlendirir.

Bazı siyasal partiler için toplumsallaşma işlevi özel bir değer ve önem taşımaktadır. Partiler içinde bulundukları siyasal sistemin özelliklerine bağlı olarak çeşitli görevleri yerine getirirler. Siyasal partilerin evrensel olarak yerine getirdikleri bu görevler, topluma ya da siyasal partileri oluşturan kitleye bir kimlik kazandırmaktadır. Siyasal kimliğin belirlenmesi ve siyasal partilerce bir yandan uyarılması bir yandan da ifade edilebilmesi, bu kimliğin devamını ve güçlenmesini sağlayacaktır. Var olunan her siyasal sistemde, siyasal partiler siyasal toplumlaşmanın önemli bir aracı olurlar. Bu çerçevede siyasal partiler siyasal toplumsallaşmayı gerçekleştirme sürecinde bünyesinde bulundukları kitlelere kendi parti vizyon ve misyonlarını anlatmaya ve benimsetmeye çalışırlar. Benimsenen vizyon ve misyonlar, siyasal partinin tabanına kitle kazandır. Kazanılan bu kitlelerde daha fazla kitlelere ulaşma adına siyasal çalışmalar yapar. Böylelikle siyasal partiler amaçlarına ulaşmış olurlar.

Bir siyasal parti, hitap etmek isteği kitleye kendilerini ifade edebilmesi için, o siyasal partinin ayaklarının yere basması gerekir. Bir siyasal partinin ayaklarının yere basması demek, vizyonunun, misyonunun, tüzüğünün, yönetmenliğinin, tam ve net olması demektir. Böylelikle ayakları sağlam yere basmış olan bir siyasal parti kitlelere ulaşma kolaylığına erişmiş olur.

Siyasal partiler, katılımcılara siyasal katılmayı uyaran ve katılma olanakları sağlayan temel araçlardan birini oluşturmaktadır. Siyasal partilerin bu görevleri çok yönlü olarak gerçekleşmektedir. İlk olarak parti örgütleri, siyasete daha yüksek düzeyde katılmak isteyenlerin aktif görev alacakları bir kanaldır. Siyasete yoğun ilgi duyan bir

kişi, partinin vizyon ve misyonundan haberdar olabilir, bir partiye üye olabilir, partinin çeşitli faaliyetlerine katılabilir. İkinci olarak, partiler seçmenlerin seçimde oyunu kullanmasını sağlamak için çeşitli gayretler gösterirler.

Hemen her parti, özellikle kendisine geleceğini düşündüğü oyların sahiplerinin sandık başına gidip oy kullanmalarını isterler. Bunun içinde bünyesinde kendisine oy getireceğini düşündüğü seçmenin sandığa gitmesini kolaylaştırmak üzere çeşitli faaliyetlerde bulunurlar. Örneğin bazı partiler, belirli bir bölgede kimlerin oy kullanmadığını saptayıp, onların oy vermesini uyarmakla görevlendirilebilir. Bunula birlikte sağlık problemi yaşayan seçmenlere kolaylıklar sağlayıp oy kullanmaları imkânı tanınır. Bunun gibi birçok kolaylıklar siyasi partilerce gerçekleştirilebilir. Buradaki amaç daha fazla kitlelere ulaşmak daha fazla seçmenden oy olabilmektir (Turan, 1976: 101-102).

Siyasal partilerin toplum-sistem bağlantısını kurmakla birlikte buna ek olarak ifa etmeye çalıştıkları ikinci bir görev ise, siyasi partiler sistemin bizzat işlemesini olanaklı kılar. Söz gelimi siyasal göreve gelebilmenin ön koşulu, bir siyasal partiden aday gösterilmektir. Bir siyasal partinin desteğini yanına almakla siyasal arenada görevini ifa etmek isteyen bir birey, siyasal partinin bünyesinde olmak zorundadır. Fakat son dönemlerde siyasal aktör olmak isteyen bireyler bazen bir siyasal partinin desteğini almadan da topluma hizmet görevine laik olabilmektedirler. Bu da bireyin ‘‘Bağımsız Aday’’ olarak kitlelerin karşısına çıkmasıyla olmaktadır.

Doğrudan demokrasi olanaksızlaşıp temsili demokrasi zorunlu hale gelince seçimler siyasal katılmanın vazgeçilmez bir ögesi haline gelmiştir. Çağdaş baskı rejimlerinde de görüldüğü gibi, her seçim demokrasi anlamına gelmemekle birlikte, seçimsiz bir demokrasi düşünülemez. Bu nedenle de siyasal katılmanın öncelikli ögesi olan seçimlerin yapılması açısından, siyasal partilerin oynadığı rol çok önemlidir. Seçimler demokrasinin en vazgeçilmez aracıdır (Özkan, 1999: 123). Demokrasinin vazgeçilmez aracı olan seçimler cumhurun siyasal anlamda kararını yansıtabileceği şeffaflık içerisinde olmalıdır. Şeffaflığını bünyesinde barındıran bir seçim beraberinde daha sağlıklı sonuçları bünyesinde barındırır.

Seçimler bünyesinde siyasal katılmayı arttırıcı veya azaltıcı faktörler barındırır. En basit biçimiyle seçim bir tek bireyin belirli bir ülkenin yönetimi için

görevlendirilmiş olduğunun onaylanmasını ve seçilenin hükmetmek konusunda yetkili olduğunun onaylanmasının tescili anlamını taşır. Seçimin siyasal işlevi hükümetin siyasal kararlarının gerek muhalefet gerekse ana muhalefet partileri tarafından siyasal kararların denetimini sağlamaktır. Seçmen genel seçimlerde yaptığı tercihlerde olduğu gibi, seçim yöntemleriyle hükümetin attığı adımları sorgulayıp, engelleyip, değiştirebilir. Oy veren birey ulusal veya yerel siyasal sistemle temas içine girmekle veya onun varlığını algılamaya bu yolla başlayabilmektedir. Tam olarak bu noktada seçmen siyasal sürecin göbeğinde aktif rol almaya başlamıştır. Böylelikle seçmen siyasal sürecin kendisine vermiş olduğu rolün bilincine varmış olacaktır.

Her şeyden önce etkili katılım için, bir birleriyle mücadele eden siyasi partilerin varlığına ihtiyaç vardır. Bir birleriyle mücadele eden siyasal partilerin varlığı beraberinde ayakları yere sağlam basan bir siyasal sürecin olmasına vesile olacaktır. Ayrıca bu partiler arasında yoğun bir yarışmanın ve bundan kaynaklanan vatandaşları siyasi faaliyette bulunmaya teşvik eden bir çalışmanın olması gerekmektedir. Bu çerçevede siyasi partilerin seçim dönemlerinde düzenlemiş oldukları kampanya faaliyetleri ve bu kısa dönemlerin haricinde uzun bir süreci karşılayan siyasi toplantılar, mitingler, parti üyeliğini arttırma çabaları gibi faaliyetler siyasal sürece katılımı teşvik etmektedir.

2.4.2. Siyasal Katılımda Çıkar Endeksli Faktörler

Siyasi partiler siyasi iktidar yarışına girerlerken kuşkusuz yalnız değildir. Onları etkileyen onlarla bir şekilde dayanışma içinde olan çok sayıda toplumsal örgütler vardır. Siyasal karar alma sürecinde, kamusal mal ve hizmetlerin arz ve talebi oluşur ve şekillenir. Kamusal mal ve hizmetlerde talepte bulunan kitleler ise seçmenler ve çıkar gruplarıdır. Kamusal mal ve hizmetlerde talepte bulunan kitleler arasında seçmenlerin varlığı anlaşılırken, çıkar grupların ne anlama geldiğini bilmemiz için çıkar grupları kavramını gözden geçirmemiz gerekmektedir. Çıkar grupları adından da anlaşılacağı gibi çıkar amacıyla oluşmuş ve/veya oluşturulmuş grupları ifade eder. Kavramsal olarak çıkar grupları kavramı birden fazla tanımla karşımıza çıkmaktadır.

Çıkar grupları taleplerini gerçekleştirmek amacıyla yasama, yürütme ve yargı organları üzerinde çeşitli araçları kullanarak etkili olmaya başladıkları zaman baskı grubu haline gelirler (Daver , 1968: 219).

Modern toplumların temel özelliklerinden biri, bireylerin çeşitli örgütler bünyesinde teşkilatlanmış olmasıdır. Bugünün toplumlarında çeşitli amaçlar etrafında oluşmuş ve siyasi yönteminden değişik taleplerde bulunan gruplar ‘çıkarcı grupları’ olarak isimlendirilir (Yayla, 1998: 147).

Yukarıda ki tanımlara baktığımızda farklı vurgu noktalarının olduğunu görmektedir. Maddi manevi çıkarlar etrafında bütünleşmeleri, uzmanlığa dayalı bir grup olmaları ve siyasi yönetimden maddi ve/veya manevi çıkarları doğrultusunda bazı talepleri olması çıkar gruplarının vurgulanmak istenilen farklılıkları ortaya koymaktadır.

Ne zaman ki bir çıkar grubu, faaliyetleri ile organize olarak siyasal karar alma sürecini doğrudan ve/veya dolaylı olarak etkileme ve menfaat elde etme çabası güderse, o zaman bu grubu baskı grubu olarak adlandırabiliriz. Baskı grupları, siyasi sisteme yönelik olarak, kendi menfaatlerini olumlu etkileyecek taleplere sahiptirler. Bu çerçevede baskı ve çıkar gruplarının en önemli niteliği “etkileme” ve “baskı kurma” faktörleridir. Baskı grupları siyasal karar alma merkezleri üzerinde çeşitli araçlar yardımıyla sistemli bir etkileme çabası içerisinde (Kapani, 1989, s. 194). Sistemli etkileme çabasında olan baskı grupları, üyeleri arasında tam bir birlik bilincinin, şuurunun olduğu, siyasi karar alma merkezleri üzerindeki çalışmalarını teşkilatlı bir örgütlenme içinde yürüten gruplardır. Esasen grup taleplerinin gerçekleştirilmesine yönelik olarak siyasal otoriteyi etkileme çalışmaları, belli düzeyde bir birlik bilincini, çalışma disiplini ve iyi bir teşkilatlanmayı gerekli kılmaktadır.

Baskı ve çıkar grupların en önemli amaçları, kendi ortak çıkarlarını korumak ve genişletmek için siyasi süreci sistemli bir şekilde etkilemektir. Baskı ve çıkar gruplarının siyasal süreci etkileme sürecinde başvurdukları farklı yöntemler söz konusu olmaktadır. Bu yöntemlerden her biri tek başına ya da diğerleri ile olan ilişkileri doğrultusunda siyasal süreçte önemli rol oynamaktadırlar. Bunlar lobicilik, ikna, kamuoyunu etkileme, tehdit, rüşvet, sabotaj vb. şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

Bir işçi sendikasının ülkedeki asgari ücretin mümkün olduğunca yüksek belirlenmesi amacıyla doğrudan parlamento üzerinde baskı yapabileceği gibi, toplantı, gösteri, miting, yürüyüş gibi yöntemlerle kamuoyunun ilgisini çekerek karar organlarının etkileme yolunu da başvurabilir. Baskı gruplarının siyasal sistemlere, oluşumlara yönelik, isteklerinin olması gerekir. Baskı grupların isteklerini yerine

getirilmesi bağlamında bir duruş sergiledikleri zaman, bu duruşlarının siyasal sistemler tarafından karşılık bulması için grubun sistemin belirlediği çerçevesinden uzaklaşmamaları gerekir. Aksi takdirde istek ve dilekler mevcut muhatap tarafında karşılık bulmama durumu gerçekleşebilir. Sistemin belirlediği çerçeveden kasıt sistemin dedikleri doğrultusunda hareket etmek değil, aksine sistemi üslubuna uygun bir çerçevede rahatsız etmek gerekir.

Baskı gruplarının yaptırım gücünün artması, bir takım temel unsurlara dayanmaktadır. Bunlar: Üyelerin niteliği, üyelerin sayısı, mali kaynaklar, organizasyon ve sosyal statüdür. Bu etkilerin yanında toplumun sosyal dinamikleri de önemli rol üstlenmektedir. Baskı gruplarına karşı hoşgörü ve anlayış, her siyasi sistemde farklılıklar gösterebilir. Demokrasinin tüm kurumlarında yerleştiği, dernekleşme ve ifade özgürlüklerinin olduğu bir toplumda, baskı grupları kendilerini daha fazla ifade edebilmekte ve daha fazla etkin olabilmektedirler. Fakat tüm özgürlüklerin varlığı dahi, baskı gruplarının siyasal sistemde ve kamuoyunda olumlu hatta meşru karşılanacağını söyleyemeyiz. Siyasal kültür ve siyasal sistem, grupların doğallığını kabul ederse, başarı oranının yükselmemesi düşünülemez (Şahım, 1994: 63).

Siyasal partiler gibi, baskı grupları da toplumsal farklılaşmanın iktisadi gelişme sonucu yaygınlaşması ve sanayileşmenin, geleneksel toplumsal yapıyı çökertmesiyle ortaya çıkmıştır. Yeni beliren yapıda, birey geleneksel sosyal güvenlik ve dayanışma ihtiyacını karşılayan kurumlardan yoksun kalmış, bu bağlamda yeni toplulukların ve kurumların gelişmesine uygun ortam meydana gelmiş, bu yönde eğilimler artmaya başlamıştır. Baskı grupları, iktidara istekli olan kadroların, güçlenmek ve iktidarı ele geçirebilmek için başvurdukları bir yol olarak da kullanılmıştır. İktidar talibi bu seçkin grup, bir yandan var olan toplulukların desteğini kazanmaya gayret ederken, diğer yandan onların biçimlenmesine, daha etkin bir şekilde örgütlenmelerine öncülük etmişlerdir.

Siyasal yaşantıda baskı gruplarının belirmesi siyasal katılımı yaygınlaştırdığı gibi, siyasal partileri ve iktidarı denetleme veya mevcut menfaatlerini takip etme gibi bir imkan bulmuşlardır. Bununla birlikte halkın siyaseti algılayış biçiminde de olumlu değişiklikler meydana gelmiştir. Bazı gruplarının örgütlenerek ve bünyesindeki üyelerinin kimliklerini güçlendirerek siyasal bakımdan daha etkin duruma gelmelerine sebebiyet vermiştir. Diğer yandan diğer üyelerinde kendilerini koruyabilmek için aynı

yola yani grupsal mücadele yoluna başvurmaları zorunluluğu bilinci kazandırmıştır. Günümüzde hemen her toplumda, özellikle siyasal demokrasilerde, baskı gruplarının sistematik yaygınlığı dikkat çekmiştir.

Çıkar ve baskı grupların ülkemizde siyasal katılımı etkileme düzeyine baktığımızda Türkiye farklı toplumsal süreçleri yaşamış bir ülke olarak öne çıkmaktadır. Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de toplumsal süreçlerde iç göçler ve kentleşme olgularının ağırlığı hissedilmektedir. İç göç ve kentleşme toplumsal değişme sürecinde önemli bir yere sahiptirler. Bu iki etken toplumsal yapının dönüşümü, şekillenışı ve değişimi üzerinde belirleyici bir işleve sahiptir. Cumhuriyetin ilk dönemlerinden beri bu iki olgu yoğun bir şekilde görülmüştür. Bu değişim siyasi parti tercihlerinde ve seçimlerde de kendisini göstermiştir.

Oy verme kadar, verilen oyun yönü de önemlidir. Ayrıca siyasi katılımın ve birey-siyaset ilişkilerinin incelenmesi de toplumsal değişimin temelinde yatan faktörlerle yakından ilişkisi vardır. Parti lideri, siyasal parti tercihinde sınırlı sayılabilecek bir öneme sahip görünmektedir. Yine partiye ideolojik olarak yakınlık hissetmenin önemli bir kriter olduğu anlaşılmaktadır.

Bütün bunlarla birlikte baskı ve çıkar grupları siyasal katılımı her ne kadar olumlu etkilediklerinden bahsedilse de bununla birlikte örgütlenmiş farklı olgularda siyasal süreci olumsuz yönde de etkileyebilmektedir. Bugün günümüz Türkiye’inde, uzun yıllardan beridir vuku bulmuş düşük yoğunluklu savaş durumu, coğrafik olarak Doğu ve Güneydoğu’daki kitlelerin siyasal katılımı demokratik olarak dâhil olmasına mani olmuştur. Doğu ve Güneydoğu’da birçok örnek karşımıza çıkması mümkündür. Nitekim 7 Haziran seçimleri öncesinde Ağrı’da meydana gelen çatışma ya da İstanbul’da ve farklı şehirlerde HDP teşkilatlarına yapılan saldırılar bu duruma örnek teşkil etmektedir.

2.4.3. Siyasal Katılımı Etkileyen Psikolojik ve Sosyal Etmenler

Bireylerin siyasal katılımı dönük ilgi düzeyleri ve katılım biçimleri çeşitli sebeplerden dolayı farklılıklar ve değişkenlikler gösterebilmektedir. Siyasal katılımı toplumundan bağımsız düşünmeyiz. Toplumun şartlarından, psikolojik sosyolojik, ekonomik, kültürel ve siyasi durumlardan etkilenen birey içinde bulunduğu durum

çerçevesinde siyasal katılıma dâhil olabilmekte ya da olamamaktadır. Her davranış türü gibi siyasal katılımın da bir takım olmazsa olmaz koşulları söz konusudur. Katılımın olabilmesi için ortada dâhil olunacak bir nesnenin ve bununla birlikte bir katılımcının olması söz konusudur. Bu çerçevede katılım, katılımcı olmadan düşünülemez. Katılımcının katılıma katkılarını arz edebilmesi için belirli başlı merhalelerden geçmesi, bu merhalelerden bir kaçından etkilenmiş olması ya da bir kaçını bünyesinde barındırması gerekmektedir.

Siyasal katılımın temelleri üzerinde yapılan araştırmalar ve çalışmalar, genel olarak siyasal katılımın psikolojik, siyasi ve sosyal temelleri üzerinde yoğunlaştıklarını görebiliriz. Tüm bu faktörleri bir birlerinden soyutlamak mümkün değilse de, konunun aydınlatılmasında bazen, bir birlerine bağımlı olmaktadır.

2.4.3.1 Siyasal katılıma Etki Eden Psikolojik Etkenler

Kişiler her ne kadar toplumun bir üyesi olsalar da kendi psikolojik muhtevası kişiye kendi başına bir birey olma mahiyeti kazandırır. Siyasal katılımı sosyal faktörlerin yanında psikolojik faktörlerin hiç kuşkusuz ki rolü fazladır. Bu çerçevede bir alt başlıkta siyasal katılıma etki eden psikolojik faktörlerden etkenlik duygusu, vatandaşlık duygusu, siyasal ilgi, sosyal girişkenlik, konuları ele alınacaktır.

2.4.3.1.1 Etkenlik Duygusu

Siyasal katılmayı açıklamaya yarayacak en önemli psikolojik faktörlerden birisi hiç kuşkusuz etkenlik duygusudur. Bu duygu, bireyin çevresini kontrol edebilme konusunda kendisinin güçlü olduğunun bilincinde olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bilinç siyasal katılmaya olumlu katkılar sunar. Etkenlik duygusu, siyasal katılmayı arttırdığı gibi, siyasal katılmada etkenlik duygusunu arttırmaktadır (Baykal, 1970:98). Çevrelerini etkileyebildiklerini, denetleyebildiklerini düşünen kimseler, her türlü toplumsal faaliyete daha çok katılma eğilimi göstermek için mücadele ederler. Etkinlik duygusu salt siyasi eylemlerle ilgili değil, bireyin çevresinde olan tüm ilişkilerinde rol oynar. Bu duruma karşıt, siyasal süreçte kendini güçsüz ve zayıf hisseden birey, merkezi kurumlardan uzak durmaya çalışır, bu durum bireyi siyasal katılmaya etkenlik boyutunda kısıtlanmasına yol açar (Turan, 1976: 87). Siyasal ve idari etkenlik duygusu yüksek olan bireylerin, siyasal katılmaya daha yatkın oldukları görülmektedir.

2.4.3.1.2. Vatandaşlık Duygusu

Vatandaşlık, yurttaşlık duygusu, bireyin etkili olup olmayacağını düşünmeksizin siyasal sürece dâhil olmasıdır. Siyasal katılma ve yurttaşlık duygusu arasında olumlu bir etkinin varlığından bahseden Baykal, demografik değişkenlerin sabit tutulması halinde de yaş, eğitim, gelir ve meslek gruplarının varlığı, vatandaşlık görevi duygusunu arttıracığını söylemiştir (Baykal, 1970: 100). Siyasal katılım ile vatandaşlık duygusu arasında olumlu ilişkiden bahsedebiliriz. Baykal vatandaşlık duygusunu sadece oy verme davranışından ibaret olduğunu dile getirirken Baykal'ın söylemine karşıt Nermin Abadan Unat vatandaşlık duygusunun salt oy verme sınırlandırmayarak, şöyle ifade etmiştir:

“ Siyasal katılımın oy verme dışında çeşitli araçlarla yerine getirilmesi bir vatandaşlık görevi olduğu, siyasal bir erdemin olduğu konusunda genel bir kanının yerleşmesi özgür siyasal katılımın ön koşullarındandır ” (Unat, 1985).

2.4.3.1.3. Siyasal İlgi

Siyasal ilgi, seçmenlerin siyasal olayları, siyasal sistemin işleyişini ve siyasal kararların alınması sürekli ve düzenli olarak takip etme eğilimi göstermesi anlamındadır. Bireyin siyasal ilgisi arttıkça siyasal olayları algılaması bununla birlikte algılarını da siyasal arenada pratize etmesi kolaylaşmaktadır. Siyasal ilgisi yoğun olan bireyin, siyasal olaylara ilişki dürtüleri yoğunlaşmaktadır.

Halkın siyasal alana yönelmesinin en önemli göstergesi siyasal ilginin yoğunlaşmasıdır. Siyasetin, yurttaşın dünyasında yoğun ve önemli bir anlamı vardır. Yurttaşın siyasal katılıma gösterdiği ilgideki anlam, bir şeyleri değiştirebileceğine olan inancından kaynaklanmaktadır. Bu inanç şüphesiz ki siyasal süreçte ciddi bir önem arz etmektedir (Çukurçayır, 2012: 56).

Siyasal süreci takip eden bireyde bilgi birikiminin daha fazla olgunlaştığını söyleyebiliriz. Siyasal sürece olan ilgi bireylerin eğitim düzeyleriyle de doğru orantılıdır. Siyasal sistemin işleyişini ve siyasetle ilgili güncel olayları takip eden yani siyasete ilgi duyan bir bireyin, bu konularla ilgisi olmayan ya da bu konulara ilgi duymayan bireylere göre siyasal süreci daha aktif kullanan ve siyasal sürece daha bilinçli dâhil olduklarını söyleyebiliriz.

2.4.3.1.4. Sosyal Girişkenlik

Siyasal katılımı arttıran başka bir kişisel niteliklerdir. Kişinin sadece çevresindeki insanları etkileyebileceği, siyasal yaşama katılabileceği gibi duygu ve düşüncelerinin yanında sosyal olarak girişken, hareketli, aktif, bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Sosyal girişkenlik özelliğine sahip bireyler, çevresindeki bireylere oranla daha girişken bir yapıya sahip olan, liderlik ve etrafındaki kitleyi örgütleyebilme niteliği olan bireylerdir. Bu bireyler kitleler karşısında iletişim problemi yaşamayan, diyaloga geçebilme yetisi olan bireylerdir. Bu özellikleri bünyesinde barındıran birey, siyasal katılıma yoğun bir şekilde ilgi gösteren bireylerdir. Baykal'a göre sosyo-ekonomik statü değişkeni sabit tutulduğu zamanda da bu ilişkinin varlığını koruduğu görülmektedir (Baykal, 1970: 100).

2.4.3.2 Siyasal katılıma Etki Eden Sosyal Etkenler

Birey toplumun bir üyesi olduğu gibi toplumu belirleyen belli başlı bazı faktörlerden de etkilenendir. Birey toplumsal süreç içerisinde yaşadığı bu etkilenme süreci ile olgunlaşma sürecinde belirli eylemlerin belirleyicisi ve yol gösterici olabilmektedir. Siyasal katılımı etkileye psikolojik faktörlerin yanında sosyal faktörlerde vardır. Bu faktörleri yaş, cinsiyet, aile, sosyo- ekonomik statü, eğitim, meslek, kitle iletişim araçları, diğer faktörler (kentleşme, modernleşme ve yasal düzenlemeler) sivil toplum kuruluşları şeklinde sıralayabiliriz.

2.4.3.2.1 Yaş

Birey bir takım değerler, inançlar, tutumlar, yönelimler ve beklentilerle karşı karşıya geldiği dönemlerde bireyin olgunlaşma durumu değerlendirilir. Bunun gibi birey siyasal süreçte siyasal sistem içinde bir etkinlik, varlık gösterebilmesi için bireyin belirli bir yaş sınırında olma durumu söz konusudur. Bireyin yaşı bireyin toplumsal süreç içinde insanlarla olan münasebetinde de etkilidir. Toplumsal münasebetlerde birey olgunluk düzeyi olarak belirli bir sınıra erişememişse birey bireyin etkinliğinden bahsedemeyiz.

Siyasal süreçte birey etkin olma yaşına erişebilmişse, toplumun kendisinin beklediği görevleri yerine getirme yetisini elde etmiştir. Genç bir birey,yaş itibariyle genç olmayan bireylere oranla gerek yaşının genç olması, gerekse zaman konusunda

elverişli olması, bununla birlikte aile yükümlülüğünün olmaması siyasal eyleme daha aktif katılabilme imkânı tanımaktadır. Bireyin imkân noktasında elverişli bir konumda olmasına rağmen olgun insanlara nazaran siyasal süreçlerden uzak durduklarını görmekteyiz.

Genç bireyler genel olarak bir siyasi partiye bağlı kalma noktasında tereddütler yaşamışlardır. Genç bireylerin tereddüt yaşamalarındaki sebep siyasal süreçle yeterince ilgili olmamalarından kaynaklanmaktadır. Yaşın olgunlaşmasıyla beraber bireylerin siyasal sürece daha fazla ilgi duyduklarını görebilmekteyiz. Yaşın ilerlemesi bireyi siyasal sürece katılması konusunda daha düzenli bir kalıba bürümektedir (Kalaycıoğlu, 1984: 20).

2.4.3.2.2. Cinsiyet

Siyasal katılım, siyasal davranış, siyasal tutum, gibi olgulara karşı tutumlarda cinsiyet, önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Hemen hemen bütün toplumlarda cinsiyet farklılığından kaynaklanan bir rol farklılaşması söz konusudur. Şöyle ki kadınların siyasal arenada yer alması henüz çok yeni denilebilecek bir niteliktedir. Türkiye’de uzun yıllar siyasal süreçte kadın sadece sembolik aktiflik rolü üstlenmiş, seçimden seçime siyasal anlamda varlığı hatırlanmıştır. Bu durum, kadınları erkeklere oranla siyasal yaşamda yoğun zaman ve enerji harcamaya gerek duymadan ve aile fertleri ile birlikte yerine getirilebilecek siyasal katılma türlerine sevk etmiştir (Çukurçayır, 2012: 77).

Kadınların siyasal sürece katılmaları, erkeklere oranla kıyaslanamasa da demokratikleşmenin getirdikleriyle beraber daha da artmıştır. Kadınlar açısından siyasete katılım hem siyasette kadın erkek eşitliğinin bir gereği, hem de eşitsizlikleri ortadan kaldırmanın bir yolu olarak görülmektedir.

Kadının meslek sahibi olarak toplumsal yaşamda yer alması normal karşılandığı halde, aynı anlayış kadının siyasal arenada yer almasını normal karşılamamıştır. Toplumsal değer örüntülerine göre kadın erkek iktidar ilişkisini göz önünde bulundurduğumuzda her iki cins farklı kategorilere yerleştirilmiştir. Erkek fiziki olarak güçlü, kuvvetli, hâkim ve bağımsız kadın ise zayıf ve birilerine bağımlı olandır. Böylece kamusal alanda hâkim olan iktidar ilişkisinden ibaret olan siyaset de kadına oranla daha

çok erkeklere bırakılması gereken bir iş halini almıştır (Baykal, 1970: 64). Baykal'ın kadınların ve erkeklerin siyasal süreçte rol almalarını kıyaslama sürecinde bu rolün erkeklere bırakılması durumu günümüz dünyasında egemenliğini kısmen yitirmiştir. Kadınlar erkeklerle birlikte siyasal oluşumlarda aktif rol oynamaktadır. Kadınların siyasal süreçte rol alması, siyasal partilerin de bu bağlamda kadının siyasette yer almasına destek olmasına sebebiyet vermiştir. Bu destek siyasal partilerin alt yapılarını oluşturmaları sürecinde kadın kolları gibi örgütlenmelerin oluşumuna sebebiyet vermiştir.

Kadınların ekonomik olarak iş hayatına atılmaları, birey şuuruna erişmiş olmaları ve bütün bunlarla birlikte erkeklerle aynı statüde olma anlayışı ve inancı kadının siyasal arenada yer almasına yol açmıştır.

2.4.3.2.3. Aile

Siyasal katılımı etkileyen önemli sosyal etkenlerden bir diğeri ise ailedir. Aile bireyin toplumsal sürece dâhil olmadan önce bireyin sosyalizasyon sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Sosyalizasyon sürecinde birey ailesinin yaşantısından esinlenerek eylemlerde bulunur. Aile siyasal düşün yapısında ne barındırıyorsa bunu bireye de yansıtır. Birey kendisine yansıyan bu düşünceyi pratize eder.

Ailenin doğrudan doğruya birey üzerinde etkili olabilmesinde belli başlı etkenler söz konusu olmalıdır. Ebeveynlerin siyaset süreciyle olan ilgisi, aile içi bütünlüğün söz konusu olması bireyin aileden etkilenme süreciyle örtüşmektedir. Aile siyasete ne kadar ilgiliyse doğal olarak bu ilgisini bireye de yansıtır. Aile içi bütünlük, fikirdaşlık anlayışı ne kadar hâkimse bu anlayış bireye o ölçüde yansır (Tatar, 1997: 64). Tatarın bu ifadesine karşılık günümüz aile yapısının birey üzerindeki etkisi, geleneksel aile yapısının birey üzerindeki etkisine nazaran etkisini yitirmiştir. Şöyle ki bireylerin eğitim seviyeleri, sosyo-ekonomik yapıları, yaşantıları, ailelerinden farklı düşünmelerine yol açmıştır. Aynı aile içinde birden farklı siyasal düşünceye sahip olan bireyler söz konusudur. Aile her ne kadar bireyin yaşantısı üzerinde etkili olduğunu dile getirsek de bu durum, etkisini yitirmeye yüz tutmuştur.

2.4.3.2.4. Sosyo-Ekonomik Yapı

Gelir düzeyleri bireylerin oy verme davranışı üzerinde etkisi ilk etapta çok hissedilmese de zamanla bu durum bireyin siyasal sürece dâhil olmasında etkili olmaktadır. Bireylerin sosyo-ekonomik durumları, bireyin siyasal arenada yer almasında ciddi bir rol üstlendiğini görmekteyiz. Yapılan araştırmalar pek çok ekonomik faktörlerin oy verme davranışı üzerinde belirli etkisinin olduğunu kabul etmektedir. Bu etki bireyin yaşadığı ülkedeki ekonomik durumla örtüşmektedir. Ekonomik anlamda refah seviyesi yüksek olan ülkelerde doğal olarak bireylerin de ekonomik refahı mümkün olmakta bu durum da bireyin siyasal sürece dâhil olmasında önemli rol oynamaktadır.

Bazı araştırmacılar sosyo-ekonomik statüye sahip olan bireylerin oy verme davranışının dışında siyasal katılma faaliyetlerinin yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Bireyin sosyo-ekonomik statüsü onu siyasal sürece dâhil olma noktasında da üst basamaklara çıkmasına da yol açmıştır. Nitekim bugün seçimlerde seçmenleri temsil etmeye aday olan bireylerin sosyo-ekonomik durumları da belirleyici rol oynamıştır (Kapani, 1989: 133). Seçmenlerin gelir düzeyleri doğrudan siyasal katılımı etkileyen bir faktör olmamakla birlikte dolaylı olarak dalgalı ve değişken sonuçlar verebilmektedir.

2.4.3.2.5. Eğitim

Eğitim, bireyin siyasal değerlerini aktarma aşamasında başvurulacak en önemli araçlardan biri olarak kabul görülür. Bireyin eğitim düzeyi ile siyasal katılım sürecine göstereceği ilgi doğru orantılı olarak kabul görülmektedir. Kişi siyasal değerlerinin aktarımı sürecinde eğitim kurumuna başvuru yapar. Eğitimli bir yurttaş düşünebilen, konuşan ve kendi zihinsel kapasitesine göre hareket edendir. Eğitimli bir birey çevresel etkilerden bağımsız hareket edendir. Eğitimli bireyin bağımsız hareket etmesi siyasal davranabilme için temel koşullardan görebiliriz.

Siyasal katılmada eğitim değişkeni, en önemli ve güçlü değişkenler arasında yer alır. Eğitim bireyin siyasal katılımını kolaylaştırır. Eğitim bireye siyasal işlevlerini daha düzenli ve daha sistemli yapma olanağı tanır. Eğitim düzeyi bireyin siyasal süreçte siyasal tercihlerini yapma aşamasında daha bilinçli bir davranış sergilemesine yol açar. Bu durumda çevresel etkenlerden bağımsız hareket etmesine yol açar. Eğitimli birey,

siyasal süreçte meydana gelen durumları kavrama, yorumlama, analiz etme yetisi eğitimsiz bir bireye oranla daha güçlü olur. Kısacası eğitim seviyesi arttıkça katılım da buna bağlı doğru orantılı olarak artar (Baykal, 1970: 61).

2.4.3.2.6. Meslek

Meslek bireyin toplumsal yaşamda sosyal statüsünü belirleyen bir ölçüttür. Bireyin siyasal katılımında etkisi olan sosyal faktörlerden bir diğeri ise mesleki statü faktörüdür. Mesleki olarak statüsü yüksek olan bireyler ile statüsü düşük olan bireylerin siyasal katılım sürecine dâhil olmaları kıyaslandığında, mesleki olarak statüsü yüksek olan bireyler siyasal yaşamda daha aktif rol oynadıkları görülmektedir. Mesleki olarak statüsü yüksek olan bireyler hükümet ve bürokrasiye daha kolay ulaşabilmekte bununla birlikte daha iyi iletişim kurabilmektedirler (Kalaycıoğlu, 1984: 26).

Ekonomik gelir düzeyleri aynı olup da mesleki statüleri farklı olan bireyler de dahi siyasal katılım sürecine gösterdikleri ilgi aynı düzeyde olmamaktadır. Meslek, belirli bir siyasal duruşu olan insanlarla, tanışma konuşma, tartışma imkânı sağlayarak bireyler arasındaki etkileşimi sağlayarak ve bu yolla siyasal katılmaya yol açmaktadır. Bireyler mesleklerin talep ettiği rolleri yerine getirdiklerinde siyasal hayata daha kolay geçebilme imkânına erişebilir.

Mesleklerin çeşitlilikleri bireylerin siyasal sürece dâhil olmalarında farklılıklar gösterebilmektedir. Bazı meslekler siyasal sistemlerin tutumlarından ciddi anlamda etkilenebilirler. O meslekleri icra eden bireyler siyasete daha fazla yönlü ilgi gösterdikleri gibi katılım da göstermektedirler (Turan, 1976: 77).

2.4.3.2.7. Kitle İletişim Araçları

Siyasal katılımı etkileyen bir diğerk faktör, kitle iletişim aracıdır. Kentleşme olgusu eğitim olanaklarının arttırdığı gibi kitle iletişimi araçlarının yayınlarının kitleler tarafına ulaşmasını da kolaylaştırmıştır. Kitle iletişim araçlarıyla birlikte birey ulus ve ulus ötesi yayınlara çok rahat ulaşabilmektedir. Böyle bir kolaylığa erişen birey ulus ve ulus ötesi siyasi gelişmelerden de haberdar olabilmektedir. Siyasi gelişmelerden haberdar olan birey sistemleri oluşturan öğelerin nasıl bir ilişkiler içinde olup, ne tür işlevlere sahip oldukları hakkındaki bilgileri kitle iletişim araçlarına borçludur. Bireyin siyasal sistemin işlevlerini kitle iletişim araçlarıyla öğrenmesiyle birlikte, bireyin siyasal

düşünceleri zenginleşmiş olacak ve birey siyasal sisteme körü körüne bağlanan birey olmaktan çıkacaktır (Kalaycıoğlu, 1984: 33).

Kitle iletişim araçlarını izleyen birey çevresinde olan bitenlerden haberdar olur. Birey yaşam çevresini daha iyi algılamış olur. Kitle iletişim araçlarını izleyen bireylerin sosyal yaşama daha çok katıldıkları gözlemlenmiştir. Çünkü birey sosyal yaşamın yansımaları kitle iletişim araçları sayesinde benimsemiş olur. Kitle iletişim araçlarının bir diğer yararlarından biri de özellikle göze ve kulağa hitap etmesidir. Göze ve kulağa hitap etmesi, eğitim olanaklarından yararlanmamış kitlelere ulaşma olanağı tanınmasıdır. Böylelikle geniş kitlelere siyasi ilgi ve bilgi sunmaktadır.

Kitle iletişim araçları siyasal katılımı gösteren katılımcılar için önem arz ederken, siyasal partiler ve parti liderleri için de önem teşkil etmektedir. Kitle iletişim araçları siyasi partilerin propagandalarını yapma olanağı sunmaktadır. Basın kamuoyu oluşturmada en etkili bir iletişim aracıdır. Siyasi parti liderleri seçim dönemlerinde kitle iletişim araçları vasıtasıyla projelerini halka sunarlar. Halkta parti liderlerinin vaatlerini kitle iletişim araçları vasıtasıyla öğrenmiş olurlar (Kalaycıoğlu, 1984: 34). Basının siyasal süreçte bu denli etkili olması, demokratik toplumlarda hâkim olan yasama, yürütme ve yargı organlarından sonra gelen dördüncü bir organ olarak algılanmasına neden olmuştur.

2.4.3.2.8. Sivil Toplum Kuruluşları

Siyasal katılmayı etkileyen önemli faktörlerden biri de sivil toplum kuruluşlarıdır. Toplumdaki bireylerin isteklerini sistemli şekilde örgütlü bir baskı gücüyle devlete aktaran sivil toplum kuruluşlarıdır. Sivil toplum örgütleri hem devlet karar ve eylemlerini sorgulayan ve denetleyen, hem de bireyde sorumluluk ve siyasal katılım bilinci oluşmasını sağlar. Bu bakımdan bireyler isteklerinin örgütlü ve sistemli olarak siyasal iktidara ulaşma sürecinde sivil toplum kuruluşlarına ihtiyaç duymaktadır. Sivil toplum kuruluşları da bünyesindeki kitlelerin istek ve arzularını kendi bünyesindeki örgütsel sistem doğrultusunda siyasal iktidara aktaran kuruluşlardır. Toplumun bünyesinde bulundurduğu kitleler, iş birliği yaparak amaçlarına ulaşabileceklerini bilmekte bu bilinç doğrultusunda giderek örgütlenmektedir. Kentlileşme sürecinden geçmiş ve kentlileşmiş bir toplum, örgütlenme yeteneğini elde etmiş bir toplumdur. Bu yeteneklerini de sivil toplum kuruluşları adı altında

sistemleştirerek meşrulaştırmıştır. Bu bağlamda sivil toplum kuruluşları ya da hükümet dışı örgütlenmeler kitleler ve siyasal iktidar arasında köprü kurma işlevini elde etmiştir (Çukurçayır, 2012: 16).

2.4.3.2.9. Diğer Faktörler (Kentleşme, Modernleşme ve Yasal Düzenlemeler)

Siyasal katılımı etkileyen faktörlerden bir diğeri de kentleşmedir. Mekânsal olarak bireylerin farklı yerlerde yaşamaları bireylerin siyasal yaşama dâhil olmalarında farklılıklar göstermektedir. Büyük kentte, kasabada ya da köyde yaşayan bireylerin siyasal katılıma gösterdikleri ilgi ve katılım aynı düzeyde olmamaktadır. Büyük kentlerde ki katılım modernleşmenin getirisiyle birlikte bağımsız, bilinçli ve sistemli olurken kasabalarda ya da köylerde ki katılım daha çok bağımlıdır. Toplumsal ilişkiler ve toplumsal ortamın etkisi bireylerin siyasal katılıma dâhil olmalarında etkilidir.

Türkiye’de bir yandan köylerin kapalı, homojen ve küçük topluluklardan meydana gelmesi, diğer yandan hızlı bir kentleşme ve buna bağlı olarak hızlı bir nüfus artışının olması batı ülkelerinin aksine kentleşme siyasal katılımı etkilemektedir (Baykal, 1970: 73).

Modernleşme ile birlikte, bireyler geleneksel siyasal kimliklerinden sıyrılmakla birlikte “tebaa” konumundan “yurttaş” konumuna geçmiştir. Bu geçişin siyasal katılımı meydana getirdiği sonuç, bireylerin ulusal düzeyde siyasal katılımlara dâhil olmasına yol açmıştır. Birey yurttaşlık kimliğiyle daha sistemli ve bilinçli bir katılım göstermesine vesile olmuştur (Kalaycıoğlu, 1984: 231). Bu bağlamda modern siyasal sistemlerde bireylerin siyasal arenada yer alması, geleneksel sistemlerde bireylerin siyasal arenada yer almasına oranla daha yüksek olduğundan bahsedebiliriz.

Yasal düzenlemeler siyasal katılımı önemli rol oynamaktadır. Nitekim bireyler siyasal katılımın artmasına yol açan siyasal düzenlemelerle karşılaştıklarında, siyasal sürece dâhil olmada daha fazla ilgili olurlar. Birey siyasal düzenlemelerde kendinden bir şeyler olduğunu görürse katılımı daha fazla gerçekleşir. Nitekim günümüz Türkiye’inde seçim barajının kaldırılması bu duruma örnek olabilir. Seçim barajının kaldırılması farklı siyasal partilere bağlı olan, fakat baraj endişesinden dolayı katılıma dâhil olmayan bireylerin katılımını sağlayacak ve bu durum demokratik bir siyasal sürecin olmasına yol açacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYO KÜLTÜREL YAPI

3.1. Bingöl İlinin Sosyo-Kültürel Yapısı

3.1.1. Tarihçesi

Bingöl'ün kimler tarafından ve ne zaman kurulduğunu bilmek mümkün olmasa da, yapılan araştırmalar, bölgede yerleşimin, yaklaşık olarak M.Ö. 4000 yıllarında Cilalı Taş Devrinin sonlarında başladığını göstermektedir. Bölgenin doğu-batı ekseninde önemli bir yol güzergâhı üzerinde bulunması nedeniyle stratejik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Şehrin bulunduğu bölgenin ilk çağlarda Urartuların sınırları içinde yer aldığı söylenmektedir. Türk boyları da aynı dönemde Orta Asya'dan gelerek bölgeye yerleşmeye başlamışlardır (Koçak, 1976: 25).

Bölge daha sonra; Asurlular ve Persler 'in eline geçmiş, daha sonra Büyük İskender'in eline geçmiştir. Halife Osman zamanında Bizanslıların elinde bulunan bölge, 651 yılında Araplar tarafından fethedilmiştir. Bundan sonra sık sık Araplar ve Bizans arasında el değiştiren bölgeye Selçuklu Türklerinin gelmesi, Tuğrul ve Çağrı Bey kardeşler zamanında olmuştur. 1071 Malazgirt Zaferi sonunda bölge tamamen Türklerin eline geçmiştir. Bundan sonrada bölgeye birçok Türk boyu gelmiş, beylikler döneminde bölge Akkoyunlular ve Karakoyunlular egemenliğine geçmiştir (Tuncel, 1992: 183).

Birinci Dünya Savaşı yıllarında bölgenin bir kısmı Ruslarla yapılan savaflara sahne olmuştur. 16 Şubat 1916'da Erzurum'u işgal edip ilerleyen Ruslara ve onlarla işbirliği yapan Ermenilere karşı Bingöllüler, Karerli Küçük Ağa komutanlığında Karer Dağları, Sığı boğazı, Şeref Meydanı bölgelerinde milis kuvvetler oluşturarak savaşımlardır ve Çanakkale'de savaşan Türk Ordusu bölgeye gelene kadar Ruslara büyük zayıf verdirerek durdurmuşlardır (Alay, 2005: 29-31).

Aralık 1917 yılında Erzincan'da imzalanan ateşkes antlaşması ile Rusların ilerlemesi durmuş ve geri çekilmişlerdir. 1924 yılında sancakların vilayetlere dönüştürülme projesinde, Genç sancağı vilayet haline getirilmiş ve Çapakçur bir kaza

merkezi olarak Genç iline bağlanmıştır. 1927 yılında sırasıyla Elazığ ve Muş illerine bağlanan Çapakçur'un ismi 1929 yılında Bingöl olarak değiştirilmiş ve 1935 yılında kabul edilen ve 04 Ocak 1936 yılında Resmi Gazete 'de yayımlanan 2885 sayılı kanunla, Bingöl adı altında yeni bir il kurulmuş, Çapakçur da bu ilin merkez ilçesi olmuştur. 1945 yılından itibaren ise hem il, hem de merkez ilçe Bingöl olarak anılmaya başlamıştır. Bu tarihten sonra Çapakçur, Bingöl şehri ortasından geçen Çapakçur Çayının vadisi bölgesinde kalan eski yerleşim yerinin adı olarak kalmıştır (Tuncel, 1992: 183).

Bingöl'ün ne zaman ve kimler tarafından kurulduğunu konusunda bazı mitolojik hikâyeler söz konusudur. Bir rivayete göre bu yörede savaşmakta olan iki ordudan birinde su sıkıntısı başlar. Askerler dağa çıkıp suyu bulup içerler ve tekrar aynı yere gelip su içebilmek için buranın yakınına bezden bir işaret koyarlar. Daha sonra tekrar aynı suyu bulmak için yola çıkan askerler bir tepeye çıkınca yüzlerce gölü aynı anda görürler ve hayretler içerisinde “Burası bir göl değil, bin göl derler”. Rivayete göre bu olaydan sonra savaşın yapıldığı bölgedeki dağın adını “Bingöl” olarak anmaya başlamışlar. Bingöl'ü ilkbahar mevsiminde havadan izleme imkânı olursa, eriyen kar sularının oluşturduğu binlerce küçük gölün meydana geldiği görülür. Evliya Çelebi, Türkiye'nin çeşitli yörelerinde bulunan yaylaları tek tek sayarken, bu yaylalardan en güzel en meşhur ve en beğendiği yaylanın Bingöl Yaylası olduğunu ifade eder (Sakaoğlu, 1989: 110).

Bir ilinin kronolojik yapısı bize ilin tarihi sürecini daha açık ifade eder. Bu bağlamda Bingöl ilinin M.Ö. 1300'lü yıllardan başlayıp günümüze kadar gelen kronolojisi şu şekildedir.

M.Ö. 1300 Bingöl Yöresi Alenler, Saspiriler, Sakalar, Kardinlerden oluşan göç dalgalarının etkisinde kaldı.

M.Ö.1200 Galatlar, Frigler, Aramiler, yöreye gelen ikinci göç dalgasını oluşturdu.

M.Ö. VIII. yy Bölge sırası ile Kimmerler, Asurlar ve İskitlerin etkisinde kaldı.

M.Ö. 678 Kimmerler Asurlulara yenildi.

M.Ö. 660 Asur kralı Asurbanipal yörede egemenliğini kabul ettirdi.

M.Ö.634-627 Bölge İskit egemenliği altında kaldı.

M.Ö.600 Pers satraflığı dönemi başladı.

M.Ö. 300 Selokit Krallığı bölgede etkinlik kazanmaya başladı.

- M.Ö. 189 Selokit Krallığı Büyük Antiokhos Romalılara yenildi.*
- M.Ö. II. yy Aras Krallığı bölgeye egemen oldu.*
- M.Ö. 123-82 Part Kralı II. Mitridat İskitleri yendi ve Aras krallığı üzerine yürüdü.*
- M.Ö.60 Roma İmparatorluğu yöreyi egemenliği altına aldı.*
- M.Ö. 51 Aras-Part birleşik orduları Roma imparatorluğunu yenerek Antakya'ya ulaştı.*
- M.Ö.38 Roma yörede yeniden etkinlik kazandı.*
- M.S. 395 Bizans dönemi başladı.*
- M.S. 634-640 İslam orduları Kasidiye ve Nihavent zaferi sonunda Doğu Anadolu topraklarına yerleşti.*
- 13.yy. başı Kiğı ve Bingöl yaylasının batı kısımları Mengüceklerin eline geçti.*
- 1230 Kiğı ve Bingöl I. Alaattin Keykubat'ça alındı.*
- 1243 Moğollar Selçukluları yenerek, Bingöl ile birlikte Anadolu'nun büyük bir bölümünü ele geçirdiler.*
- 15.yy. başı Bingöl, Erzurum, Erzincan, Akkoyunlularca alındı*
- 1473 Fatih Sultan Mehmet ve Uzun hasan Otlukbeli'nde savaştılar. Uzun hasan yenildi. Şah İsmail ise bunu fırsat bilerek Doğu Anadolu topraklarını ele geçirdi.*
- 1515 I.Selim (Yavuz) Şah İsmail'i yenerek Bingöl ve yöresini Osmanlı topraklarına kattı.*
- 1844 Bingöl Çevlik adı ile nahiye merkezi oldu ve Elazığ Palu ilçesine bağlandı.*
- 1845 Yapılan yönetsel düzenlemede Bingöl Erzurum İLINE BAĞLANDI.*
- 1848 Çapakçur ve Genç, Diyarbakır Sancağına; Kiğı ise Erzurum'a bağlı ilçe durumuna getirildi.*
- 1864 Solhan Muş bölgesi Erzurum iline bağlandı.*
- 1868 Genç bölgesi bir nahiye olarak Diyarbakır ilinin Lice ilçesine bağlandı.*
- 1872 Bingöl İlçe merkezi oldu ve Çapakçur adını aldı.*
- 03.02.1916 Varto'yu da içine alan Bingöl yöresi Rus işgaline uğradı.*
- 15.05.1916 Ruslar ikinci kez Kiğı cephesine saldırdı.*
- 08.06.1916 Ruslar bu kez Çapakçur cephesine saldırdı.*
- 11.06.1916 Ruslar Masalla deresine saldırdı.*
- 09.07.1916 7. Tümen Kiğı'ya saldırdı.*
- 11.08.1916 Kiğı işgalden kurtuldu.*
- 18.12.1917 Erzincan'da Ruslarla yapılan anlaşma sonucu Ruslar Doğu Anadolu'dan çekildi.*
- 20.04.1924 Genç yönetsel bölümlenmede il yapıldı.*
- 1927 Genç ilçe durumuna getirildi.*
- 04.01.1936 2855 sayılı yasayla Bingöl il oldu. Çapakçur il merkezi olmak üzere Genç, Solhan, Bingöl ve Kiğı il sınırları içinde kaldı.*

1945 Çapakçur adı Bingöl olarak değiştirildi.

1957 Bingöl il merkezinde ilk lise eğitimine başlandı.

22.05.1971 Bingöl ilinde deprem oldu, il merkezi adeta yerle bir oldu.

1983 Bingöl Meslek Yüksek Okulu Elazığ'da açıldı.

1987 Bingöl Meslek Yüksek Okulu Bingöl'e Taşınır ve yeni hizmet binasında eğitim öğretime başlar.

04.07.1987 Kiğı ilçesine bağlı Adaklı ve Yayladere beldeleri ilçe statüsüne kavuşturuldu.

20.05.1990 Kiğı ilçesine bağlı Yedisu beldesi ilçe statüsüne kavuşturuldu.

1999 Kiğı Özlüce barajının bitirilişi.

01.05.2003 Bingöl depremi (Alay, 2005: 35-36).

Böylelikle Bingöl ilinin M.Ö. 1300'lü yıllardan günümüz 2003 yılına kadar tarihsel gelişimine bakmış olduk. Bingöl etrafındaki şehirlerle farklı zamanlarda ve farklı sebeplerden ötürü münasebete girmiş olması, şehri mozaik bir yapıya bürünmesine yol açmıştır.

3.1.2. Coğrafi Yapısı ve Yerleşkesi

Dağlık bir coğrafi yapıya sahip olan Bingöl, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat bölümünde yer almaktadır. Doğusunda Muş, Kuzeyinde Erzurum ve Erzincan, Batısında Tunceli ve Elazığ, güneyinde ise Diyarbakır illeri ile çevrili bir coğrafi alana sahiptir. Bingöl ilinin merkez ilçe ile birlikte sekiz ilçesi bulunmaktadır. Bunlar, Genç, Kiğı, Karlıova, Solhan, Yayladere, Yedisu, Adaklı olmak üzere yedi ilçesi, 328 Köyü ve 749 mezrası vardır (Alay, 2005: 41).

Bingöl'ün sarp dağları, yalçın kayalıklarının varlığı, tepeleri, uç noktaları, düzlükleri, küçük-büyük ovaları ve vadilerinin varlığı, akarsuları, yaylaları, göletleri, su kaynakları, iklim şartlarından dolayı uzun süre kalan karı, ormanlıkları, bitki örtüsü, doğal zenginlikleri, ilin önemli bir yerleşim yerinin olmasına yol açmıştır (Karasu, 2004: 9). Doğal güzelliklerinin eşsiz varlığı ilin geçim kaynaklarına, yaşantısına, kültürel yapısının oluşumuna sebebiyet vermiştir.

Şehir merkezinin deniz seviyesi 1151 metre olmakla birlikte, Çapakçur Ovası'nın Kuzeybatı köşesinde Murat suyuna Genç ilçesi civarında birleşen Göynük suyunun bir koluna hâkim düzlük üzerine kurulmuş bir yerleşkesi vardır. Elazığ ve

Tatvan yolu üzerine kurulu olan Bingöl, daha önce bu alandaki vadi içinde kuruluyken, şehrin 1950'lerden sonra hızlı bir şekilde gelişmesiyle, mevcut düzlüğe taşınır. Günümüzde şehrin tamamına yakın bölümü bu yeni yerleşkesinde şehir olarak gelişmeye başlamıştır (Alay, 2005: 41). Son dönemlerde yoğunlaşan kentleşme politikalarıyla, şehir Elazığ- Tatvan arası bir gelişim izlemekle beraber Genç ilçesine doğru bir gelişim göstermektedir. İçmeler TOKİ bu duruma örnek teşkil etmektedir.

İlin arazisi yüksek olmakla birlikte, 3000 metreyi aşan yükseklikler bulunmaktadır. Dağlar üzerindeki yaylalar ve düzlüklerin yükseklikleri 2000 metre civarındadır. Ova niteliğindeki yerler bile 1000 metrenin üzerinde bulunmaktadır. Meşe ormanları 1800 metreden aşağıda görülür. Dağlık arazi ve yaylalar ilin yaşam tarzını ve kültürü etkilemektedir. İlin coğrafik yapısının dağlık ve yüksek olması, bunla beraber iklim yapısının; yazları sıcak ve kurak, kışlarının da soğuk ve sert olması ilin, kırsal bölgelerinde yaşayan kitlelerin yaşam olanaklarını zorlaştırmaktadır (Alay, 2005: 42).

İlin mevcut coğrafik yapısının dağlık ve iklim şartlarının sert olması göç olgusunu meydana getirirken, bunun yanında ilin birince dereceden deprem bölgesi olması da göç olgusunu tetiklemektedir. Türkiye'nin deprem zonları incelendiğinde ilin bulunduğu yerden kuzey-doğu, güney-batı yönünde uzanan fay hattının geçtiği görülür. Bölgede çeşitli istikametlere yönelen fay hatlarının mevcut olduğu görülmektedir. Fay çizgilerinin farklı yüzey çizgilerini meydana getirmeden tortul tabaka altında gizlendiği, yer yer yüzeye doğru çıktığını ve bununla birlikte bu yörelerde sıcak su kaynaklarının çıktığı görülmüştür (Alay, 2005: 42) .

Bingöl, birinci derece deprem bölgesi olması, 1971 ve 2003 yıllarında meydana gelen depremlerin olmasına ve yoğun can ve mal kaybının yaşanmasına sebep olmuştur. 22 Mayıs 1971 yılında meydana gelen deprem, tahminlere göre 7-8 şiddetinde, bazı kaynaklara göre de 7,1 olduğu söylenmektedir. 1971 depremi Bingöl tarihinde trajik bir anlamı vardır. Tam olarak bilinmemekle birlikte, 880 kişinin hayatını yitirdiğini, yine Bingöl Tarihi kitabına göre 870 kişinin hayatını yitirdiğini, Bingöl Valiliği yayını olan "Bingöl 95" kitabına göre ise 906 kişinin hayatını yitirdiği söylenmektedir. 1971 depreminde kesin can ve mal kaybı tespit edilmemiştir. Yapılan hasar tespiti çalışmalarına göre, 7000 konutun hasar gördüğünü, 4000 konutun ise yıkıldığı tespit edilmiştir (Alay, 2005: 50).

22 Mayıs 1971 depreminden sonra Bingöl ilinde meydana gelen ikinci ve yoğun mal ve can kaybına sebep olan, 6,4 şiddetinde olan 1 Mayıs 2003 depremidir. Otuz iki yıl aradan sonra Bingöl’de meydana gelen yüksek şiddetli deprem yine Bingöl tarihinde derin yaralar bırakmıştır. Bu depremde 177 insan hayatını kaybetmiş; 519 kişi de yaralanmıştır. İl genelinde 45 bin konutta yapılan hasar tespitine göre, ağır hasarlı olan 7189 konut ve 233 iş yeri tespit edilmiştir. Orta hasarlı olarak da 3684 konut, 1145 iş yeri tespit edilmiştir (Alay, 2005: 53). Bingöl ili her iki depremde de maddi ve manevi olarak tahribatlarla karşı karşıya kalmıştır. Tahribatların izlerini yok edebilmek için de uzun uğraşlar vermek zorunda kalmışlardır.

Doğal afetlerin meydana gelmesi kitleleri maddi manevi tahribata uğrattırırken yapıların da ekonomik olarak tahrip olmasına yol açmaktadır. Meydana gelen doğal afetlerden dolayı, kent yapısının tahribata uğraması, ili ekonomik olarak kalkınmasında olumsuz etkiler bırakmıştır. Fakat özellikle son yıllarda meydana gelen kentleşme politikalarıyla il farklı bir vizyona erişmiştir. 2003 depreminden sonra kentte hızlı gelişen TOKİ yapılanması, kent merkezinde meydana gelen hızlı bir yap-sat kentleşme politikası, kenti yerleşke olarak farklı bir estetik alan olmasına yol açmıştır. Özetle il merkezinde ve ilçelerinde söz konusu olan kentleşme politikaları ili farklı ve ideal bir yaşam alanı olmasına yol açmıştır.

3.1.3. Demografik Yapı:

Yüz ölçümü 8,277 km² Bingöl ilinde kilometrekare ’ye 32 insan tekabül etektedir. Bingöl’ün nüfus yoğunluğu 32km² dir. Bingöl nüfusunun %56,70 kısmı il ve ilçe merkezlerinde, %43,30 kısmı ise köy ve beldelede yaşamaktadır. Bingöl nüfusu 2013 yılına göre 265.514’dir. Bu nüfus, 135.739 erkek ve 129.775 kadından oluşmaktadır. Yüzde olarak ise: %51,12 erkek, %48,88 kadındır. Bingöl 2014 nüfusu, tahmini verilere göre 267.284’dür. Bu nüfus verisi, eski yıllardaki nüfus artış hızlarına göre tahmini hesaplanmıştır. Nufusu.com sitesinden alınan verilere göre 2007-2013 yılları grafiksel olarak ilin nüfus dağılımı verilmiştir.

Yıl	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Toplam Nüfus
2014	-	-	266, 019
2013	135,739	129,775	265,514
2012	134,57	127,937	262,507
2011	134,647	127,616	262,263
2010	128,731	126,439	255,17
2009	130,375	125,37	255,745
2008	130,979	125,112	256,091
2007	128,144	123,408	251,552

(<http://www.nufusu.com/>).

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Bingöl ilinin nüfusu her yıl periyodik olarak artış göstermiştir. Nüfus artışında söz konusu olmasıyla birlikte ilde meydana gelen göç olgusu da ilin nüfus artış oranını engellemiştir.

TÜİK Malatya Bölge Müdürlüğünün 2012-2013 yılları arasında il genelindeki nüfus verilerini, bunun yanında işsizlik verilerini, eğitim-öğretim verilerini, sağlık verilerini, boşanma verilerini açıklamıştır. Bu verilerin açıklamalarından da görüleceği üzere ilde hızlı bir gelişim gözlemlenmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, 2012-2013 yıllarında nüfus artış hızı Bingöl'de 11,4 oranında artmıştır. Bu artış bağlamında, 2012-2013 yıllarında Bingöl ili binde 11 oranında göç aldı. 6 yaş üstü okuma yazma oranları Bingöl ilinde yüzde 91 oldu. Net okullaşma oranı 2013-2014 yıllarında Bingöl'de ilköğretimde 98,9, ortaokulda 91,9, ortaöğretimde 64,6 olarak gerçekleşti. 2013-2014 yıllarında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Bingöl'de ilk ve ortaokulda 19, ortaöğretimde 18, oldu. Eğitim alanında gerçekleşen bu artış oranıyla birlikte sağlık sektöründeki veriler ise, hekim başına düşen kişi sayısı bazında 2012 yılında, Bingöl'de 878 kişiye bir hekim, 507 kişiye de bir hemşire düşerken, Sağlık kurumlarında 2012 verilerine göre yatak başına Bingöl'de 421 hasta düştüğü görülmüştür. 2012-2013 yıllarında nüfus artış hızı Bingöl'de 11,4 artış göstermiştir. Ortalama hane halkı büyüklüğü Bingöl'de 4,5 olarak tespit edilmiştir. Geçen yıl doğum hızı Bingöl'de 21 olurken, bebek ölüm hızı ise, Bingöl'de 15,2 olarak gerçekleşti.

Ortalama evlenme yaşı, Bingöl'de erkeklerde 28,2 iken bu oran kadınlarda ise 23,9 olarak görülmüştür. Boşanma hızına bakıldığında ise bu oran Bingöl'de 0.51 olarak görülmüştür. İşsizlik oranı ise 2012'de Türkiye'de görülen işsizlik oranı yüzde 9,7 olurken bu oran Bingöl'de yüzde 7 kaydedilmiştir (<http://www.bingolhaberi.com>).

İl geneline demografik olarak baktığımızda özellikle 2003 depreminden sonra, kent yerinde ve ilçelerde yapılan kentleşme çalışmaları ilin nüfus oranında artışına yol açmıştır. Son yıllarda köye dönüş projesi kapsamında 90'lı yıllarda boşaltılan köylere tekrardan dönüşün gerçekleşmesi nüfus oranının artışına etki etmiştir. Bununla birlikte 2007 yılında açılan üniversitenin de kentin nüfus oranına etkisi olmuştur. Bingöl Üniversitesi'nin yaklaşık on bir bin öğrencisinin olması ilin nüfus oranının artışında etkili olmuştur.

3.1.4. Kültürel Yapı

Bingöl ili kültürel ve doğal açıdan çok zengin özelliklere sahip bir ildir. Bingöl'de yaşayanlar ise güzel kültürel özellikleri ile birlikte birçok insani meziyetleri bünyesinde taşır. Kültürel açıdan farklı zenginlikleri bünyesinde barındıran Bingöl ili, geleneksel yapısından tam anlamıyla kopmamış, zaman zamanda kültürel değerlerini koruma adına pratize eden bir şehir konumundadır. İlin aile yapısını, misafirlik olgusunu, düğünlerini, taziyelerini, bayramlarını, yemeklerini, giyim kuşamlarını ve dilini incelediğimiz zaman şehir gelenekselliğinden kopmadığını görebilmekteyiz. Bu bağlamda ilin sosyo-kültürel yapısını incelerken birçok kavramı incelememiz gerektiğinden dolayı bu çalışmamızda temel kültürel yapıları incelemeye çalışacağız.

Bingöl ilinin aile yapısına baktığımızda şehirde iki tip aile yapısı karşımıza çıkmaktadır. Modern ya da diğer adıyla çekirdek aile ve geniş aile türleri ilde hâkim olan aile türleridir. Anne baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan aile türü şehirde daha yoğun görülen aile türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Çekirdek aile türü daha çok şehir merkezide varlık gösteren bir aile türüdür. Anne, baba, büyükanne, büyükbaba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan aile türü ise Bingöl'de daha çok kırsal kesimde varlığını yoğun sürdüren aile türüdür (Arda, 2006: 163). Aile türlerini incelediğimiz bu bölümde aile ile ilgili olan bir gelenekten de bahsetmeden geçsek aile yapısı Bingöl ili için eksik kalacaktır. Bingöl'de özellikle kırsal kesimde eve ikinci gelen gelmeye

kadar büyük gelin evden ayrılmaz. Bu gelenek kırsalda geniş ailenin varlığını her zaman koruduğuna bir örnek teşkil etmektedir.

Yörenin misafirlik kültürüne baktığımızda yöre halkı misafirlik kültürünü korumuştur. Eve gelen misafirlere bütün imkânlar seferber edilir yedirilir içirilir. Misafir nasibini beraberinde getirir anlayışı yörede hâkim olan anlayıştır. Misafir uzak diyarlardan geldiyse, gece evde yatıya misafir edilir. Ekonomik olarak hali vakti yerinde olan aileler, misafirlere ait hususi odaları ve yatakları vardır. Misafirlik kültürü yörede o kadar hâkim ki, yöredeki halk akşamları aynı mahallede ya da aynı köyde oturanlar akşamları bir birlerine gider, sohbet ya da eğlenme amaçlı bir araya gelirler. Sohbet amaçlı misafirliklerde daha çok bilge insanların evi tercih edilir. Bilge insanlar öykülerden, menkıbelerden, tanınmış şahsiyetlerden sohbet eder. Kimi zaman da dengbej'ler (Kürt ozanlarına verilen isim) dinlenir. Dengbej'ler geçmişte yaşanan olaylara müziksel ahenk katarak olayı anlatırlar (Arda, 2006: 188).

Yörenin bir diğer kültürü ise düğünlerdir. Düğün kültürü her ne kadar şehir yerinde varlığında değişkenlik gösterse de kırsal yerde hala devam eden bir gelenek olarak varlığını sürdürmektedir. Düğünün tarihi belirlendikten sonra her iki tarafta düğün hazırlıklarına başlarlar. Kız tarafı kızın çeyizini hazırlamaya başlar. Çeyiz bir gelinin en önemli donesidir. Bir gelinin çeyizi ne kadar şatafatlı, ihtişamlıysa o gelin o kadar hünerli kabul edilir. Düğünden bir hafta önce davetiye mahiyetinde mumlar dağıtılır. Başka bir köyde oturan akrabalara özel olarak atlı biriyle davetiye gönderilir. Düğün genelde dört gün sürer, halaylı, sözlü, çalgılı eğlenceler düzenlenir (Arda, 2006: 172). Bahsi geçen düğün geleneği daha öncede ifade ettiğimiz gibi kırsalda köy yerinde olan düğünlerdir. Lakin köy yerlerindeki düğünlerde de tam olarak gelenek bir yapı söz konusu değildir.

Şehirde yapılan düğünlerde eskiye nazaran geleneksellikten her ne kadar koptuysa da esintilerini barındırmaktadır. Esintiler arasında gelinin erkek kardeşin gelinin beline kuşağı üç defa düğümleyip bozup ve kuşağı bağlaması, kuşak bağlama esnasında bahşiş talebinde bulunması, gelinin sandığının üstüne oturup bahşiş talep etmesi ve en sonunda gelin evden çıkmadan evin kapısını kapatıp bahşiş isteme gibi gelenekler hala varlığını koruyan geleneklerdir. Günümüz şehir düğünlerinde ise daha çok düğün salonu geleneği hâkim olmuştur.

Yörede varlığını koruyan ve korunmaya devam edilen, önemli sahip çıkılan geleneklerden biri de cenaze, taziye kültürüdür. Hastanın ölüneceğine kanaat getirildiyse hastanın üstünde ezan ve kuran okunmaya başlanılır. Hastanın el ve ayakları düzeltilir ve dik duruşu sağlanır. Hastanın yüzü kıbleye çevrilir. Hastanın sağ el işaret parmağı açık kalacak şekilde diğer parmaklar kapatılır. Hastaya sürekli kelime-i tevhit sürekli hatırlatılır (Karasu, 2004: 71). Hastanın gözü kapalıysa kapatılır. Hasta olan kişi gece öldüyse defin işlemleri için sabaha bekletilir. Sabah ölünün salası okunur. Defin işlemleri yapılır ve ölünün mezarının başında telkin okunduktan sonra defin işlemleri bitmiş olur. Bu aşamadan sonra taziye işlemi başlar. Taziye genelde köy ya da şehir yerinin camisinde üç gün sürer. Üç günün sonunda da taziyeler ölünün evinde kabul edilir. Taziye esnasında taziye hadis duası okunur ve akabinde Fatiha okunur. Birlik ve dayanışmanın en güzel örneklerinden biri taziye dönemlerinde karşımıza çıkmaktadır. Taziye için gelen misafirlerin, yiyecek ve içecek ihtiyaçlarını komşular sağlar. Bunu ya taziye yerine yemek götürmekle ya da evlerine davet ederek gerçekleştirirler. Böylelikle taziye sahiplerini yaslarını tutmamalarıyla baş başa bırakırlar. Ölünün günahlarından arınması adına yöredeki sadakaya muhtaç kişilere ıskat (ölen kimseyi ibadet borçlarından kurtarmak) dağıtılır.

Yörede şehre oranla daha fazla varlığını koruyan bayram geleneği kırsalda ayrı bir coşku ile karşılanır. Bayramlarda mutlulukların paylaşılmadı biriyle pek karşılaşmaz. Her kes mutludur ve huzurludur. Hazırlıklar bayramdan bir hafta önce yapılmaya başlanır. Evlerde genel temizlikler yapılır, giysi alışverişleri yapılır, şeker çikolata alınır, tatlılar yapılır, bu hazırlıklar arife gününe kadar devam eder. Eğlenceler arife günü akşam başlar. Bayram kış gününe denk gelmişse ev yerinde, yaz ayına denk gelmişse ya köy meydanında ya da yayla meydanında gençler bir araya gelip halaylar çekerler. İlk bayramlaşma camide olur. Camiden çıkanlar köy meydanında bayramlaşırlar. Bayramdan önceki gün yemekler hazırlanmış olur. Topluca gruplar halinde ev ev dolaşılır yemeklerden yenilir. Bu da birlik beraberlik ve dayanışmanın bir örneğini teşkil eder. Hastalar ziyaret edilir, yaşlılar ziyaret edilir. Küçükler büyüklerin ellerini, büyüklerde küçüklerin gözlerini öperler. Komşu köydeki akrabalara ziyarete gidilir. Mezarlıklar ziyaret edilir (Arda, 2006: 192). Kurban bayramlarında komşu ziyaretleri biter bitmez kurbanlar kesilir ve kesilen kurbanlar ihtiyaç sahiplerine ve köy halkına dağıtılır.

Bahsi geçen bayram geleneği her ne kadar şehir yerlerine oranla kırsal yörelerde varlığını koruduğunu ifade etsek de kırsal kesimde de tam olarak geçmişe oranla gelenek varlığını korumamaktadır. Fakat şehir yerine oranla köy yerinde bayram geleneği nispeten varlığını korumaktadır. Bayram geleneği günümüz Türkiye’inde varlığını kültürel doktrinlerden uzak bir şekilde korurken, yerini daha çok tatil yerlerine bırakmıştır. Bu algı Bingöl ilinde her ne kadar uzaksa da geçmişe nazaran değişikliğin varlığı hissedilmektedir.

Yörenin yemek kültürüne baktığımızda, yemeklerin çoğu bulgur, ayran, süt, et, çökelek ve yenilebilir bitkilerden yapılmaktadır. Yörenin geçim kaynağının hayvancılık olması nedeniyle yörede et ve et ürünleri, yörenin mutfağında ağırlıklı yer almaktadır. Mera hayvancılığın yapılması ve bununla birlikte yörede doğal su kaynaklarının varlığı, etin doğal olmasına katkı sunmakta ve bu durum et yemeklerine ayrı bir tat katmaktadır. Yörede halkın kırsal kesimlerde yaşadığı için tarımsal ürünlerden ve buna bağlı olarak da hayvansal ürünlerden beslenme ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bununla birlikte sebzeli yemekler, tatlılar, kahvaltılı ürünleri de yöre mutfağına zenginlik ve çeşitlilik katmıştır (Alay, 2005: 175).

Birçok yörede olduğu gibi Bingöl’de de mevsime göre yemek kültürü değişkenlik göstermektedir. Yazları sebzeli yemekler, kış aylarında ise etli yemekler ve kurutulmuş sebze yemekleri yenilmektedir. Yörede özellikle kış aylarında tutmaç çorbası, germ çorbası (ayran çorbası) löl (gömmе) mastuva ve serinapel gibi yemekler kış aylarının vaz geçilmez tatları arasındadır. Yöre yemeğinin mutfağında dikkat çeken bir başka özelliğe baktığımızda, pişirilen ekmeğidir. Fırın ya da fabrika ekmeğinin yanında mümkün mertebe yöresel olan tandır ekmeği ya da sac ekmeği yapılır. Yöre halkının birçoğu kendi yaptığı ekmeği tüketmektedir. Fakat tandır ekmeği, sac ekmeği kültürü diğer gelenekler gibi varlığını şehir merkezinde yitirmektedir. Şehre oranla kırsalda bu kültür hala varlığını korumaktadır (Alay, 2005: 175).

Geleneksel halk giysileri Bingöl’ün folklorunu ve kültürünü yansıtan en önemli faktörlerden biridir. Halk giysilerinde kendine has motifleri, desenleri göz kamaştırmaktadır. Genel anlamda tercih edilen renkler, kırmızı, beyaz, yeşil, siyah renklerdir. Renk tercihleri kadın ve erkeklerde farklılıklar teşkil etmektedir. Kadınlar genelde kırmızı ve yeşil renkleri, erkekler ise siyah ve beyaz renklerini tercih ederler. Kadınlar, genellikle tercih edilen kırmızı ve yeşil renkleri bazen renk armonisini

oluşturan kıyafetleri tercih etmektedirler. Kadınların genel itibariyle kullandıkları giysiler, fini (kofi) vali (yazma-tülbent) tepelik, içlik, entari (fistan) kuşak (pişt) yemeni (çarık) olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkeklerde kullanılan giyseler ise gömlek (paç) yelek, başlık (papak, küllah) şalvar, kuşak, çorap, yemeni (çarık) gibi kıyafetler tercih edilmektedir (Alay, 2005: 145-149).

Bir yörede yöresel kıyafetlerin kullanılması, o yörede o kültürün yok olup olmadığını gösteren bir etkidir. Fakat modern çağda popülaritenin getirisiyle birlikte folklorik yapı olan geleneksel kıyafetler varlığını yitirmiştir. Geleneksel halk kıyafetleri varlıklarını sadece nostaljide ya da modanın gölgesinde bırakmıştır. Modern çağda geleneksel halk kıyafetleri düğün merasimlerinde, özel günlerde, halk oyunlarında karşımıza çıkmaktadır. Son dönemlerde modanın getirisiyle birlikte eski dönemlerde kullanılan puşi, şalvar, yelek gibi kıyafetler modanın etkisinde kalmıştır. Eski zamanlarda daha farklı değer atfedilen kıyafetlere şimdilerde moda endeksli değerler atfedilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİNGÖLDE SİYASAL KATILIM VE SİYASAL DAVRANIŞA İLİŞKİN SÖYLEM ANALİZLERİ

4. 1. Söylem Analizi

Yapısal analizin tamamlayıcısı olarak çalışmada araştırmanın temel yöntemini oluşturan “*derinlemesine mülakat*” yöntemi kullanılmıştır. Bu çerçevede Bingöl’de etkinliğini sürdüren sivil toplum örgütleri temsilcileri, siyasal parti liderleri ve kanaat önderleriyle derinlemesine mülakat yapılmıştır. Yapılan mülakatlarda, görüşmecilerin isteği dâhilinde ses kaydı alınmıştır. Elde edilen ses kayıtları araştırmanın güvenilirliği açısından bire bir Word ortamına yansıtılmıştır. Derinlemesine yapılan mülakat üç aşamada gerçekleşmiştir. İlk aşamada katılımcıları tanıma adına demografik sorular, ikinci aşamada siyasal yatkınlık ve tercih edilen siyasal parti arasındaki ilişki, üçüncü ve son aşamada ise siyasal yatkınlık ve siyaset ilişkisi bağlamında Bingöl ilinin siyasal yapısı hakkında sorular sorulmuştur.

Yapılan görüşmeler sonucunda Bingöl ilinin siyasal portresi beş başlık altında çizilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede ele alınan başlıklar aşağıda verilmiştir:

- Bingöl’de Siyasetin Genel Dağılımı,
- Bingöl Siyasetinde Ayrıcı Unsor Olarak “Din”,
- Bingöl’de Zaza Nüfuzu ve Siyaset,
- Siyasal Bir İrade Olarak, Bingöl’de Aşiretçilik,
- Türkiye’nin Siyasal Sisteminde, Bingöl,

Yukarıda verilen başlıklar doğrultusunda Bingöl ilinin siyasal yapısı ve siyasal yapısını etkileyen sosyolojik faktörlere ışık tutmak hedeflenmektedir. Bu süreçte siyasal donanımı ve siyasal düşünceye bağlı olan farklı kişiler, sivil toplum kuruluş temsilcileri ve din âlimlerinden oluşan yirmi üç kişi ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği açısından görüşülen kişilerin dünya görüşlerinin farklı olması ve çeşitliliğin olması araştırmayı daha objektif kılacağı düşünülmüştür. Yapılan görüşmelerin dökümü tez çalışmasının sonunda yer alan çizelgede verilmiştir.

Böylece yapılan görüşmeler sonunda, Bingöl ilinin tarihsel süreçteki siyasal duruşunu ve siyasal duruşunun arka plandaki nedenlerinin sosyolojik analizi yapılarak

ilin siyasal çerçevede profilini çizmek amaçlanmaktadır. Bu bağlamda yapılacak olan Haziran 2015 genel seçimleri de ilin siyasal nabzını yoklama adına örneklem teşkil etmektedir.

4.1.1. Bingöl Siyasetinin Genel Dağılımı

Bingöl, Doğu Anadolu Bölgesinde 266.000 nüfuslu küçük bir Anadolu şehridir. Sanayisinin gelişmemiş olması ve ataerkil yapının etkinliğini korumuş olması, Bingöl ilinde siyasetin etkinliğinin yoğun düzeyde varlığını sürdüren bir kent haline dönüşmesini sağlamıştır. Bu bağlamda ilin genel siyasi yapısının oluşmasını küçük bir şehir olması ve feodalitenin etkinliğini korumasına bağlayan A100, A105, A106, A110 kodlu görüşmecilerin söylemleri ilin genel siyasi yapısını önemli ölçüde yansıtmaktadır.

“Bingöl de siyasi hayat çarşıdadır. Bu çarşının dışında bir siyasi hayat yok. Burada kahve kültürü vardır. Kahvede oturulur siyaset konuşulur. Siyasi parti merkezleri de var ama genelde siyaset bu çarşıda konuşulur.” (A100)

“Tabi küçük yerlerde siyaset hayatın merkezine oturmuştur. Siyaset sadece seçim dönemleriyle sınırlı bir yapı değildir. Günlük hayatta da insanlar devamlı bir siyasi hareketlilik içindedir. Toplumun siyasetle ilgilenmesini; toplumsal sorunlarla ilgilenme olarak niteliyorum ben. Sürekli siyaset derken bunu kastediyorum; halk toplumsal sorunlarla ilgileniyor devamlı. Bu anlamda kendi mahallemizde dünden bugüne değişen bir şey yok.” (A105)

“Bingöl hala feodalitenin ön planda olduğu, akraba ilişkilerinin önemli olduğu, bölgesel olarak aşiret olarak nitelendirilmese bile, bölgeciliğin hala üst düzeyde yaşandığı bir coğrafya. Tabi bu bölgenin hem siyasi, sosyal, etnik yapısından kaynaklanan bir durumdur. Bir buradaki sosyal çevremiz, mesleki ilişkilerle sınırlı artı akrabalarla ilişkiler çok yoğun. Bölgedeki maneviyatın çok üst düzeyde yaşandığını gösteriyor; akraba ilişkilerinin sağlamlığı. Feodal ilişkiler literatür açısından sosyolojide çok fazla böyle tercih edilen bir kavram olmasa bile insanların bir arada olmasını sağlayan ilişkilerini kuvvetlendiren, dar günlerinde geniş günlerinde bir arada olmalarını sağlayan bir olgu. Bu ilişkilerin değerli olduğuna inanıyorum.” (A106)

“Mahalle ya da semtimizi Bingöl'den bağımsız düşünmek son derece güçtür. Bingöl'ü de Türkiye'deki siyasal süreçlerden farklı düşünmek pek mümkün değil. Siyaset aslında Bingöl'de aslında her zaman konuşulan bir şeydir. Bingöl'de çok konuşulmasına rağmen siyasal tercihlerin çok doğru yapıldığı söylenemez. Bingöl politik bir kent, daha birinci seçim biter bitmez ikinci seçimin konuşulmaya başlandığı bir yer. Bizim çocukluğumuzda yapılan siyasetle şimdiki siyasetin arasında çok belirgin bir fark yok bence. Eskiden bu kadar ilgi yoktu siyasete ama şu an değişik boyutlarıyla birlikte siyasetle çok fazla ilgileniliyor.” (A110)

Bingöl siyasetinin genel dağılımını analiz etme sürecine başlamadan önce katılımcıların devlet algısı, hukuk algısı, ideal bir siyasal lider ve partinin özellikleri, liderlik sultas algısı ve Türkiye'nin geleceğine bakış algısını değerlendirmekte fayda olacağı düşünülmüştür. Bu algıların analizinin yapılmasının Bingöl ilinin siyasal profiline ışık tutacağı düşünülmüştür.

4.1.1.1. Devlet ve Toplum

Bingöl ilinin genel siyasal yapısını değerlendirme aşamasında görüşmecilerin devletsiz bir toplum algısı ya da devletli bir toplum algısı öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda görüşmecilerin dünya görüşleriyle örtüşen cevaplar vermeleri devlet ile ilgili algılarını yansıtmıştır. Nurcu bir gelenekten gelen A119 kodlu görüşmecinin devletsiz toplum algısına bakış açısı son derece ilginçtir.

“Mümkün değildir. Bir köy muhtarsız olmaz, bir iğne ustasız olmaz, bir dünya yaratıcısız olmaz dolayısıyla bir toplumun mutlaka bir yönetim erkine sahip olması gerekir. Devletin olmadığı yerde kaos olur. Önemli olan bu yapının olabildiğince demokratik bir işleyişe sahip olmasının sağlanmasıdır.” (A119)

A119 kodlu görüşmecinin devlet algısının yanı sıra sol gelenekten gelen A118 kodlu görüşmeci de devletsiz toplumun anarşizme yol açacağını dile getirmiştir.

“Olmaz, devletsiz toplum anarşiye yol açar. Toplum ihtiyacı olduğu için devleti yaratmış zaten. Gerekli ve faydalıdır. Devletin tabiri caizse bütün ayaklarının prangalarla bağlanması gerekir, yani kendi başına hareket etmemesi gerekir. Hukuk onun için çok önemlidir.” (A118)

Devletsiz bir toplumun imkânsız olduğunu dile getiren katılımcılardan A108 kodlu görüşmeci, din âlimi olmasının vermiş olduğu tecrübeyle devletsiz toplumun imkânsızlığını dinsel doktrinlerle açıklamaya çalışmıştır.

“Kesinlikle mümkün değil, insanlar başa başa kalamaz. Hayvanları da boşa salsan onlar da yolunu kaybeder. Bunun için mutlaka insanların başında devlet olması gerekir. Cenab-ı Allah dünyada hep bir amir getirmiş mesela peygamberler gibi. Bu bize bir örnektir.” (A108)

Devletsiz bir toplumun imkânsız olduğunu dile getiren A119, A118, A108, kodlu görüşmecilerin söylemlerine karşıt, A107 kodlu görüşmeci devletsiz bir toplumun mümkün ama milletsiz bir toplumun mümkün olmadığını dile getirmiştir.

“Devletsiz bir toplum mümkün olabilir hatta vardır ama milletsiz bir devlet olamaz. Devleti devlet yapan millettir ama milleti millet yapan devlet değildir.” (A107)

Yukarıdaki dört görüşmecinin devletli bir toplum ya da devletsiz bir toplum algılarına baktığımızda bu durum, görüşmecilerin dünya görüşleriyle örtüşmektedir. Dolayısıyla devletli ya da devletsiz bir toplumun varlığı toplumun üyesi olan bireylerde farklılıklar oluşturmaktadır. Böylelikle bireylerdeki devlet algısı, dünya görüşü farklılığı veya sosyal hayat birikimine göre değişim göstermektedir. Bu çerçevede hukuk düzenine bakış açısını değerlendirmek, ilin siyaset algısını da yansıtacağı düşünülmüştür.

4.1.1.2. Hukuk Düzeni ve Toplum

Türkiye’de hukuk düzeninin adil olup olmadığını sorgulamaya çalışılan bu bölümde, karşımıza çıkan temel kanı hukuk düzeninin tam anlamıyla adil olmadığıdır. Fakat görüşmecilerin adil olmayan hukuk düzenine yaklaşımları farklılıklar arz etmektedir. Hukuk düzeninin tam anlamıyla adil olmadığını fakat geçmişe nazaran daha iyi olduğunu ve iyiye gittiğini dile getiren A103 kodlu görüşmecinin söylemleri farklı bir bakış açısını göstermektedir.

“Tam adildir denemez. Bazen şahıslara göre kararlar oluyor. Bu konuda herkesin hukuk karşısında eşit olması lazım, hak gözetilmesi lazım. İdeolojik olarak yargının karar verdiği zamanlar olmuştur geçmiş dönemde; biz bunu yaşadık fakat son zamanda Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunda yapılan değişiklikler, Adalet Bakanlığının yaptığı bazı düzenlemelerle daha iyiye doğru gittiğini söyleyebiliriz.” (A103)

A104 ve A107 kodlu görüşmeciler, hukuk düzeninin eskiye oranla hiçbir değişiklik olmadığını ve eskiden sol egemen bir hukuk anlayışı varken, şimdilerde ise sağ egemen bir hukuk anlayışı olduğunu söylüyorlar.

“Bence adil değildir. Hukuk sistemi belli bir kesimin güdümüne girdi şu anda. Eskiden de öyleydi, eskiden sosyal demokrattı, soldu, onlar yönetiyordu şimdi de üç dönemdir iktidar partisi doğrultusunda hareket ediliyor hukukta. Taraflı davranan bir insan adil karar veremez. Hukuk nedir? Hukuk; ben ve başbakan mahkemelik olduğumuz zaman, ikimizin arasında ayrım yapmayan hukuktu.” (A104)

“Türkiye’de hukuk düzeninin adil olduğunu söylemek sanırım gerçeklerden bihaber olmak demektir. Hukuk düzeninde düzelmeler var ama yeterli değil. Darbe girişiminde bulunan bir

insanı sen eğer salıveriyorsan-yakın zamanda yaşadığımız bir durum- diğer tarafta bir kilo tatlı kaçırın on sekiz yıl veriyorsan bir çocuğa, adalet olduğu söylemesiniz.” (A107)

A110 kodlu görüşmeci Türkiye’deki hukuk düzenini sosyolog kimliğinden dolayı TESEV’in yaptığı bir araştırma çerçevesinde ifade etmeye çalışıyor.

“Zannedersen TESEV’in yaptığı bir araştırma vardı; Türkiye’de hukuk inananların oranı yüzde kırk üç. Hukuk gerekli yani artık insanların güven duyacağı en son şey. Mal mülk edinme hakkın varsa onu koruyabilecek tek şey hukuktur. Ama Türkiye’de genel olarak hukuka bir güvensizlik var aslında sadece hukuk alanında var olan bir şey değil güvensizlik. İnsanların sadece yüzde altısı birbirine güveniyor bu ülkede. Bu da toplumsal ayrışmada beş parametreden biridir. Ben güvenmiyorum hukuka ve dünya normlarından son derece uzak olduğunu düşünüyorum. Hem hukuk düzeni hem hukuk uygulayıcılarının çağdaş dünya normlarının çok gerisinde olduğunu düşünüyorum” (A110)

Türkiye’de hukuk düzeninin adil olup olmadığı algısı görüşmecilerde her ne kadar farklı perspektifte yansımış olsa da genel kanı, Türkiye’de adil bir hukuk düzeninin olmadığıdır. Görüşmecilerin hukuk düzeni algısı, ideal siyasal lider ve siyasal parti bakış açısına da yansımıştır.

4.1.1.3. İdeal Bir Siyasal Lider Ve Partinin Özellikleri

Bingöl ilinin ideal siyaset izlenimini değerlendirebilmek için, görüşmecilerin çizeceği ideal bir siyasal lider ve siyasal parti şablonunun siyaset açısından değerli olacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda ideal bir siyasi lider profiline baktığımızda, görüşmeciler daha çok dinsel argümanlara sahip olan liderlerin ideal bir siyasal lider olduğunu dile getirmişlerdir. Milliyetçi kimliğe sahip olan A104 kodlu görüşmeci ideal siyasal parti ve siyasal lider beklentisini şu şekilde dile getirmiştir:

“Geçmişe gitsek ben her zaman Erbakan hocayı takdir ederim. Oy vermedim karşısındaydım. Ama yeri gelince Erbakan, devlete olan bağlılıktan, doğru olandan taviz vermezdi. Yine benim eski başkanım başbuğ Alparslan Türkeş gerçek bir liderdi. Ne özellik ararsan vardı onda. Her kulvarda, her siyasi parti lideriyle de oturup anlaşırdı. İstişare yapılabilen bir şahıstı. Mesela bugün başbakanımız gerçekten başbakansa, bütün diğer siyasi partilerle oturup istişare yapması lazım.” (A104)

A117 kodlu görüşmeci siyasal bir liderin daha çok dini donanıma sahip olması gerektiğini ve böylelikle Müslüman bir ülkede olması gereken lider profilini çizmiştir.

“İslam dünyasında bir liderinde birinci olarak sağlam bir akideye sahip olması gerekir. Hristiyan’sa; sağlam bir Hristiyanlık akidesine sahip olmalıdır. Yahudi’ye; sağlam bir Yahudi inancına sahip olmalıdır. Kendi temsil ettiği halin dinini temsil etmeye çalışmalıdır. Bunlar devlet ve milleti kaynaştıran unsurlardır. İslam açısından bir vali; Cuma namazı kılmakla görevlidir. Niye? Çünkü halk o nispette bütünleşmiş oluyor. Halk valisini camide görünce müspet yönde çok etkilenir. Camide görse etkilenir ama mihrap da görse daha da etkilenir. İslam’ın siyasal tablosu camidir. Bir Hint felsefecisi; “İslam’da demokrasi camiden başlar, çünkü herkes eşittir; protokol yoktur” der. İşte bu eşitlik çok önemlidir. Bir devletin başarılı olması için İslam filozoflarına göre şu şartlar vardı; birincisi; yaşayan bir dini hayat olmalıdır, ikincisi; güçlü bir güvenlik kuvveti olmalıdır, üçüncüsü; yaygın bir adalet her yere memleketin her yerine, dördüncüsü; yaygın bir güvenlik, beşincisi; herkes kendi geleceğine geniş bir ümitle bakacak, altıncısı; refah seviyesi yüksek olmalıdır. Kuran-ı Kerim bile Mekke’yi emin memleket olarak vasıflandırıyor demek ki insan huzuru bundadır. Huzur ancak böyle temin edilebilir.” (A117)

İdeal bir siyasal parti profiline baktığımız zaman, görüşmecilerin tamamı halkla bütünleşen, toplumu iyi tanıyan ve adaleti referans alan siyasal parti profili çizmiştir. Bu çerçevede Menderes ve Özal dönemleri, ideal bir siyasal lider ve siyasal parti profili, katılımcılarda ortak kanaat oluşturmuştur. Akademik statüye sahip olan A109 kodlu görüşmecinin çizmiş olduğu tablo, bu bağlamda oldukça önemlidir.

“İdeal bir siyasi parti ve lider için en temel özellik benim şahsi kanaatime göre; eğer lider halktan birisiyse halk ona bizim adamımızdır diyor. İşte o lider bir yere götürür halkı. Halkın sahip olduğu değerlerle hem halse bir insan, onlar gibi düşünebiliyor, onlar gibi yiyebiliyor, içebiliyorsa; hani bir laf vardır ya “Ekmek yoksa pasta yesinler”; ekmek nedir? Ekmeğim yokluğu nedir? Bunu biliyorsa o lider halkı alıp götürür. Eğer pasta yesinler diyorsa, bu liderin halkla uzaktan yakından alakası yoktur. Şimdi Türkiye’ni siyasi tarihine bakın; en fazla sevilen insanların portresine bakın, aldıkları oy oranına göre söylüyorum; Menderes var hemen arakasından bakıyorsunuz Özal dönemi hemen arakasından bakıyorsunuz Tayip Bey dönemi var. Mesela Süleyman Demirel’in bir ara parladığı bir dönem vardı; “Benim çiftçim, benim esnafım” diye hitap ediyordu halka, vatandaş kendini buluyordu orada. Tayip Bey için mesela sıradan biri; “Bizim eve geldi kuru ekmek yedik” diyor. Halkın kendinden bir şey bulduğu lider gerçekten olması gereken liderdir. Zaten sosyolojik anlamda siz toplumu bir yere yönlendiremezsiniz eğer o toplumdaki değilseniz. O toplumun değer yargılarına cevap veremiyorsanız, o topluma ait değilseniz siz onları yönlendiremezsiniz. Eğer siyasete talipseniz o topluma ait olmanız lazım. İkincisi; adalet mekanizması çünkü siyaset dediğimiz şey halkı yönetmek demektir. Partiye baktığı zaman eğer orada adalet mekanizmasının çalıştığını görmüyorsa o partiye destek vermez. Gelirin eşit bir şekilde dağıtılması tepeden aşağı kadar. Eğitimdeki, iktisadi hayattaki adaletin sağlanması, biraz önce bahsettiğimiz siyasi yapıdaki adaletin sağlanması gerekir. Bizim ülkemizdeki kişiler bir makama gelince ömür billah tapulu

malı gibi hani bir söz vardır; “Mahkeme kadıya mülk değildir” Sanki makam mülkmüş gibi kalkmaz oradan. Eğer siz bu içtimai hayatta, sosyolojik hayatta, sosyal hayatın bütün unsurlarında adalet mekanizmasını ortaya koyamazsanız; bir müddet sonra patlar bu iş. Türkiye’de bir sürü parti gelip gitti, en zirvede olan partilerin bugün adı bile okunmuyor niye? Bahsettiğimiz temel kriterlere uygun davranmadıkları için, halk onları sildi.” (A109)

Siyasal parti ve siyasal liderin kişilere bağlı olmaması gerektiğini dile getiren A120 kodlu görüşmeci Bingöl yerelinde bir yorum getirmiştir.

“Kişilere bağlı olmaktan çıkmalıdır. Bingöl’de hem siyasetten beklentiyi yükseltmek için onu kişilerden arındırmak lazım. Kişilerle sınırlı bir siyaseti doğru bulmuyorum. Projelerle insanların kendilerini rahat ifade edebileceği, toplumsal projelerle insanların karşısına çıkabilecek siyaseti daha faydalı görüyorum. Hem kişisel beklentiler hem de bu kişisel beklentileri sadece belli kişilerden beklemek tarzı, Bingöl’e çok fayda sağlamaz.” (A120)

A122 kodlu görüşmeci, diğerler görüşmecilerden farklı olarak duruma ekonomik boyutla yaklaşp, sorunun cevabına farklı bir çerçeveden bakmamızı sağlamıştır.

“En azından ekonomik anlamda çok iyi kadrosu olması gerek. Ekonomiyi bilen bir kadrosu olmalı. Bir de toplumun nabzını tutabilmesi lazım yani toplum sağa giderse siz sola gidip yanlışla düşmemelisiniz. Mesela CHP şu an topluma hitap edemiyor, az bir kesime hitap ediyor ve dolayısıyla başarılı olamıyor. Partilerin sürekli ayda bir anket yapması gerek, ülke nabzını yoklamak için. Toplumun istekleri çok değişiyor çünkü. Benim on yıl önceki ihtiyaçlarım ve isteklerim aynı değil. Gençler geliyor arkadan ve gençler bizden çok farklı. Onların ihtiyaçları daha değişik çünkü dünya değişiyor. İdeal bir siyasi parti halkın tabanına göre kendini şekillendirmelidir.” (A122)

İdeal bir siyasal parti ve lider, toplum nazarında toplumun beklentilerine karşılık veren, toplumla iç içe olan ve toplumda varlığını sürdüren parti ve liderdir. Yapılan mülakatlarda görüşmecilerden alınan ortak kanaat bu noktayı işaret etmektedir. Bununla birlikte topluma yön veren siyasal parti ve siyasal liderin birçok alanda da donanımlı olması gerektiği de ortak kanaatlerdendir. Dolayısıyla halk siyasal partide ve siyasal lider de kendinden bir şeyler bulabiliyorsa doğal olarak halkın yönelimi de o yönde olur. Bu bağlamda, görüşmecilerin Türkiye’nin geleceğine bakış algıları da önemlidir.

4.1.1.4. Türkiye’nin Geleceğine Bakış

Bingöl ilinin siyasi profilini çizibilme sürecinden önce görüşmecilerin önümüzdeki beş yıl içerisinde Türkiye’nin geleceğine bakış açılarının

değerlendirilmekte fayda olunacağı ön görülerek görüşmecilerin fikirleri alınmıştır. Görüşmecilerin Türkiye'nin geleceğine ilişkin bakış açıları farklılık arz etmektedir. Suriye problemine bağlayan, çözüm sürecine bağlayanlar gibi, Türkiye'nin geleceğinden memnun olan ve daha iyi olacağını ileri süren görüşmecilerin varlığı söz konusudur. Türkiye'nin geleceğini Ortadoğu problemi, çözüm süreci ile paralel doğrultuda gerçekleşeceğini ifade eden A110 kodlu görüşmeci, gezi olayları ile de bağdaştırmıştır.

“Açıkçası; bütünüyle Orta doğudaki gelişmeler, Kürt sorunuyla ilgili olacak siyasal gelişmeler. Bunun sebebi şu; artık öyle bir dünyada yaşıyorsunuz, dış politikadan tutun ekonominize kadar hiçbir şeyi kendi başınıza planlayamıyorsunuz. Kendi ülkemizde çok büyük bir sorun var bir savaş var. Zaten bu savaşın sonucu akıl insanların raporlarına da yansdı. Önümüzdeki beş yılı şöyle değerlendiriyorum; emperyalist ülkeler, ben mevcut iktidara şimdiye kadar bir imkân sağladığını düşünüyorum. Askeri vesayetin yönetilmesi konusunda Türkiye'yle ortak bir proje yürütüldü. Mevcut iktidara ve başbakanın tek başına yapabileceği bir iş değil çünkü. Bugün sanki tamamen hükümet eksenli bir çalışma gibi görünüyor ama değil. Biz askeri vesayeti gerileteceğiz siz de şunları yapacaksınız. Ben o süreçten sonra askeri vesayetin geriletildiğini düşünüyorum ve sonra Türkiye ile emperyalist güçler arasında itilaf olduğu düşünüyorum. Avrupa'ı ve diğer Avrupa ülkelerinin nasıl baktığını bilerek bunu söylüyorum. Şu an dünya bence mevcut iktidarla pazarlığı şu; “Birinci aşama biz askeri vesayeti gerilettik, ikinci aşamada yapılacaklar var. Bizimle yaparsanız sizinle devam ederseniz, bizimle yapmasanız başka alternatiflerle devam ederiz” Bu konudaki inisiyatif şu anki başbakan ve ekibinde. Başbakan şu an kullandığı üslubu kullanmaya devam ederse; başbakan ve ekibi o ikinci dönemi reddediyor demektir. Dünyaya; “Tamam birinci dönemi birlikte yaptık ama ikinci dönemde sizinle yürümeyeceğiz” diyor demektir. Bu böyle okunacaktır. Ben o noktadan sonra Türkiye'nin gidişatının çok iyi olamayacağını düşünüyorum. Sayın Başbakan'ın başbakan olması veya cumhurbaşkanı olması mümkün olmayacaktır, başkanlık sistemi zaten olmayacaktır. Bunun ilk sinyalini uluslar arası güçler veriyor aslında. Son bir ayda-şu an rakamı tam bilmiyorum ama-hazinenin piyasaya sürdüğü döviz miktarı altı buçuk milyar doları buldu. Buna rağmen piyasaları bir türlü yatıştıramıyorlar. Çünkü Türkiye kendi kendine yetebilen bir ülke değil. Siz bir işyerini kendi kaynaklarını yönetemediğiniz zaman dışardan para bulmanız gerek. Diyelim ki başbakan ve hükümet keskin bir dönüş yaptı dedi ki; “ Ben gezi olaylarındaki tutumumdan şundan, bundan vazgeçiyorum. Demokratik, katılımcı yani ülkeyi bütün gücümle evrensel dünyanın bir parçası haline getiriyorum” bunu söylerse bazı şeyler düzelebilir ama demezse ekonomik gidişata baktığımız zaman gelecekte çok zor günlerin yaşanacağını söyleyebiliriz. Aslında Türkiye son zamanlarını şekillendiren en büyük güç Orta Doğu'dur. Kürtlerin Orta Doğu'da yükselen performanslarıdır. Orta Doğu'daki konjüktürel gelişmeler, dünyanın Orta Doğu üstündeki planları süreci belirleyici olacak. Önümüzdeki beş yılda Türkiye'nin bir defa mevcut yönetiminin değişmesi gerekiyor. Türkiye'nin bu ulus devleti anlayışından vazgeçmesi

gerektiyor. Eyalet sistemimi dersiniz, özerk bölgeler mi dersiniz, federal sistem mi dersiniz devlet anlayışının değişmesi gerekiyor, Türkiye başka türlü sorunların altından kalkamaz. Türkiye'nin önünde iki seçenek var aslında; ya o Orta Doğu'daki Kürt coğrafyalarındaki yönetimlerle ortak federal bir yapı oluşturur. Yada Türkiye onları karşısına alır ama kendi içindeki Kürtleri kaybetme pahasına tabi ki ama karışıklık çıkma ihtimalini göz önünde bulundurarak tabi.” (A110)

A110 kodlu görüşmecinin söylemlerine paralel olarak, A116 kodlu görüşmeci de Türkiye'nin geleceğini Suriye olaylarına vereceği tepki ile şekilleneceğini ifade etmiştir.

“Önümüzdeki beş yılın siyasal geleceğini, Suriye içinde bulunduğu duruma bağlıyorum. Suriye’de bir harita değişikliği olmasa, Türkiye’deki durumlar daha iyiye gider. Ama Suriye’de bir parçalanma olursa; Türkiye’imizi de etkileyecektir.” (A116)

A110 ve A116 görüşmecilerin söylemleri doğrultusunda, A109 kodlu görüşmecinin söylemleri de paralel bir değerlendirmeyi içermektedir.

“Şu andaki tabloya bakarsak, on yıla kadar AKP önde gidiyor çünkü yüzde ellilere varan oyu var ama Demirel’in bir sözü var; “Yirmi dört saat çok uzundur siyasette” Yarın ne olacak bilemeyiz. Mısır örneğinde görüyoruz feci bir darbeye karşı karşıya kaldı. Türkiye’de darbe olmaz ama Türkiye çok hassas bir bölgede, uluslararası konjonktürel yapısı itibarıyla hassas bir denge üzerine kurulmuş. Bir tarafta İran yapısı var, bir tarafta Orta Doğu’nun şekillenmesi meselesi var. Avrupa Birliği’ne girme düşüncesi var. Kendi nevi şahsına münhasır bir modeli var. Hem Müslüman hem laik, Arap ülkelerinin çoğunda olmayan bir yapı var. Orta Doğu’da bir ağabeylik rolü var. Orta Doğu’daki halkın teveccühü de öyle; “Tayip bey, siz buraya gelseniz bizim başbakanımız olursunuz seçilirsiniz” diyorlar. Bir muhabbet atmosferi var ve bu muhabbet atmosferi herkesi memnun etmiyor. Bugün devamlı Suriye’yi karıştıran birileri var, Türkiye’yi Suriye’nin iç işlerine karıştırıp içeriye doğru çekmeye çalışan bir mekanizma var. İran, Rusya bir taraftan, Amerika Avrupa ülkeleri bir taraftan, Mısır’ın durumu ortada, yarın Türkiye’nin başına ne gelecek bilmiyoruz.” (A109)

Türkiye'nin geleceğini Ortadoğu vd. problemlere bağlayan görüşmelerin çizmiş olduğu tablo iç açıcı görünmemektedir. Geçmişten günümüze Türkiye'nin geleceğinin çok iyi olduğunu ve daha da iyi olacağını söyleyen A113 kodlu görüşmeci, bu durumu kendisinin yaşadığı deneyimler doğrultusunda ve dinsel özgürlüklerinin daha esnek olması ile ifade etmeye çalışmıştır.

“Benim kanaatimce, inşallah böyle devam eder, ben öyle istiyorum. Türkiye’yi ben hatırlıyorum, siz hatırlamasınız gençtiniz; Ben Kuran okuduğum için 1947’de dayak yedim ve ağzımdan,

burnumdan kan gelmiş. Jandarmalar beni dövdüler şimdi serbest ders veriyorum; görüyor musunuz?” (A113)

Türkiye'nin geleceğini anayasanın değişmesine ve başkanlık sisteminin gelmesine bağlayan A121 kodlu görüşmeci diğer görüşmecilere nazaran daha iyimser bir profil çizmiştir.

“Sistem değişirse, başkanlık sistemi olursa; belki önemli değişiklikler olur. Türkiye’deki sorun bence tam da bu noktada düşünülüyor çünkü. Önümüzü görememek, gelecek projeksiyonumuzun olmayışı bizi şu noktaya getiriyor; herkes kendi görüşünden emin değil; güvensiz. Eğer başkanlık sistemi olur ve anayasa değişirse; önümüzü daha net görebiliriz. Bunlar olmazsa; önümüzdeki beş yıl ne olacağını kestiremiyoruz ve şu ana kadar nasıl gittiyse öyle gider diye düşünüyoruz.” (A121)

Görüşmecilerin ifadelerinden de anlaşılabacağı üzere, Türkiye'nin geleceği birden çok farklı olayın olumlu yönde gerçekleşmesiyle paralel doğrultuda olduğunu görülmektedir. Diğer görüşmecilerden farklı olarak A115 kodlu görüşmecinin bakış açısı oldukça iddialı bir tezdır. Görüşmeci Türkiye'nin geleceğinin ABD'ye bağlı olduğunu ifade ederken, AK Parti'nin de bir ABD projesi olduğunu iddia ediyor. Bu çerçevede Türkiye'nin geleceğini muhalefet sorununa bağlayan A105 kodlu görüşmecinin söylemleri de ilginçtir.

“Her şey ABD’ye bağlı her şey ABD projesi. Tayip Bey’de ABD’de projesiyle geldi. Eğer miadı bitmişse atarlar, yeni biri gelir. Mesela Ecevit yüzde üçten yüzde yirmiye çıktı. Amerika beğenmediği için yüzde yirmiden iki sene içinde yüzde bire indi. O güçler seni silmişse bir sabah kalkarsın; AKP üçe dörde bölünmüş.” (A115)

“Şu anda Türkiye’nin en büyük sorunu muhalefetsizlik, bu ideal bir durum değil. Muhalefet partilerinin, benim kanaatimce iktidara talip olma gibi bir özellikleri yok şu anda. Bu anlamda muhalefet partilerinin siyasal hayata katkıları olduğunu düşünmüyorum. Muhalefetsizlik önümüzdeki beş yılda da devam edecek gibi görüldüğünden, mevcut siyasi parti yine iktidarda olacak. Malum önümüzdeki yıl mahalli seçimler var. Mahalli seçimlerde bu durumlar anlaşılabilir ama hemen arkasında genel seçimler ve cumhurbaşkanlığı seçimlerindeki tabloda mevcut siyasal iktidarın lehine olur.” (A105)

Görüşmecilerin devlet algısı, hukuk düzenine bakış açısı, ideal bir siyasal lider ve siyasal parti düzeni algısı ve Türkiye'nin geleceği algılarını değerlendirdikten sonra Bingöl ilinin siyasal yapısını daha sağlıklı değerlendirileceği düşünülmüştür.

4.1.1.5. Bingöl’de Siyasal Yaşam Ve Bingöl İçin Siyaset

Bingöl ilinde siyasal yaşamın boyutu ve Bingöl için siyasetin ne olduğunu anlamaya gayret ettiğimiz bu bölümde karşımıza farklı parametrelerin çıktığını görmekteyiz. Bingöl ili nüfusu itibarıyla az olması, sanayisinin gelişmemiş olması ve buna bağlı olarak işsizlik oranının yüksek olması, beraberinde siyasetin yoğun düzeyde konuşulan bir ilgi odağı haline dönüşmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda A109 kodlu görüşmecinin yaklaşımı ve paralel değerlendirme içeren A101 kodlu görüşmecinin söylemleri ilin siyasal yapısını genel anlamda ifade etmektedir.

“Bingöl siyaset; en fazla uğraştığı şey demek oluyor. İşsizlik çok olunca, istihdamın az olduğu bir yer olunca her yerde siyaset konuşulur Bingöl’de; evde, kahvede, orada, burada. İnsanların dünyası siyaset olmuş maalesef; sağlıklı mı? Hayır değil. Normal yerlerde siyaset ne zaman konuşulur? Seçimden seçime konuşulur. Siyasetle bilfiil uğraşanlar sürekli yaparlar onu o ayrı bir şey. Hatta Bingöl’de seçim yapılır seçimden bir sonraki gün bir sonraki seçimin siyaseti konuşulur. Bu olayın sosyolojik sebepleri var tabi; iş imkânının olmaması, ciddi anlamda istihdamın sağlanamaması, ekonomik gelirin eşit bir şekilde dağılmaması gibi bir sürü sebepler insanları bu yöne sürüklüyor. Milletvekilleri, adaylar hakkında sürekli konuşulur; bazen göklere çıkarırlar bazen yerin dibine sokarlar ama sürekli eleştirip konuşurlar. Konuşulmaması gerekiyor aslında konuşulması gereken zaman ve zemin farklıdır. Bir şey kahveye kadar düşmüşse bu sağlıklı değil. Meclislerde konuşulması gereken ciddi bir konu her yerde konuşuluyorsa; orada bir problem var demektir.” (A109)

“Bingöl halkı siyasete çok ehemmiyet veriyor. Herkes bir siyasi partinin başkanı gibi davranıyor. Oysa kişiye düşen vazife, siyasi partide görev almak, destek vermek. Dört yılda bir zamanı geldiğinde herkes oyunu vermeli ama geri kalan zamanlarda kendi işine bakmalı. Çok fazla siyasetle uğraşmak kişiler için iyi değil.” (A101)

Yukarıdaki görüşmecilerin söylemlerinden farklı olarak Bingöl için siyasetin, adam kayırma, menfaat, ticaret, hakkaniyetsizlik ve nüfuz olduğunu dile getiren A111 ve A104 kodlu görüşmecilerin ifadeleri Bingöl siyasetine eleştirel bir yaklaşımdır.

“Bingöl için siyaset; nüfuz demektir yani Bingöl’de ben kimsenin kendi insiyatifleriyle siyaset yaptığını görmedim. Siyaset biliyorsunuz; Hakk’a ve halka hizmet sanatıdır. Biz de siyaset politikadır. Politikayı yalana bağlıyoruz ve insanları ne kadar güzel kandırabilirsek; ne kadar güzel atlatabilirsek buna siyaset diyoruz. Ama öyle değildir. Hakk’a ve halka hizmet etme sanatını yapabilmek için; insanların kendi hür iradelerinin olması lazım. Kendi iktidarları olması lazım. Bir insan Bingöl’de siyaset yapacağı zaman; bir partiye mensup olmalıdır. Bir partiden siyasetçi olarak seçilebilmesi için merkeziyete bağlı bir siyaset gütmesi gerekiyor.”

Yukarıya el pençe divan durmak zorundadır. Bence şu an Türkiye’de liyakatli bir siyaset var; hizmet maksatlı değil. Onun için ben siyasete çok sıcak bakmıyorum.” (A111)

“Bingöl için siyaset bence menfaattir, ticarettir, adamcılıktır. Hizmet için başa gelen azdır. Seçilmişlerden bunu görüyoruz zaten. Bana göre ticaret yapan adamın siyasetle uğraşmaması menfaat peşinde koşmaması gereklidir. Genelde insanların düşüncesi; ben nasıl siyasete gireyim nasıl köşeyi dönüp menfaat sağlayayım Bingöl’de.”(A104)

Bingöl yerelindeki siyasal yaşama baktığımızda, görüşmeciler ilin siyasi profili hakkında karamsar bir tablo çizmektedirler. Sadece görüşmecilerin söylemleri doğrultusunda ilin siyasi yapısı hakkında genel bir ifade kullanmak sağlıklı olmasa da genel kanı bu noktayı kanıtlamaktadır.

4.1.1.6. Bingöl İlini Çevre İllerden Ayıran Siyasal Farklılık

Bingöl ili coğrafik olarak, güneyinde Kürt milliyetçiliğinin yoğun olduğu Diyarbakır, doğusunda Türk milliyetçiliğin hâkim olduğu Erzurum, batısında kısmen Türk milliyetçiliğinin hâkim olduğu Elazığ ve kuzeyinde Alevi Kürt milliyetçiliğinin yoğun olduğu Tunceli ile komşu olması, ili farklı bir siyasal bir yapıya büründürmektedir. Bununla birlikte ilin Zaza nüfus yoğunluğunun da çevre illere oranla fazla olmuş olması da ili siyasal anlamda farklı kılan özelliklerdendir. Bu çerçevede A121 kodlu görüşmecinin ifadeleri anlamlıdır.

“Siyasal duruşu diyebiliriz belki. Çevre illerden mesela bir Erzurum’a baktığımız zaman biraz daha devletçi bir siyaset hâkimdir. Bir Diyarbakır’a baktığımız zaman daha Kürt milliyetçiliği hâkimdir. Karadeniz’e gidildikçe Türk milliyetçiliği artmaya başlar. Batıda da yine milliyetçi ve muhafazakâr siyaset, doğuya gittiğimizde ise daha Kürtçü milliyetçi bir siyasi anlayış var. Bingöl’de bu tür eğilimler olmasına rağmen; asıl belirleyici dindir. Dini muhafazakâr bir görüş hâkimdir.”(A121)

İli çevre illerden ayıran siyasal farklılık nedir? Şeklinde sorulan soruda ortak mutabakata varılan söylem, ilin muhafazakâr bir yapıya sahip olması, dinsel ritüellerin yoğun düzeyde siyasal anlamda kullanıldığıdır. Bu durumdan rahatsız olan ve olmayan görüşmecilerin varlığı söz konusudur. A100 kodlu görüşmecinin ifadeleri bu doğrultudadır.

“Burada din faktörü biraz daha ağır basar. Zaza’ların sayısı çoktur Bingöl’de mesela ve Zaza’lar dindardır genelde AKP ye oy verdiler.”(A100)

A100 kodlu görüşmecinin söylemlerine paralel A106 kodlu görüşmecinin ifadeleri de anlamlıdır.

“Bu faktörleri sıralamadan önce, Bingöl’de siyaset yapan insanların bu tablo içerisindeki fotoğraflarına bir bakmak lazım, eğitim seviyelerine bir bakmak lazım, ekonomik güçlerine bir bakmak lazım, toplum içerisindeki önderlik konumlarına bakmak lazım, geçmiş sicillerine bakmak lazım ancak bu şehirde maalesef, hafız a konusunda çok ciddi sorunlar yaşanıyor. İnsanlar geçmişi çok çabuk unutabiliyorlar. Bir etnik anlamda ve dini anlamda yapılan bir siyasi etkinlik var, ikili bir kutuplaşma söz konusu. Din kavramını çok fazla kullanan insanlar var, ismini vermek istemiyorum. Dini şekil olarak kendi vitrinin de çok iyi sergileyen, beş vakit namazdır, umrelere gitmedir görüntü olarak çok mükemmel bir görüntü çizip, beri tarafta ihaleye fesat karıştıran, gayri ahlaki davranan, helal ve haram kavramını bilmeyen, o kadar çok insan var ki siyasette. Bu şehrin bir hastalığıdır bu. Siyaset bir zenginleşme aracı olarak kullanılıyor.” (A106)

Bingöl ilini çevre illerden ayıran siyasal farklılıktaki genel ve ortak kanı, Zaza nüfusunun yoğun düzeyde fazla olması ve dini muhafazakârlığın ön planda olmasıdır. Bu çerçevede görüşmecilerin söylemleri, Bingöl’de ideal siyaset izlenimini de yansıtmaktadır.

4.1.1.7. Bingöl’de İdeal Siyaset İzlenimi

Bingöl’de ideal siyaset izleniminin görünümü, Türkiye’de ideal siyaset izleniminin yansıması olacağı düşünülmüştür. Katılımcılara sorulan Bingöl’de ideal siyaset izlenimi nasıl olmalıdır? Sorusuna görüşmeciler, eğitim ve ekonomi alanda gelişmişlik ile bireysellikten uzaklaşan siyaset algısıyla Bingöl’de daha ileri düzeyde bir ideal siyaset yapılacağını ifade etmişlerdir. A101, A103 ve A107 kodlu görüşmecilerin söylemleri aynı doğrultuda olsa da belli farklılıkları da içermektedir.

“Siyaset, halkımızın eğitim durumuyla doğru orantılıdır. Ne kadar eğitimli insanımız olursak o kadar siyaset alanına sokacağımız insan çok olur. Sirke küpü dışına sirke sızdırır, bal küpü de dışına bal sızdırır. Biz toplum olarak neyse hangi düzeydeyse, siyasetçilerimiz de o düzeyde olur. Bugün kötü siyasetçilerimiz varsa, biraz da bizden kaynaklanıyor.” (A101)

“Bingöl’ün çıkarlarını öncelemeli, Bingöl’ün gelişmesini, kalkınmasını öncelemelidir. Benim aşiretim, benim adamım, benim bölgem anlayışından ziyade bütün Bingöl için çalışan bir siyaset olmalıdır. Bingöl ilçeleriyle birlikte 250.000’lik bir şehir ve istenilen seviyede değil. Kalkınmışlık göstergeleri düşük; bunun iyileştirilmesi yolunda çalışılması gerekir. Bu son dönemde gerçi bazı gelişmeler var. Havaalanı geldi, ağustos sonuna kadar uçak biletleri

doluymuş. Vatandaş kararını verirken, Bingöl'ün ekonomik kalkınmasına gelişmesine kim katkı veriyorsa onu dikkate alıyor.” (A103)

“Bingöl ve Bingöl gibi geri kalmışlık düzeyi Türkiye'nin altında olan toplumlarda, özellikle bu bölgelerde eğitim, ekonomik, sosyal hayatın hala düşük olduğu bölgelerde, maalesef ilkel aile birlikleri, ilkel aşiretlerin söz sahibi olduğu bir yerde siz demokratik bir sistemden bahsedemezsiniz. Son zamanlardaki bakanımız mesela şimdiye kadar ki en iyi siyasetçilerden. Siyasetin üst tabaklarında olması da bizi ayrıca mutlu ediyor.” (A107)

Görüşmecilerin ortak kanaati mevcut iktidar partilerin, Bingöl'ün kalkınmışlık düzeyini, ekonomik sıkıntılarını görmeleridir. Siyasetin birey egemenli, birey üzerinden hareket eden bir sistem olarak görmektense, halkın egemen olduğu ve halkın isteği doğrultusunda hareket eden bir birey profili çizmeleri, Bingöl halkının özlem duyduğu ideal siyasi bir eylemdir.

4.1.1.8. Düşük Yoğunluklu Savaş ve Bingöl Siyaseti

Türkiye’de, uzun yıllardır süre gelen ve coğrafik olarak özellikle Doğu ve Güneydoğu da daha etkin olan düşük yoğunluklu bir savaş hali söz konusudur. Bu durumun varlığı beraberinde ekonomik, eğitim, sosyal alanda ve siyasal problemleri beraberinde getirmiştir. Tezin çalışma alanı olan Bingöl ili de zaman zaman bu sürecin etkisinde kalmıştır. Yine tezin temel dinamiği olan Bingöl ilinin siyasi yapısı da bu süreçten etkilenen olgulardandır. Son otuz kırk yılda Güneydoğu’da yaşanan düşük yoğunluklu savaş Bingöl siyasetini nasıl etkilemektedir? Sorusuna A104 kodlu görüşmecinin değerlendirmesi sürecin Bingöl siyasetinde olumsuz etkilediği yönündedir.

“Bingöl’ü tabi etkiliyor. Bingöl kırk senedir terörle uğraşıyor. Adamlar yol kesiyor, köprü yıkıyor. Bundan herkese tesiri var ister istemez. Siyasetçiler dağlara, köylere gidemiyorlar. Ben kendim de yaşadım; köylere gidemezdim, oy arayamazdım, gerçekler var, sıkıntılar var, Bingöl’e baya zararı var. Bingöl şimdi Paris olmuştur. Terör olmasa Bingöl gelişmiş illerin içinde en iyi il olurdu. Eskiden üretim vardı, çalışma vardı, araçlar gelir giderdi devamlı ama terör geldikten sonra haftada bir araç gelmezdi; bu nedir bu zarardır.” (A104)

A109 kodlu görüşmeci ise sürecin Bingöl siyasetine yansımalarını çok daha farklı bir çerçeve ile ele almaktadır.

“Ciddi anlamda etkilemektedir. Bundan önce bir belediye başkanının seçilmiş olması, bir ilde bir belediye başkanlığını, çoğunluğun sağ zihniyete sahip olmasına rağmen, seçim HADEP kazanıyorsa demek ki çok ciddi bir etkilenme var. Arkasından genel seçimden hemen sonraki seçimde de bir milletvekili çıkarabiliyorsa, yine bir etkilenme var. Aileye bakıyor vatandaş orada kendini görüyor; diyor ki;” Yüz seneden beri bir inkâr politikası vardı, bir baskı vardı, bir zulüm vardı ve bu partiler benim bu dertlerimi ifade ediyorlar. Bunlar benim haklarımı savunuyorlar.” Bu da milletvekillerine kazandırıyor. Çıkan siyasi aday da kendisinden bir parça görüyorsa oy veriyor vatandaş. Hele temel haklar gibi hassas haklar da kendisine yardımcı olacağını biliyorsa, avantaj oluyor.”(A109)

A104 ve A109 kodlu görüşmecilerin aksine A118 kodlu görüşmeci sürecin Bingöl siyasetini fazla etkilemediğini “Savaş, toplumun siyasi görüşlerinde bir farklılık yaratmamıştır.” diyerek dile getirmektedir.

“Fazla etkilediği söylenemez. Etkilese, Kürt milliyetçiliği geliştirdi ama gelişmedi. Savaş toplumun siyasi görüşlerinde bir değişiklik yaratmamıştır. Otuz yıl önce BDP’ nin yerinde CHP vardı. Her durumda CHP milletvekili çıkarırdı, üç milletvekilinden birini mutlaka CHP alırdı. Bingöl belediye başkanlığında da altı-yedi tanesinden üç- dört tanesi CHP’liydi. Dolayısıyla CHP’deki taban, olduğu gibi BDP’ ye geçti. Otuz yıllık savaşın bu anlamda BDP’ ye bir katkısı olmadı hatta son yirmi beş otuz yıldır bir sefer başkan seçebildi.”(A118)

Düşük yoğunluklu savaşın bölge halkının siyasal sürecine etkisinin olmadığını ifade eden görüşmecilerin varlığı gibi aksine halkın siyasal çizgisini değiştirdiğini ifade eden görüşmeciler de söz konusudur. Söylemlerden de anlaşılacağı üzere süreç, yöredeki halkı bir şekilde etkilemektedir. Gerek siyasi anlamda gerekse diğer alanlarda (eğitim, ekonomik, sosyal vd.) olumlu ya da olumsuz etkilenme söz konusudur.

4.1.1.9. Gelişmişlik Düzeyi, Sosyo-Ekonomik Yapı Ve Bingöl Siyaseti

Önceki bölümlerde ifade edildiği gibi Bingöl ilinin gelişmişlik düzeyi, sanayisinin gelişmemiş olması ve işsizlik oranının yüksek olması belli başlı problemleri beraberinde getirmektedir. Bingöl’de işsizlik oranının yüksek olması, bu duruma bağlı olan kahve kültürünün oluşması, siyasetin bu mekânlarda yoğun düzeyde konu olmasına yol açmıştır. A104 kodlu görüşmecinin ifadeleri gelişmişlik düzeyinin az olmasına bağlı olarak siyasi eylemlerin farklı boyut kazanmasını desteklemektedir.

“Bingöl halkı fakirdir. Vatandaşın durumu iyi değil, gerçekten iyi değil. Beş on tane adamın zengin olması, bütün milletin zengin olması anlamına gelmiyor. Vatandaş şunu bekliyor; adam fakirdir siyasetten bir beklenti içindedir yani. Beklenti nedir; bir siyasetçi gelir belki bana bir

yardımlı olur, bana kömür malzeme verir. Bir siyasetçi gelir bütün çocuklarıma yardım eder diyor. Fakir olan kesimin beklentisi budur ama diğer bir taraftan çalışmaya üretime teşvik edersen vatandaşı, kazanmaya teşvik edersen, vatandaş kazanırsa siyasilerden de belki uzaklaşabilir, beklenti içinde de girmez.” (A104)

A104 kodlu görüşmeciye paralel olarak A105 ve A118 kodlu görüşmeciler, tarımsal gelişmişliğin yeterince olmadığını ve bu durumdan kaynaklanan ekonomik bir bulanımın söz konusu olduğunu ve seçmenlerin dini anlamda muhafazakâr bir yapısının olması, siyasal tercihlerini yönlendirdiğini ifade etmişlerdir.

“Bingöl sanayisi olmayan daha çok devlet merkezli sabit gelir yaşamı olan bir kent. Geçmişte hayvancılık yapıldığı söylene de Bingöl’deki çatışmalar hayvancılığı bitme noktasına getirmiştir. Tarımsal anlamda bir gelir düzeyine ulaştığımız da söylenemez. Maaş şehirlerinde, siyaset ve ekonomi ilişkisi çok daha yakın olur.” (A105)

“Bingöl’de gelişmiş bir sanayi yok. Üretim, imalat, tarım sanayi hiçbiri gelişmemişi. Kırsal bir toplum ve geliri çok düşüktür. Bundan dolayı siyasi bir çeşitlenmenin olması mümkün değildir. Üretmeyen bir toplumda soyut düşünceler hâkim olur ve bu da dini muhafazakârlıktır. Dini muhafazakârlığı barındıran siyasi partiye gider ve siyasi çeşitlilik olmaz. Genel seçimde de yerel seçimde de dini muhafazakâr partiye oy verir. Son üç seçimin ikisinde öyle oldu. Son seçimde biraz milliyetçilik kıpırdandı bir milletvekili çıkardı ama gerisi bütün makamlar yine muhafazakâr kişilerden seçildi” (A118)

A109 kodlu görüşmeci diğer görüşmecilere oranla farklı bir yaklaşım sergileyerek öz eleştiri yapmıştır. Bingöl ilinin ekonomik anlamda zayıf ve gelişmemiş olmasını halka mal ederek, sebebin Bingöl halkı olduğunu ifade etmiştir.

“Sebebi Bingöl’ün kendisi; bu acı bir gerçek. Aslında bir sebepler manzumesi var. Ama en temesebeplerden biri benim kanaatime göre; haset yani bir kişi bir makama geldiğinde, ben gelemedim ben yapamadım; o da gelmesin gibi düşünmek. Bir ilin ekonomik, bölgesel anlamda kalkınması istihdamla, elemanla, sizin o bölgedeki sağlıklı yöneticilerinizle olur. Ben Bingöllü olarak, Bingöllülerle çalışmama kararı alan insanları biliyorum. Bingöllü iş adamı mesela Bingöllülerle çalışmama konusunda kesin kararım var diyor. Bu prensip kararının arkasında bir sürü sebep var mesela “Beni ilk sırtımdan vuran onlar oldu” diyor. Bu aslında bütün küçük yerlerin temel problemi aslında bu. Herkes birbirini tanıyor; herkes birbiriyle öyle ya da böyle tanışmıştır. “Bizim sümüklü oğlan gitti vali mi oldu? Nasıl oldu? Vali mi oldu? Daha dün ayağının altında çarık yoktu şimdi Mercedes’e mi biniyor?” diye dedikodular oluyor mesela. Onun geçirdiği evreleri bilmez ama hemen damgasını vurur bitirir onu. Bu sebeplerden sadece bir tanesi. Bingöl halkı dışarıdan gelene karşı çok hassastır çok misafirperverdir ama aynı hassasiyeti birbirlerine karşı göstermezler. Biz birbirimizin artılarını görüp artılarımızı ortaya

çıkarmamız gerekirken, insan fıtratının da gereği olarak da; acaba hangi eksilerini buluruz, nasıl kaydırırız, bunun mücadelesi güdülüyor. Böyle bir yerde sağlıklı bir yönetim, iktisat, gelişme, eğitim olmaz. Niye? Çünkü birbirimizi nasıl kaydırırız hesabı yapıyorsam, ben üretim yapamam, ne bilgi ne istihdam üretebilirim orada. Birilerinin hoşuna gitmeyebilir bu ama maalesef böyle. Kayseri, Konya, Sakarya niye bu kadar gelişiyor? Oralarda da yerel yönetim genel başkanları var, orada da insanlar var, orada da Bingöllüler var, peki neden onlar gelişiyor. Topraktan mı kaynaklanıyor? Suyundan mı kaynaklanıyor? Bir yerde ciddi bir problem var, bu problemin aşılması lazım. Sosyal hastalıklarımız tedavi edilmediği müddetçe bu sıkıntılar devam edecektir.”(A109)

A109 kodlu görüşmeci diğer görüşmecilere oranla çizmiş olduğu tabloda, ilin ekonomik yapısının siyasal hayata nasıl yansıdığını, net ifadelerle dile getirmiştir. Görüşmecilerin ortak söylemleri ekonomik anlamda kalkınmanın olmaması ve bu durumdan duydukları rahatsızlık doğrultusundadır. Bilinen bir realite şöyledir ki: Bir yerin gelişmişlik düzeyi ne kadar yoğun olursa ve halk bu durumdan ne kadar memnun ise orada daha reel ve sağlıklı bir siyaset yapılır. Geçmişten günümüze gelişmişlik düzeyleri düşük olan illerde genellikle manevi değerler ön planda tutularak siyaset yapılmıştır. Bingöl’de dini muhafazakârlık olgusunun yoğun olduğu illerden biridir. Son yıllarda her ne kadar üniversite, havaalanı, TOKİ gibi yapılanmaların inşa edilmesi söz konusu olsa da kalkınmadan sorumlu bakanının bu yöreden çıkmış olması halkın beklentilerini daha üst düzeyde olmasını sağlamıştır.

4.2. Bingöl Siyasetinde Ayırıcı Unsur Din

Önceki konularda da ifade edildiği gibi Bingöl ili dinsel anlamda muhafazakâr yapıya sahip olduğu için, muhafazakârlık olgusu Bingöl’ün siyasetine yansımıştır. Nitekim tarihsel süreçte birçok siyasi lider Bingöl’de siyasal hedeflerinden bahsederken ilin muhafazakârlık olgusunu ön plana çıkarıp propaganda yapmışlardır. Nitekim sağ muhafazakâr parti olan refah partisinin ve mevcut iktidar partisi olan AKP’nin bu yörede Türkiye ortalamasının çok üst seviyesinde oy almış olmaları bu duruma örnektir. Halkın dini değerlerinin yoğun düzeyde ön planda olması siyasi eylemlerini de yansımıştır. Görüşmecilere sorulan dindar siyasetçi, özgürlükçü siyasetçi, devletçi siyasetçi gibi kategorilerden sizce hangisi daha güvenilirdir? Sorusuna görüşmecilerin çoğu dindar siyasetçinin daha güvenilir olduğunu söylemişlerdir. A101, A104, A117 kodlu görüşmecilerin söylemleri bu yöndedir.

“Dindar siyasetçi benim tercihim. Dindarlıktan kastım da yobazlık değil. Dindar siyasetçi, İslam’ı çok iyi bilen, samimi, Kuran’ın metodu, prensipleri doğrultusunda hareket eden bir dindar olmalı. Bağnaz dindarlardan bahsetmiyorum dindar derken. Dindar bir siyasetçi kendi fikirlerinden olmayan insanlara da eşit muamele etmeli. Allah korkusu olan bir yöneticinin daha başarılı olacağına inanıyorum.” (A101)

“Hepimiz dindarız hepimiz Müslümansız, az çok üzerimize düşen görevimizi yapıyoruz. Dindar bir adamı başa getirdiğin zaman haksızlığı, ayrımcılığı önleyemiyorsa, bu daha tehlikelidir. Bana göre dindar adamın siyasete hiç bulaşmaması lazım çünkü siyaset bazen bizim inancımıza ters geliyor.” (A104)

“Dindar siyasetçi tercihimiz ama tabi dini istismar etmeyen, şuurlu bir dindar olacak. Özgürlükçü de iyidir ama devletçi en son gelir. Özgürlükte; hayvanla eşit bir özgürlük bize göre özgürlük değildir. Merhum Akif’in bir ifadesi vardır; “Kim demiş Avrupa insani ve medeni, ne edep var ne haya, çırılçıplak bedeni. Medeniyet, açmaksa bedeni; hayvanlar bizden daha medeni.” İslam’da özgürlükte; ne nefesine zarar verebilirsin ne de bir başkasına zarar verebilirsin. Meşru hürriyet; meşru eşitlik, her şeyde meşruiyet aranmalıdır. İslam’a en çok zarar verenler şunlardır; birincisi; İslam’ı bilmediği için saldıranlar, ikincisi; yarım bilip din adına hareket edenler. İkincisi daha çok zarar veriri dine. Dindar ama samimi dindar olacak, istismarcı olmayacak. Hiçbir şey dinin yerini tutmaz çünkü din, semavi bir aklın ürünüdür. Diğer düşünceler ise; beşeri aklın ürünüdür. Beşer nerede, beşeri yaratan nerede. Yaratıcı ile yaratık arasındaki fark ne kadar ise bu sistemler arasındaki fark o kadardır. İslam dünyaya hâkim olsa; bütün ateistler rahat ederler çünkü İslam herkese hakkını veriri kimseyi ezdirmez.” (A11)

Görüşmecilerin dindar siyasetçi algısı yörenin geleneksel motiften gelen din bağlılığıyla da ilgilidir. Bingöl yöresi, medrese eğitimi almış, şeyh ve mollaların yoğun olduğu bir ildir. Tarihsel süreçte şeyh ve mollalar Bingöl’ün siyasi kararlar verme sürecinde etkili olmuşlardır. 1982 referandumu bu duruma örnektir.

Bu söylemlere karşıt olarak A118 kodlu görüşmeci dindar ve devletçi siyasetçi olmaz. Siyaset adamının özgürlükçü bir kimliğe sahip olması gerektiğini söylemiştir.

“Bir tek alternatif vardır. Dindar ve devletçi siyasetçi olmaz bir kere onlar siyasetçi değil. Onlar ya şarlatandır ya da diktatörlük eğilimi olan insanlardır. Özgürlüğe inanan insanlardan siyasetçi olur.” (A118)

Din ve siyasetin bir birinden bağımsız iki ayrı kurum olduğunu ifade eden A121 kodlu görüşmecinin söylemleri ilginçtir.

“Dindar insan genelde güvenilirdir ve güvenilir bulunur ama dindar siyasetçi kuşku uyandırır. Tam anlamıyla hem dindar hem siyasetçi olunmaz. Din; adaleti, eşitliği, kul hakkını, Allah’ın hakkını gözetmeyi emreder ama siyaset buyruğunu, emrini veya kaynağını Allah’tan almaz; yerelden, bireyden, halktan alır. Siyaset insan ürünüdür. Bu bakımdan ikisi aslında bir arada olmaz ve güven de vermez çünkü dindar siyasetçi demek; hem siyasetten hem de dinden taviz vermiş insan demektir. Siyasetten taviz vermiş insan, ne kadar siyasetten taviz vermişse o kadar güvenilir olur ama ne kadar dinden taviz verirse; o kadar güven yitirir. Dolayısıyla bu ikisi yan yana gelmez aslında. Devletçi siyasetçi de bireyi ihmal eder; o da güven vermez. Özgürlükçü ise; herkesin özgürlüğünü nereye kadar verebilir; bu anlamada eksiktir bence. Onun için üçü de tek başına eksik kalır. Üçünün birleşimi artı adalet duygusu ve kanunlarla güvence altına alınmış bir siyaset anlayışı daha çok iş görür.” (A121)

Yukarıda Bingöl ilinin siyasi yapısında molla ve şeyhlerin etkin olduklarını ve halkı yönlendirdikleri ifade edilmiştir. Günümüz Türkiye’inde bu durum etkinliğini her ne kadar yitirdiyse de Bingöl ilinde bu durum kısmen etkinliğini korumaktadır. Kanaat önderlerinin ilin siyasi yapısındaki etkinlik düzeyleri sorulduğunda görüşmecilerin birçoğu etkinliklerinin kalmadığını ama zaman zaman etkin olduklarını ifade etmişlerdir. A105 kodlu görüşmecinin söylemleri bu yöndedir.

“Şu an çok etkili olduğunu düşünmüyorum. Kanaat önderlerinin etkinliği daha çok din duygusu etrafında şekillenmiş Bingöl’de. Siyasete bulaşmış kanaat önderlerinin birçoğunun zaman içerisinde bu özelliklerini yitirdiğini söyleyebiliriz. Kanaat önderi kimliklerini zedelemişlerdir siyasete girerek.” (A105)

A109 kodlu görüşmecinin söylemleri A105 kodlu görüşmeci ile paralel düzeydedir.

“Bingöl’de kanaat önderlerinin etkinliği o kadar güçlü bir şekilde kendini göstermiyor. Siz hangi siyasigörüşte olursanız olun, hangi kanaat önderi olursanız olun yine siyasi yapılanmayı kim belirliyor; genel merkez belirliyor. Filan kanat önderinin filan tercihinden dolayı filan gelmiştir, filan aday gösterilmiştir ifadesi kısmen doğru olsa bile geneli kapsayan bir ifade değil. İşte mesela söyleniyor; filan partiye filan kişi filan grubun etkisiyle gelmiştir ama o sadece o etkiyle yapılan bir siyasi şekillenme değil. Başka boyutları da var, o da işin içerisinde. Yani ben bir sürü kararlar veriyorum ama dönüyorum siz de soruyorum. Siz diyorsunuz; “Budur” Buna karar veriyorum. Bingöl’de kanaat önderleri fazla hepsi aynı yere işaret etmiyor demek ki bir farklılık var. Bir farklılık varsa zaten bunların etkisi mutlak anlamda bir etki değildir.” (A109)

Kanaat önderlerinin Bingöl yerelinde etkinliğinin olmadığını ifade eden görüşmecilerin varlığı söz konusu olduğu gibi karşıt söylemde bulunup, kanaat önderlerinin hala etkin olduklarını ifade eden görüşmeciler de vardır. A107 kodlu görüşmeci kanaat önderlerinin etkin olduğunu ifade etmiştir. Görüşmeci iddiasını ilin gezi olaylarına yaklaşımı ile desteklemektedir.

“Bingöl muhafazakârdır, kanaat önderleri etkindir. Türkiye ’nin seksen ilinde gezi parkı olayına destek verilmesi ve Bingöl’de verilmemesi bu sebeplerdendir. Özellikle Bingöl’de dikkat ederseniz son on yıl içerisinde, 28 Şubat sonrasında sürekli aynı parti seçimleri kazanıyor. Hele hele darbe anayasalarına Bingöl, son mini referandumda, yüzde doksan sekizle evet demiştir. Yine seksenlerdeki anayasaya en çok hayır diyendir. Bu ildeki bu hareketlere en büyük katkıyı kanaat önderleri yapmıştır. Bingöl kanaat önderlerini sever ve dediklerine uyar. Muhafazakâr bir toplumun en gösterge parametrelerinden biridir.” (A107)

A119 kodlu görüşmeci de A107 kodlu görüşmeciye paralel olarak kanaat önderlerinin siyasal etkinliklerinin olduğunu ifade etmiştir.

“Bence kanaat önderlerinin tavrı önemli bir etkiye sahip Bingöl’de. Muhafazakâr değerler, adalet kavramı, şeffaflık, dürüstlük tüm bunlar bir araya geldiğinde; kanaat önderlerinin de tavrını cezp edici bir durum oluyor ve destek veriyorlar. Bu iki taraflı bir şey. Yanlış bir siyasi lidere kanaat önderlerinin destek vereceğine inanmıyorum. Yani tavırla destek aynı paraleldeyse; bu ciddi bir sinerji oluşturuyor.” (A119)

Kanaat önderlerinin etkinliği söylemine karşı, A101 kodlu görüşmeci farklı bir çerçeveden yaklaşıp, kanaat önderlerinin ideolojik yapılanmaların arkasına sığındıklarını ifade etmiştir.

“Maalesef din adamı dediğimiz, molla diye tabir ettiğimiz kişiler son zamanlarda, aslında dine temayülü bir siyasi partiyi desteklemeleri gerekirken, BDP’ yi destekler oldular. Efendimiz ’in “Kavmiyetçilik yapanlar bizden değildir” sözüne rağmen, molla dediğimiz bu kişiler ırkçı olan BDP’ yi destekliyorlar. Bu da Bingöl’ün en acı gerçeğidir.” (A101)

Son dönemlerde tartışıla gelen ve farklı yorumların yapılmasına yol açan cemaat yapılanmaların siyasetle olan ilişkilerine Bingöl yerelinde bakıldığında görüşmecilerin bir kısmı Bingöl’deki cemaatlerin siyasi partilerle olan ilişkilerin çıkar endeksli olduğunu, bir kısmı da cemaatlerin siyasal süreçte etkin olmadıklarını ifade etmiştir. A104 kodlu ve A122 kodlu görüşmeciler Bingöl’deki cemaatlerin siyasetle ilişkili olduklarını ve çıkar endeksli bir ilişkinin olduğunu ifade etmişlerdir.

“Dini siyasete alet etmemek lazım. Cemaatlerin de siyasete alet olmaması gerekiyor ama ne yazık ki bizim cemaatlerimiz siyasetin içinde, AKP hükümetinin içindedirler ve etkilidirler yani. Muhafazakâr bir partinin iktidar olması da ayrı rahatlıktır o ayrı konu.” (A104)

“Siyasi partilerle cemaatlerle yıllardır temas halindedirler mesela eskiden nur cemaati Demirel’e destek verirken, şimdi lanet okuyorlar. Benim gördüğüm kadarıyla cemaatler, faydalanabildikleri kadarıyla siyasete katılıyorlar. Maddi anlamda cemaatlerine fayda elde etmeye çalışıyorlar. Ettikleri miktarda destek veririler. Siyaset zaten faydalanma mekanizmasıdır. Hiç siyasete katılmayan cemaatler de vardır.” (A122)

Cemaat yapılanmalarının siyasetin dışında olması gerektiğini ifade eden A112 kodlu görüşmeci, “Cemaat siyasetten uzak durmazsa cemaatle ilgili faaliyetler yürütemez.” Şeklinde ifade ederek durumu özetlemiştir.

“Cemaatlerin aslında siyasetin dışında durmaları lazım. Eğer siyasetin dışında duramazlarsa bu sefer cemaatle ilgili faaliyetleri yürütemezler. Cemaatlerin amacı topluma hizmet ve topluma bir şeyler verebilmek, hepten cepten vermek, fedakârlık yapmak, zamanından ve maddi gücünden fedakârlık yapmak, Allah’ın rızası gözetilerek karşı tarafa bir şeyler verebilmektir. Tamamen ahirete yönelik faaliyetlerdir. Siyaset ise dünya işidir. Tabi ki dindar insanların da siyaset yapması lazım ama cemaatlerin daha verimli olabilmeleri için siyasetin dışında durmaları gerektiğine inanıyorum. Cemaatler siyasete girmeyip, dini hassasiyetleri olan adayları desteklerlerse; daha sağlıklı olur.” (A112)

Bütün bu söylemlere karşı cemaat yapılanmalarının siyasal partilerle ilişkilerinin olmadığını dile getiren A109 kodlu görüşmecinin söylemleri, diğer görüşmecilerin söylemlerine oranla farklılık içermektedir.

“Çok ciddi bir ilişki olduğu kanaatinde değilim. Türkiye’deki ana tablo neyse Bingöl’deki tabloda aşağı yukarı bir yansıması. Her siyasi toplum örgütü sahip olduğu güç oranında siyasetten bir şey talep eder. Tabii bir olaydır. Avrupa’da Amerika’da sivil toplum örgütleri ciddi anlamda güç sahibi olan sivil toplum örgütleri yönlendiriyorlar Amerika’yı da Avrupa’yı da yönlendiriyorlar. Bu güçle berber sahip olduğumuz değer yargılarını dayatıyor musunuz? Evet dayatıyorsunuz. Türkiye’de de dayatılıyor, Bingöl’de de. Ama sivil toplum örgütlerinin güçleri oranında olan bir dayatma bu. Yoksa mutlak anlamda sadece onların dayatmasıyla bir şeylerin yürüdüğünü söylemek yanlış olur.” (A109)

Genel olarak Dinin, Bingöl ilinin siyasal yapısındaki etkinliğine bakıldığında gerek kanaat önderleri gerekse cemaat yapılanmaları yörede etkinliğini korumaktadır. Görüşmecilerin ortak kanaati, ilin muhafazakâr yapısının yoğun düzeyde söz konusu olmasıdır.

4.3. Bingöl’de Zaza Nüfusu Ve Siyaset

Bingöl ili doğu ve güneydoğuda demografik yapısı itibariyle Zaza nüfus oranının yüksek olduğu illerdendir. Zaza nüfusunun yoğun olması ilin siyasal yapısında da etkin olunacağı düşünülmüştür. Zaza’ların Bingöl’deki siyasal etkinliklerine bakılmadan önce son yıllarda tartışıla gelen Zaza’ların Kürt olup olmadıkları konusuna açık getirilmek, siyasal etkinliklerinin boyutunu öğrenme noktasında sağlıklı olacağı düşünülmüştür. Zaza’ların Kürt olup olmadıklarını incelenmeye çalıştığımız bu bölümde, ispattan öte aidiyet itibariyle Zaza’ların kendilerini nerede hissettiklerini gözlemlemektir. Bu çerçevede A115 kodlu görüşmecinin söylemleri önemlidir.

“Ben Dersim kökenli bir aileden geliyorum ama yine Zaza’yım. Zaza’larla Kurmanç’lar arasında fark var diye baktığımızda; lehçe farkı var. İkisinin ayrı olduğuna resmi ideoloji sevk ediyor bunları. Zaza’larla Kurmanç’ların gelenekleri aynıdır. Ben Orta Asya’ya gittim mesela bir Kırgız’la bir Özbek hiç birbirini anlamıyor ama hepsi Türk. Kürtlerde ise Sorani, Gorani, Kurmanç, Zaza diye ayrılıyor ama hepsi Kürt. Bunların ayrı olduğunu iddia eden; resmi devlet ideolojisidir. Benim babam da Horasan’dan göçtüğünü, Türk olduğunu iddia ediyor ama benim gözümde itibarı yok bu düşüncenin. Sosyal demokrat bir pencereden baktığım için; ırkların gözümde büyültüp küçülten bir adam değilim.” (A115)

Etnik yapı itibariyle Zaza’ların Kürtlerden hiçbir farkının olmadığını ve Kürt üst kimliğinin altında Zaza kimliğini oturtan A115 kodlu görüşmecinin söyleminin aksine, A104 kodlu görüşmeci Zaza’ların Kürt olmadıklarını ve apayrı bir etnik yapı olduğunu iddia etmiştir.

“Zaza’lar genelde dikkat edersen toplu yaşıyor. Örf adetleri değişik, dilleri değişik. Ben bu insanlara kötüdür demiyorum, belki Allah katında bizden üstündürler. Zaza bu toplumda örfünü âdetini bilen, terbiyesini bilen, kültürünü yaşıyandır. Zaza’ların Kürtlerle soy anlamında hiçbir bağları yok. İç içe yaşıyoruz, kız alıp kız veriyoruz o ayrı konu. Zaza’lar bu yerlerde bir dengedir.” (A104)

A116 kodlu görüşmecinin söylemleri A104 kodlu görüşmeci ile paralellik içermektedir. Görüşmeci Zaza kimliğini Kürt kimliğinden ayırırken mezhepsel ve kültürel farklılıklar göz önünde bulundurarak farklılık olduğunu ifade etmiştir.

Biz bilim adamı olmadığımız için buna kesin bir şey dememiz de mümkün değil. Fakat gördüğümüz şey; Zaza’lar ile Kürtler arasında gelenek ve görenekler birbirine ters. Ne düşünceleri ne dernekleri bir. İbadetleri dahi farklı. Biri farzdan sonra sünneti tam kılar, diğeri iki

kılar, üç kılmaz. Misafir karşılamaları farklı. Her konuda farklılardır. Zaza'lar daha inatçıdır. (A116)

Tüm bu söylemlerin aksine A109 kodlu görüşmeci Zaza Kürt tartışmasının meydana gelmesini devlet politikası olarak görmektedir. Devlet üniversite eli ile bu tartışmaların oluşumuna zemin verdiğini iddia etmektedir.

“Benim buna katılmam bir şey ifade etmiyor; bu ilmin erbabının bunu kabul etmesi lazım. Eski kaynaklarda, bizim eski araştırmalarda gördüğümüz manzara, Kürtlüğün bir üst kimlik olduğu altında da Kirmanî, Zaza vs. beş altı alt yapının olduğu. Bütün kaynaklar bunu söylüyor. Son dönemlerde, Zaza' lığın ayrı bir ırk, medeniyet, kültür olduğu yönünde bazı yerlerde ifadeler var. Biz bütün renkleri, dilleri Allah'ın ayetlerinden tanıyoruz. Eğer müstakil bir dilse, müstakil bir ırksa, müstakil bir medeniyetse eyvallah ama bu ben böyle istiyorum demekle olacak bir iş değil. Bu işin uzmanlarının oturup bu işi araştırması lazım, kararı da onların vermesi lazım. Şimdi Mardin, Artuklu Üniversitesi Kürtçe bütün dillerin Kürtlük adı altında şekillendiği üzerinde çok ciddi çalışmalar yapıyor. Bingöl diyor; “Hayır biz Zaza'yız, ayrı bir milletiz, ayrı bir dil ve ırkız” Bizim Zaza'larımızın diğer Zaza'lardan bir farkı var; dini hassasiyet içinde yaşayan bir toplum var. Bir Tunceli Zaza'larına baktığımızda farklı bir din anlayışı olduğunu görüyoruz.” (A109)

Bütün bu tartışmaların yanında tezde öğrenilmek istenen asıl konu, Zaza'lık olgusunun siyasal farklılığıdır. Görüşmecilerin tamamının ortak mutabakata vardığı söylem, Bingöl Zaza'larının karakteristik yapıları gereği, mazlumun yanında olduğu, farklı etnik kökenlere entegre olmadığı, muhafazakâr bir yapıya sahip oldukları yönündedir. A118 kodlu görüşmecinin söylemleri yukarıda ifade edilen söylemler ile paralellik içermektedir.

“Elbette ki. Muş ve Diyarbakır'daki gibi Kürt milliyetçiliği başka yerlere oranla hiç gelişmemiştir. Devletin ötekileştirme politikası işe yaramıştır. Erzurum, Elazığ gibi Türk olmadığı için Türk milliyetçisi de olamaz. Muhafazakâr olduğu için sosyal demokrat bir ideolojiyi de benimsemesi çok zordur. Geriye ne kalıyor? Dini muhafazakârlık kendisini hemen siyasi muhafazakârlığa taban yapıyor.” (A118)

A114 kodlu görüşmeci A118 kodlu görüşmeciye oranla duruma tarihsel bir perspektif çizerek Bingöl Zaza'larının farklılığını yansıtmıştır.

“Olabilir fakat çok cüzi olarak olabilir. Bir millet düşmanından çok cefa ve eziyet çektiyse, o millet çok dirayetli ve güçlü olur. Türkiye Cumhuriyet'inin kuruluşunda en büyük sıkıntı Bingöl'de oldu. Hatta bazen Diyarbakır'a televizyona falan gittiğimizde bizim Zaza'lar böyle

konuşuyor; “Kurmanç’lar şöyle, Zaza’lar şöyle” diye anlatıyorlar. Ben şöyle cevap veriyorum; “Esasen bir ırkın özelliği yoktur. Bütün ırklar Hz. Âdem’den gelmiştir. Yan getirilerin bir ırkı kötü ya da iyi yapma etkisi vardır. “ Cumhuriyet kurulunca, burada Şeyh Sait olayı patladı ve genelde Zaza’lar yüzünden oldu. Şeyh Sait Çanların yeğeniydi aynı zamanda, kıyamet burada koptu. Bu kıyamet burada kopunca diğerleri Bingöl halkına çok düşmanlık gösterdi. Bu düşmanlıktan dolayı Bingöl halkı kendini koruyamadı. Bingöl’deki bu kadar siyasi farklılığın çeşitliliğin sebebi; çok zulüm ve eziyet görmüş olmasıdır. Sürekli bir arayış içerisinde Bingöl halkı. Mesela şunu örnek vereyim; Erbakan hocayı hapse koymasalardı, partiyi birkaç defa kapatmasalardı bugün Tayip Erdoğan’da çıkmazdı. Bir millet çok eziyet ve cefa gördüğünde çok dindar oluyor, kendi düşüncesine sahip çıkıyor. Mesela şu an Aleviler kendilerini azınlık hissediyorlar, tehlike var, zarar var ondan dolayı birbirine kenetleniyorlar. Ama Bingöl halkı onlardan çok daha fazla cefa çekti ama yine de kara bulutlar açıldı elhamdülillah. Fakat izler bırakıldı milletin kalbinde. Zaza’lar gerçekten de çok cefa çekmişler. 28 Şubat dönemini anlatsam yeter zaten. Ben şimdiye kadar kimseyi öldürmedim, israfta etmedim ama onlar vatansever ben imam ve vatan hainiydim. Camide iki ampul yanıyorsa, birisini söndürürüm. Polisler sabahtan akşama kadar peşimizde dolaşırlardı. Zaza’lar dinine ne kadar bağlıysa bunlar o kadar onlara zulmettiler ama Zazalar daha çok dinine bağlandı. Hep bunlar Bingöl halkımı ve Zazaları farklı kılan şeyler. Gidin Diyarbakır’ın Zazalarına; asla Bingöl Zazalarına benzemezler. Çünkü onlara bu kadar baskı yapılmadı. Mesela Türkiye derin devleti 1980’den sonra bu PKK’yı oluşturdular. PKK’yı Abdullah Öcalan kurmamış. Kürtleri aşağıladılar, mağaradan çıkmış dediler, lakaplar taktılar ve kendilerine düşman edindiler. Bir milleti nereden sıkıştırırsan oradan sahiplenirler. Nerden sıkıntı görürlerse o yöne daha fazla meyil eder milletler. Biz de sıkıntımızı dinden gördüğümüz için; o yönde güçlendik. Bingöl’deki potansiyeli, Mekke ve Medine’ye gitseniz orada da bulabilirsiniz. Evet, oralarda namaz kılan çoktur ama müspet düşünceyi üstlenen insanlar azdır.” (A114)

A114 kodlu görüşmecinin çizmiş olduğu tablo, Bingöl Zaza’larının tarihsel süreçten nasıl etkilendiği yönündedir. Bu bağlamda Bingöl Zaza’larını diğer Zaza’lardan ayıran farklılığı yansıtmıştır. Bingöl Zaza’larının muhafazakâr bir yapıya sahip olmaları, şehri çevre illerden ayıran siyasal farklılığına da yansımıştır. A100 kodlu görüşmecinin ifadeleri bu çerçevededir.

“Burada din faktörü biraz daha ağır basar. Zaza’ların sayısı çoktur Bingöl’de mesela ve Zaza’lar dindardır genelde AKP ye oy verdiler. Katılıyorum. Zaza’lar hakkındaki bütün araştırmalar gösteriyor ki bin yıldan beri Zaza’lar ve Kürtler arasında bir bağ yok. Hem Türk araştırmacılar hem batılı araştırmacılar böyle söylüyor.” (A100)

A108 kodlu görüşmecinin söylemleri de Bingöl Zaza’larının muhafazakâr yapıya sahip oldukları yönündedir.

“Bingöl birçok kişi der ki Zaza’yız ama hepimiz Kürdüz bunu inkâr etmeyelim. Diyarbakır da hakeza böyledir ama Diyarbakır’da milliyetçilik ağır basıyor. Buraya da bakarsan muhafazakârlık ağır basıyor nedendir; din faktöründen dolayıdır. Diyarbakır bir Kürt aday olduğunda mutlaka seçilir ama burada öyle değildir. Hocalarımız her zaman dindar insanlara oy vermeyi destekler, hocalar milliyetçilik yapsa tablo çok daha değişik olabilirdi ama hocalarımız milliyetçilik yapmıyor, din her zaman daha önemli. BDP bile dini argümanı yıkamıyor.” (A108)

Genel olarak Bingöl Zaza’larının karakteristik yapısının siyasal yaşama nasıl yansıdığını ifade edilmeye çalışılmıştır. Ortak kanı Bingöl Zaza’larının tarihsel bir geçmişin sıkıntılarla geçen bir tarihini olmasıdır. Bu durum da mevcut egemen sistemlere yeri geldiğinde başkaldırı, yeri geldiğinde ise destek olarak yansımıştır. 1982 anayasa referandumu bu duruma örnektir.

4.4. Siyasal Bir İrade Bingöl’de Aşiretçilik

Aşiretçilik olgusu 21. yüz yılda karşımıza çıkan ve siyasal etkinliği tartışılan olgulardandır. Aşiretçilik kavramının Bingöl ilinde etkinliğinin ne düzeyde olduğunu ifade ederken görüşmecilerin söylemleri farklılıklar içerdiğini görmekteyiz. Görüşmecilerden bazıları aşiretçiliğin bölgedeki diğer illere oranla daha az etkin olduğunu ifade ederken, bazıları aşiretçiliğin yörede hala etkin olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşmecilerin bu söylemlerinin dışında Bingöl’de aşiretçilikten ziyade bölgecilik kavramının olduğunu ifade eden görüşmecilerin varlığı da dikkate alınması gereken bir durumdur. A108, A109, A112 kodlu görüşmecilerin söylemleri aşiretçiliğin eskiye oranla etkinliğinin kalmadığı yönündedir.

“Vardır ama eskiye nazaran bence biraz daha düşüktür. Eskiden çok vardı zaten aşiretçilik, bölgecilik, bunlar zaten Bingöl’ü hep bunlar bitirdiler. Adam diyor mesela” Benim aşiretimden olsun mesele yok” Kardeşim, herkesin kendi aşireti var. Bingöl’de en büyük aile bizim ailemizdir. Kökümüz 500-600 yıldır buradadır. Benim ailemden biri ortaya çıkarsa, mesela ben onun gittiği partiyi benimsemiyorsam, ben onun peşinden gidersem, yarın Allah-u Teâla’ya nasıl hesap vereceğim. Bu yanlış bir şeydir. Eğer senin o güzel kardeşin, ailendeki o kişi siyasete girecekse ona de ki; “Bak kardeşim bu parti daha iyi; hizmet için, din için, milletimiz için. Hep beraber buradan gidelim” Eğer peşinden gelmediyse; sen onun peşinden gitmeyeceksin. Bu yanlış bir şeydir ama bu Bingöl’de var. Eskiye nazaran daha azdır ama. Halk yavaş yavaş bilinçlenmeye başlamıştır.” (A108)

“Eskiden etkinlikleri çok fazlaydı ama artık kalmadı. Niye kalmadı? İnsanlar özgürlük noktasında, eğitim noktasında çok yol kat ettiler. Bizim gençliğimizde benim üniversite

zamanında üniversite okuyan sayısı çok azdı ama şimdi yapılan araştırmalarda Bingöl'de akademisyen olan en az 150-200 tane hoca var ki üniversite okuyan binlerce insan var, her ailede var okuyan. Neyi gösteriyor; eğitim seviyesi ciddi anlamda yükselmiş. En son seçimlere baktığımız zaman seçilen İdris Bey'e baktığımız zaman hiçbir aşirete bağlı değil, ideolojik bir bakış açısı ile geldi. Eşref Bey'de hiçbir aşirete bağlı değil. Aşiret oyunu gelmediler bir yerlere. Daha Kazım Bey vardı, Hüsamettin Bey vardı; aşiret bağlantısı vardı ama o kırıldı.” (A109)

“Eskiden çok etkindi ama şu an kale alınmayacak derece az etkilidir. Bugün diyelim ki Az Aşireti var, Sivan Aşireti var, bugün bu aşiretleri temsil eden insanlar, aşiretin ruhuna aykırı partilerde aday olduklarında bu aşiretlerden oy alamazlar. Bu şunu gösteriyor; aşiret, kendine yakın duran aşiret reisine oy verir. Bingöl halkı tarafından sevilen birisi, Bingöl'ün hassasiyetlerine ters bir partide aday olursa, kesinlikle oy alamaz. Artık insanlar bilinçlendi ve kendilerini temsil eden partileri seçiyorlar. Belediyede şahsa bakabilirler, belediyede olur. Çünkü insanlar hizmet bekliyor mahalli seçimlerde ama milletvekili olunca yanlış partiye gönderirlerse seçtikleri insanı yanlış partiye hizmet eder düşüncesiyle, partiye göre seçiyorlar. Ulusalda partiye, mahallide şahsa bakılıyor.”(A112)

Bu görüşmecilerin aksine A113, A120, A121 kodlu görüşmeciler aşiretçiliğin hala etkin olduğunu ve bu durumun Bingöl siyasetinde de etkinliğini koruduğunu ifade etmişlerdir. Yörede aşiretimizden olsun da kim olursa olsun, algısının korunduğu bir siyasi görüşün olduğunu ifade eden görüşmeciler ilin geleneksel yapıdan tam olarak kopamadığının profilini çizmişlerdir.

Aşiretlerin etkisi vardır bu inkâr edilemez. Geçmişten günümüze kadar mesela hangi milletvekili çıkmışsa; ya bir aşirettenmiş, ya bir şıhmış ya bir ağaymış. Benim hatırladığım kadarıyla ne zaman bir seçim olsa Bingöl'den giden ya bir ağadır ya bir şıhtır. Bu gelenek 2000'den sonra biraz değişti. Aşiretler maşiretler biraz aşağıya indi. Şu an var olan milletvekillerine baktığımızda böyle bir şey göremiyoruz, bitti artık. On yıldır bitti bu iş.(A113)

Hala söz konusudur. Mesela milletvekilliğine adaylıklarını gösterdiklerinde; aşireti ağır basan taraf kazanır. Hatta Bingöllüler anlatıyor; “Yeter ki aşiretimizden olsun, sevmesek bile, düşmanımız bile olsa, biz aşiretimizden olan adama oy veririz” düşüncesi çok fazla. (A120)

“Tabi söz konusudur. Herhangi bir aşirete üye olmayan insanların faaliyetlerinin yürümesi mümkün olmaz. Bu milletvekilliği olur ya da yerel yöneticilik olur, bu tür yöneticiliklere aday insanların bir aşirete mensup olması gerektiği anlayışı vardır. Bu anlayış yersiz değildir çünkü böyle bir aşireti arkasına almayan bir insanın yerelde siyasete soyunması onun için risklidir ve başarısızlığa davetiye çıkarır. Yerel seçimlerde Diyarbakır'dan gelen bir aday vardı, şimdiki ile aynı oy potansiyeline sahip olmasına rağmen, Bingöllü olmadığı için veya aşiret bağlantısı olmadığı için oy alamadı ve seçilemedi.” (A121)

Yukarıdaki görüşmecilerin söylemleri doğrultusunda Bingöl’de her ne kadar geçmişe nazaran aşiretçilik olgusunun egemen olmadığını ifade edilse de aşiretçiliğin zaman zaman ön plana çıkan egemen bir yapıya büründüğünü de görmekteyiz. Bununla birlikte yörede aşiretçilik kavramı ile vuku bulan bölgecilik kavramı, Bingöl siyasetinde daha etkin bir tol oynamaktadır. Nitekim seçim dönemlerinde hangi bölgeden aday çıkacak, hangi bölge adayına destek verilecek, gibi bölgesel siyasal etkinlik söz konusudur. Görüşmecilerin söylemleri doğrultusunda aşiretçilik kavramına baktığımızda, bölgecilik kavramı ilin siyasal yapısında daha etkin olduğunu görmekteyiz. Nitekim A110, A107 kodlu görüşmecilerin ifadeleri Bingöl’de bölgecilik kavramının ne derece etkin olduğunun yansımasıdır.

“Bingöl halkının dine sempatisi vardır. Hayatın her aşamasında din ve cemaat ilişkisi vardır. Ekonomide, sosyal hayat da, eğitimde de bu vardır ve bu böyle olmaya devam edecektir. Cemaat ve siyaset bağlantısı, doğrudan bir bağ olmasa bile, dolaylı yollardan mutlaka bağ vardır. Bingöl’de aşiret, cemaat, bölge zihniyeti devam ediyor. Cemaatte aşiret gibi rol üstlenmeye başladı artık.” (A107)

“Toprağa dayalı kan bağına dayalı bir aşiret anlayışı yok. Niye yok? Onun yerine bölgecilik var. İnsanlar direk Bingöllüyüm demiyor da bölgelerin adını söylüyor. Mesela Az’lıyım diyor. Bölge milliyetçiliğinin aktörleri var. Zıkte aşiretinde Kazım Ağaoğlu’dur mesela. Kazım Bey’in malı mülkü yok. Toprağa dayalı bir şeyi yok, yedirdiği içirdiği de yok ama öyle bir bölge milliyetçiliği var ki; işte bizim bölge milletvekili çıkarır devletin parasına ulaşır falan diye Kazım Bey’i çok karşı olmasına rağmen aday yapılan dönemlerde seçilir. Kan bağına dayalı değil de bölgesel şeyler var Bingöl’de. Paramiliter güçlerde bu anlamda siyasette etkili. Paramiliter güçler dediğimiz şey devletten ekonomik olarak beslenen kesimdir. Devlet seçim döneminde bütün gücüyle burada taraf olur sadece cemaat değil, devlette bütün gücüyle, askeriyle, polisiyle.” (A110)

Bingöl ilindeki aşiretçiliğin etkinliği ile ilgili görüşmecilerin genel ortak ifadeleri, aşiretçiliğin geçmişe oranla etkinliğini korumadığı, fakat zaman zaman aday profiline göre değiştiğini, bununla birlikte aşiretçilik kavramından ziyade bölgecilik kavramının daha yoğun düzeyde etkin olduğu yönündedir. Modernleşme ile birlikte eğitim oranının yüksek olması ve halkta kitle iletişim araçları ile siyasal bilinçlenmelerin oluşması, aşiret kavramının etkinliğine olumsuz olarak etki etmiştir.

4.5. Güç ve İktidar İlişkisinde Bingöl Siyaseti

Bingöl ilinin siyasal süreçte istikrarlılık düzeyine bakıldığında, karşımıza anonim söylem olarak, Elazağ'ın ibadetine Bingöl'ün siyasetine güven olmaz söylemi çıkmaktadır. Nitekim Bingöl siyasetinde, bu söylemin karşıt olarak istikrarlı bir siyasetin izlendiğini dile getiren görüşmeciler söz konusudur. İstikrarlı duruşun varlığını da ilin muhafazakâr bir yapıya sahip olduğunu, Zaza nüfusunun yoğun olduğunu dile getiren görüşmecilerin sayısı çoğunluktadır. Bingöl ilinin istikrar siyasetini değerlendirdiğimizde, ilin siyasal tarihinde Türkiye'nin birçok iline oranla farklı bir duruş sergileyerek ön plana çıktığı 1982 ve 2010 referandumu, ilin siyasal tarihinde önemli iz bırakan olaylardandır. A118 kodlu görüşmecinin söylemi, yapılan referandumlarda ilin siyasal duruşunu yansıtmaktadır.

“1982 Anayasasında Bingöl’de yüzde yetmiş iki hayır çıktı. Dini muhafazakârlık damarından dolayı oldu. Mollaların büyük etkisi oldu. Mollalar generalleri sevmeydi çünkü generallerin devirdiği iktidar muhafazakârdı. Dolayısıyla generallere kâfirdir dediler dolayısıyla yaptıkları anayasa da kâfir anayasasıdır dediler. Generallere karşı dini propaganda yaptılar ve Bingöl toplumunda bu propaganda tuttu. O netice o yüzden çıktı. Zaten oylamadan sonra mollaların hemen hemen hepsi sürüldü. Geri gelmeleri yıllar aldı. Generaller intikamlarını öyle aldı. 2010 Anayasasına gelince; Bingöl 2007’de Türkiye rekoru kırarak oy verdi. Şimdi bu muhafazakâr seçmen, o partinin getirdiği partinin getirdiği referandumda tabi ki evet verecekti. Mollalar teokratik devletin propagandasını yapıyorlardı, teokratik devletin gereklerine uymuyor bu anayasa diyorlardı. Dolayısıyla demokrasi aşkında değildi. 2010’dakilerin de evet demesinin sebebi; demokrasiye oy vermek değildi; muhafazakâr bir iktidara destek vermektir.” (A118)

İlin istikrar siyasetindeki duruşu ile ilgili olarak görüşmecilerin çoğunun ortak kanaati, ilin muhafazakâr yapıya sahip olduğudur. Muhafazakârlık öğretinin baskın olması Bingöl’de siyaseti daha çetin ve güçlü kılmaktadır. Bingöl’de siyaset Anadolu’nun diğer küçük kentleri gibi arzu edilen noktada ilerlemediğini ifade eden A119 kodlu görüşmeci, Bingöl halkının genel olarak doğru olanda ittifak ettiğini ifade etmiştir.

“Bingöl’de Anadolu’nun diğer küçük kentleri gibi siyaset çok fazla arzu ettiğimiz noktada yürümüyor. Daha konjonktürel gelişmeler bunu belirliyor. Ancak ana damarda Bingöl hep bugüne kadar istikrar göstermiş. Bazen teferruatta farklı düşünceler ortaya çıkmış olabilir ama ana akım olarak evvelden beri Bingöl hep aynı duruşu göstermiş bir vilayettir. Muhafazakâr tonda siyaset yapmış bir şehir. Ancak siyasetten beklentiler noktasında bazen farklı düşünceler ortaya çıkabiliyor. Ama ben halkın genelinin muktendir siyasetten hoşlandığına şahidim. Yani

kırıp dökmeyen, eleştirileri makul şekilde yapan, siyasetini halktan kopmadan yapan, halkın değerlerini koruyan, malını mülkünü muhafaza eden ve şeffaflık noktasında hassas olan insanlara itibar edildiğini gördüm. Dürüstlüğü, adaleti, çalışmayı, gayreti önemsiyor halkımız. Bütün bunları yan yana koyduğumuzda aslında Bingöl'de halkımız genel olarak doğrudan ittifak ediyor.” (A119)

Bingöl'de Şafii mezhebine müntesip halkın çoğunluğu teşkil etmesi, siyasal olarak da farklı bir duruş sergilemesine yol açtığını ifade eden A121 kodlu görüşmeci duruma farklı bir perspektifte yaklaşmıştır.

“Siyasal anlamda Bingöl'ün şöyle bir durumu var; mezhep farkını da dikkate almak gerekiyor. Türkiye genelinin mezhebini oluşturan Hanefi mezhebinin dışında Şafii mezhebi daha ağırlıkta olduğu için, ister istemez devletin resmi politikalarının dışında kalma neticesini veriyor. Mesela 1982'deki anayasaya Bingöl'ün ret cevabı vermesinin de bu Şafilik mezhebinin yaygın olmasının sebep olduğunu düşünüyorum. Hepsi Hanefi olsaydı böyle bir sonuç çıkarırmıydı; kuşkuluyum. Şafilik Bingöl'de önemli bir farklılık ve önemli bir belirleyiciliktir.” (A121)

İlin siyasal istikrar süreci mahalli seçimler ve genel seçimlerde farklılıklar gözetmektedir. İlin, mahalli seçimler profiline bakıldığında, tarihsel olarak iki dönem belediye başkanlığı yapmış siyasal bir karakterle karşı karşıya gelmek mümkün olmamaktadır. Bu durum karşısında belediye alanındaki doktrini yapmış A109 kodlu görüşmecinin söylemleri anlamlıdır.

“Aslında siyasal farklılıktan kaynaklanmıyor. Bahsettiğimiz temel problemlerden kaynaklanıyor. Kayseri'de Mehmet Haseki üç dönemdir, on iki on üç sene bazı yerlerde yirmi sene devam eden insanlar var. İnsanlar şuna bakıyorlar, bu adam bu işi beceriyor mu? Evet o zaman devam. Biz öyle yapmıyoruz. Biz daha geldiği ilk günden itibaren tenkit etmeye başlıyoruz. Geçerken bana selam vermemiş, tavuğuma kaşt demiştir diye birisine negatif duygular besleyebiliyorlar. Yerel yönetim zaten çok sıkıntılıdır en sıkıntılı siyasal mekanizmadır. Hele küçük yerlerde çok daha büyük bir sıkıntıdır. Yerel yönetimin en büyük gelir kaynağı su faturalarıdır, emlak vergileridir, çevre vergileridir vs. Halk bunu ödemediğinde bir sürü sıkıntı oluyor ama büyük şehirde böyle değil; biri faturasını ödemediğinde “Ödeyeceksin “ diyor ve tıptış tıptış gidip ödüyor. Biz ne yapıyoruz hemen bombardımana başlıyoruz. Yerel yönetimler üzerine doktora yapmış bir insanım, bir belediye başkanının seçilip, dört-beş yılda o bölgeyi tanıyıp, kalkındırması mümkün değil. Ekibi tanıması lazım tanıyamaz kimle çalışıyor bilemez. O kadar zamanda belediyenin bütün kapasitesini bilme şansı yok. Kısa, orta ve uzun vadede projeler yapılması lazım. Bu projelerin yavaş yavaş bütün muhalefete rağmen devam etmesi lazım. Ben yol yapacağım, sen kapının önüne bir metre taşmışsın, mahkeme kararıyla da olsa orayı senden almam lazım. Belediye başkanım haklısın ben bu yola tecavüz ettim demiyoruz. Küçük yerde denmiyor bu sadece Bingöl'e mahsus bir olay değil. Hatamızı kabul etmiyoruz üstüne bir de saldırıya

başlıyoruz. “Ben belediye başkanının ne mal olduğunu biliyorum ya” diye söylenti çıkarıyorsun. Ama bu lafların altında kuyruk acısı var. Partide anket yaptığı zaman halka bir bakıyor bu adam istenmiyor, onu aday göstermiyor. Serdar Bey şimdi belediye başkanı, bir yıl içerisinde bu alt yapıyı bitirebilecek mi hayır, üst yapıyı bitirebilecek mi hayır, bu şekilde seçime gidilecek. Mesele Serdar Bey, Ahmet Bey meselesi değil; bu adam ikinci defa geldiği zaman devam edecek. Alt yapı hizmetleri ağır hizmetlerdir. Çok maliyetli hizmetlerdir ve hiç gözükmeyiz. Ama çiçek ekerseniz görünür ama belediye başkanımız çiçek ekmedi milyonlarca dolarlık alt yapısını başlattı. Senin alt yapın olmayınca üst yapının bir anlamı yok ki. Bir belediyenin en az iki dönem durması gerekir ama koltuğu da mülk edinmeyecek. Gelen bir adam kısa vadede hedefler koyacak kendine, şunu yapacağım diyecek onları yapacak. Tayip Bey’in bürokratik oligarşi engellemesi dediği bir olay var onu aşacak ve iş yapacak. Yerel yönetimlerde siz bir parti içinde muhalefet ediyorsunuz ikincisi meclis içinde muhalefet ediyorsunuz. Yılsonunda meclise sunuyorsunuz bütçenizi ve delege sayınız muhalefetten fazla değilse veya kritik durumdaysa siz hiçbir iş yapamazsınız orada. Bunu vatandaş bilmez. Sizin eliniz kolunuz bağlanır öyle gidersiniz. Üstüne bir de medyayla uğraşırsınız, onların talepleri, arzuları vardır. Yerine getirmediğiniz zaman, bir sürü olumsuz sonuç doğar. Fısıltı gazetesini idare etmekle uğraşırsınız. Belediye başkanının bir Milli Eğitim başkanı gibi şanslı bir işi yok ve gerçekten en sıkıntılı, faturası en ağır olan görevlerden birisidir. Yüz bin nüfuslu Bingöl’ü memnun edemezsin.”(A109)

İlin yerel seçimlerdeki aday profilini çizen A109 kodlu görüşmecinin yanında A117 kodlu görüşmeciler, eleştirel boyutla yaklaşp, ilin siyasal duruşunun net olduğunu ve güç odaklı bir yapının olduğunu dile getirmişlerdir.

“Bingöl siyasetinin çok net olduğunu düşünüyorum. Bingöl siyaseti güce endekslidir. Hangi parti Ankara’da iktidar havası estiriyorsa; Bingöl’de o parti birinci olur. Bu AKP, MHP, CHP de olabilir ben ondan kuşku duymuyorum. 1999’da Bingöl’de milletvekili seçimleriyle, belediye başkanı seçimleri birlikte yapıldı; öyle aileler var ki belediye başkanında BDP’ ye, milletvekili seçiminde MHP’ye verdiler. Adamın beğendiği aday BDP’ dedir ama MHP’de akrabasıdır olabilir Bingöl’de. İdeolojik parti yoktur Bingöl’de güç vardır. Bakın 1991’de SHP kazanmış burayı, ondan önce MHP kazanmış, arkasından Refah partisi almış, arkasından BDP almış ve en son AKP almış.” (A117)

İlin siyasi profili, Zaza nüfusunun fazla olması ve karakteristik yapısı gereği mazlumun ve mağdurun yanında olma siyaseti izlediğini dile getiren A105 kodlu görüşmeci 1982 ve 2010 referandumunda Bingöl ilinin duruşunu yansıtmıştır.

“Bingöl’ün çok önemli bir meziyeti var. Bingöl halkı devamlı mazlumun yanında olmuştur. Dışlanan, yalnızlaştırılan bazı milletvekillerini verdikleri oylarla meclise yollamışlardır. Mesela

Şeyh Sait ve Bediüzzaman'ın Bingöl halkı üzerinde çok büyük etkisi vardır. Onların gördüğü zulüm ve eziyet her zaman Bingöl halkının haktan yana olmasını sağlamıştır. 1982'de "hayır" kararının çıkmasında, Bingöl'de büyük bir molla kesiminin mağdur edilmesi, dışarıya sürülmesi etkilidir mesela." (A101)

Bütün bu söylemlere paralel olarak ilin siyasal yapısında, mevcut halkın tepki toplumu olduğunu ve tek düzey ideolojilerle yola devam etmenin doğru olmadığını düşünen bir kitlenin olduğunu dile getiren A105 kodlu görüşmeci, "Bingöl için siyaset Türkiye genel bakış açısından daha farklıdır." Diyerek ilin profilini yansıtmıştır.

"Bingöl gerçekten farklı. Bingöl katı taraftarlık ruhunu taşıyan bir yer değil. Bingöl'de MHP belediye başkanlığı kazandı. Hikmet Tekin. Bingöl'de DBP belediye başkanlığı arkasından hemen AKP yani; ciddi farklılıklar ortaya çıktı. 2007'ye baktığımızda AP çok güçlü mesela bütün oylar ona ama 2011'e baktığımızda ciddi kan kaybetmiş. Bana göre 2011 seçiminde, 2007'den 2011'e kadar ki süreç, AKP'deki siyasetçilerin siyaset yapma biçimi, 2011'de de AKP'nin toplumun beklentileri dışındaki AKP'li adaylarla seçime girmesi. Bingöl dayatmaları çok sevmiyor. Bingöl kendi beklentileriyle uyduğu ölçüde destek veriyor. Yakın zamanda yerel seçimler yapılacak bana göre bu seçimlerde de bu tür sosyolojik değerlendirme gerektirecek sonuçlar çıkacak. Bingöl halkı şu siyasette klasik ve siyasetin dibi olan anlayıştan uzak; "A partisinden olsun kim olursa olsun" yaklaşımı yoktur. Bingöl toplumunun bu duyarlılığı var. Seçilecek adayın sadece AKP'li olması yeterli değil, AKP'li olacak kişinin de kriterleri Bingöl halkı için önemli." Bingöl için siyaset, Türkiye genel bakış açısından daha farklıdır. Son zamanlarda Bingöl'ün öne çıkan bir özelliğini bu vesileyle paylaşmak istiyorum. Bingöl malum yaşanan çatışma ortamında çok soyut kalmıştır. Bir irade ortaya koymamıştır. Bingöl 1982 darbe anayasasında Türkiye'de bir farklılık ortaya koydu yani bu dik durma iradesi olarak tecelli etmiş. Yine 2010 yılı referandumunda en fazla evet oyu verme şeklinde bir irade göstermiştir. Dolayısıyla Bingöl siyasal anlamda; özgür olmayı kendine karakter edinmiştir. Dar anlamda siyasette de Bingöl vefalıdır. Kendi sorunlarına çözüm üretebilen siyasetçiye ve partiye mutlak surette destek olmuştur.(A105)

Genel olarak A106 kodlu görüşmeci diğer görüşmecilerin söylemlerini özetleyerek ilin siyasal duruşunu çizerken, diğer görüşmecilerin çizdiği profile paralel olarak muhafazakâr öğretiyi ön plana çıkarmıştır. Böylelikle tarihsel süreçte ilin siyasi profilinde tam olarak bir istikrarın olmadığını, zaman zaman farklılıklar olduğunu ve ezber bozan bir karakteristik yapının hâkim olduğunu dile getirmiştir.

"Çok takdir etmek lazım tabi ki bu olayı. O sonucun ortaya çıkmasına sebebiyet veren kesimi de çok takdir etmek gerekiyor. Biraz önce molla diye tabir ettiğimiz, gerçekten yüreğini ortaya koyan, gerçekten idealist olan, siyasal kaygısı olmayan, ekonomik, gelecek kaygısı olmayan yani

tabiri caizse kellesini koltuğuna alıp gezen insanlara toplum o 1982 anayasasında çok şey borçludur. Siyasal duruş çok önemlidir; hangi kesimden olursa olsun hiç fark etmez. Baskıya zulme direnen, bütün değerleriyle mücadele eden, her şeyi kaybetmeyi göze alan o cesur yürekli insanların yaşadığı coğrafyadayız. Siyasal duruş gösterilmesi gerektiği zaman her fıkirden insanın ortak bir görüşe varabildikleri, duruşlarını sergiledikleri bir yer Bingöl.” (A106)

Genel olarak Bingöl ili seçmeni, çok partili hayata geçildikten sonra yapılan 15 genel seçimin 14’ünde istikrar sağladığını TUIK verilerinde görmekteyiz. Bazen konjektür gereği kendi içinde istikrarsızlığı göstermiştir. 1982 Anayasası’nda göstermiş olduğu tutumdan dolayı, siyasetine güven olmaz söylemi, ilin siyasal yapısının güvensizlikle bağdaştırılması siyasal etikle örtüşmemektedir. Toplam oranlara bakıldığında ilin %6,7 oranında ülke geneliyle tutarsızlığı söz konusuyken, %93,3 oranında ülke genelinde bir tutarlılığın olduğunu ortaya koymuştur. Başka bir ifade ile açıklamak gerekirse, Bingöl halkı %93,3 oranında güvenilirdir (Bingöl, 2009, 489). Bingöl’ün siyasetine güven olmaz sözü şehir efsanesinde kalmaktadır.

SONUÇ

“Bingöl’de “Yerel Siyasal Alan” Ve Siyasal Katılımı Etkileyen Sosyolojik Faktörler” adlı bu çalışmada çağdaş sosyoloji kuramcılarının Pierre Bourdieu’nun alan teorisi ve buna bağlı olarak yapısal inşacı sosyoloji, tezin örnekleminde yer alan Bingöl ilinin siyasi yapısı ve siyasal katılım sürecindeki sosyolojik etkenler ekseninde analiz edilmiştir. Yapısal inşacı sosyolojinin kuramcılarının olan Pierre Bourdieu perspektifinde birey-toplum ikilemi sentezlendiği gözlemlenmiştir. Bu çerçevede yapısal inşacı sosyolojiyi ve alan teorisi Bingöl ilinde karşılık bulmuştur.

Küreselleşen dünya düzeninde siyaset kurumu ülkelerin temel kurumlarının önüne geçmiştir. Dolayısıyla gerek dünyada gerekse Türkiye de siyaset kurumu birçok merkez ve başat kurumun önüne geçmiş ve başat kurumların lideri konumuna gelmiştir. Siyaset kurumunun dünyada ve Türkiye’de söz konusu olan etkisi hiç şüphesiz ki tezin temel örneklemini olan Bingöl ilinde de etkinliğini korumuştur. Yapılan derinlemesine mülakat sonucunda görüşmecilerin birçoğunun ortak kanaati ilin sosyo-ekonomik konumundan kaynaklanan olumsuz yapısı, siyasetin ilde temel konu haline bürünmesine yol açmıştır. İlin sosyo-ekonomik konumunun yanı sıra ilde geçmişten gelen ve devam ettiren geleneksellikten kopamamanın da etkin olduğu da gözlemlenmiştir. Nitekim din âlimlerine (kanat önderi) olan bağlılık, nispeten de olsa ağalık veya yöre büyüğü kavramı özellikle seçim dönemlerinde etkinliklerini korumaktadır.

İlin siyasi yapısında etkin olan diğer bir durum ise ilin coğrafik olarak stratejik bir konuma sahip olmasıdır. Nitekim güneyinde Kürt milliyetçiliğinin hâkim olduğu Diyarbakır iline komşu olması, batısında ve doğusunda nispeten de olsa hâkim olan Türk milliyetçiliğinin söz konusu olduğu Erzurum ve Elazığ illerine komşu olması, ilin siyasi yapısında etkin olmuştur. Yapılan mülakatlar sonucunda ilin coğrafik olarak stratejik konumda olması görüşmecilerin ortak kanaatinin oluşmasında etkin olduğu gözlemlenmiştir. İlin siyasi yapısında etkin olan yukarıda ifade edilen faktörlerin yanı sıra Doğu ve Güneydoğu bölgesinde yıllar yılı etkin olan düşük yoğunluklu savaşın hâkim olması da ilin siyasi yapısında etkili olduğu söylenebilir. Bu durum seçmenin davranışlarında zaman zaman etkili olduğu görülmektedir. Çözüm süreci bağlamında önceki dönemlerde silahlı mücadele söz konusuysa, son dönemlerde bu durum yerini diyaloga ve çözüm arayışına bırakmıştır.

Bingöl ilinin yerel siyasal alanında hâkim olunan bir diğer faktör ise siyaset kavramının siyasal yöneticiler tarafından çıkar ilişkileri çerçevesinde ilerlediği gözlenmektedir. Siyaset kurumu bireylerde sermaye endeksli bir konum oluşturmuştur. Bu durum yapılan görüşmelerde, görüşmecilerin ortak kanaatini içermektedir. Böylelikle Bingöl ilinde ideal bir siyaset izleniminin oluşamamasından kaynaklanan en önemli faktörlerden biri siyasal aktörlerin yaklaşım ve zihniyet farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Böylelikle yöre halkının siyaset kurumuna olan güven zedelenmesine yol açmıştır.

İlin tarihsel olarak çeşitli olgular ile karşı karşıya kalması ilin siyasi yapısında önemli etken olmuştur. Söz konusu “Şeyh Sait Ayaklanması”, 1960, 1971, 1980, 1997 darbe ve muhtıralarının gelişmesi ülkenin yapısında derin yaralar bıraktığı gibi Bingöl ilinde de olumsuz izler bıraktığı görülmektedir. Yöre halkının muhafazakâr bir yapıya sahip olması (görüşmecilerin ortak kanaati) ve siyasi olarak yapılan haksız eylemler, yöre halkında siyaset kurumuna olan bakış açısında farklılıklar oluşmasına yol açmıştır. Nitekim 7 Kasım 1982 referandum sonucunda “tepki toplumu” kavramı, Bingöl ilinde gelişmesine yol açmıştır. Yapılan referandum sonrasında bugünkü anayasaya Türkiye toplumunun %91,4’ü kabul oyu verirken, Bingöl ili resmi sonuçlara göre anayasa oylamasında %23,5 ret oyu kullanmış ve Türkiye’de anayasaya en yüksek ret oyu veren il olmuştur. Bu tepki sonrasında mevcut durumun oluşumuna neden olduğu düşünülen 100’e yakın din adamı sürgüne maruz kalmışlardır.

Bingöl ilinin siyasi yapısında etkin olan çeşitli sosyolojik faktörlerin hâkim olduğu görülmektedir. İstikrarlı siyasi bir profil çizen Bingöl seçmeni, seçim dönemlerinde mevcut iktidardan yana bazen de tepki olarak muhalefet partilerinin yanında olmuştur. Bu durum tezin ana hipotezlerinden olan “*Elazığ’ın ibadetline Bingöl’ün siyasetine güven olmaz*” anonim söylemin şehir efsanesi olduğunu göstermektedir. İlin siyasi yapısı egemen güçten yana siyasi bir profil çizilmediği yapılan TUIK incelemeleri sonucunda seçmenlerin tercihlerinde istikrarlı bir duruş olduğu görülmektedir. Ataerkil yapılanmanın söz konusu olduğu ilde her ne kadar din adamları, aşiret liderleri, kanaat önderleri vb. faktörlerin siyasal katılım sürecinde etkin olduğu görülse de bu durum geçmişe oranla etkinliğini yitirdiği görüşmecilerin ortak kanaatidir. Nitekim Haziran 2015 seçimlerinde siyasi partilerin gösterdikleri aday profiline bakıldığında yukarıdaki söz konusu etkenlerin tam anlamı ile etkin olmadığı

görülmektedir. Fakat Bingöl ilinin HDP adayının Şeyh Said'in torunlarından olması, AKP adaylarının Zıkte ve Az Aşiretlerinden olması, geleneksel olguların siyasal süreçte kısmen de olsa etkinliğini koruduğunu göstermektedir. Böylelikle gelişen modern çağda seçmenler karar verme süreçlerinde bireysel iradelerinin yanında geleneksel olguların da hâkim olduğu görülmüştür. Bireyin iradesinin söz konusu olmasıyla birlikte çeşitli toplumsal olgularında bireyin davranışlarında etkin olmaktadır.

Görüşmeci Kodu	Doğum Yeri	*Doğum Tarihi	Mezuniyet Durumu	Mesleği	**Medeni Durumu	**Cinsiyet
A 100	Bingöl	—	Üniversite	Esnaf	Evli	Erkek
A 101	Bingöl	—	Üniversite	Esnaf	Evli	Erkek
A 102	Bingöl	—	Lise	Esnaf	Evli	Erkek
A 103	Bingöl	1965	Üniversite	Mali Müşavir	Evli	Erkek
A 104	Bingöl	—	MYO	Memur	Evli	Erkek
A 105	Bingöl	1971	Üniversite	Avukat	Evli	Erkek
A 106	Bingöl	—	Üniversite	Avukat	Evli	Erkek
A 107	Bingöl	1975	MYO	Memur	Evli	Erkek
A 108	Bingöl	—	Medrese	Medrese Âlimi	Evli	Erkek
A 109	Bingöl	1968	Üniversite	Akademisyen	Evli	Erkek
A 110	Bingöl	1968	Üniversite	Öğretmen	Evli	Erkek
A 111	Bingöl	1954	Lise	Memur	Evli	Erkek
A 112	Bingöl	—	Üniversite	Mali Müşavir	Evli	Erkek
A 113	Bingöl	—	Medrese	Medrese Âlimi	Evli	Erkek
A 114	Bingöl	—	Medrese	Medrese Âlimi	Evli	Erkek
A 115	Bingöl	—	MYO	İş Adamı	Evli	Erkek
A 116	Bingöl	—	Öğretmen Okulu	Emekli Öğretmen	Evli	Erkek
A 117	Bingöl	1945	Üniversite	Akademisyen	Evli	Erkek
A 118	Bingöl	1943	Üniversite	Emekli Esnaf	Evli	Erkek
A 119	Bingöl	1970	Üniversite	Mimar	Evli	Erkek
A 120	Bingöl	1949	Üniversite	Akademisyen	Evli	Erkek
A 121	Bingöl	1975	Üniversite	Akademisyen	Evli	Erkek
A 122	Bingöl	—	Lise	Esnaf	Evli	Erkek

* Görüşmecilerin bazılarının doğum tarihlerinin olmaması, görüşme esnasında görüşmecilerin söylemediklerinden kaynaklanmaktadır. Araştırmanın güvenilirliği açısından doğum tarihlerini söylemediklerinin hatırlatılması, ileriki aşamada sorulara temkinli cevap vermelerine yol açacağı düşünülüp hatırlatılmamıştır.

** Görüşmeci profilinde medeni durumun evli olması ve cinsiyet durumunun erkek olması, yörenin ataerkil aile yapılanmasının yoğun bir şekilde etkinliğini sürdürmesi ve siyasal yaşamda da evli ve erkek egemenliğinin olmasından kaynaklanmaktadır.

KAYNAKLAR

- Aktay , Y. ve Köktaş, M.E (1998). *Din Sosyolojisi*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Alay, O. (2005). *Kültür Dünyamızda Bingöl*, Üniversite Kitap Evi, Elazığ.
- Arda, A. (2006). *Bütün Yönleriyle Çewlik Bingöl*, Can Matbaacılık, İstanbul.
- Armağan, M. (2010). *Cemil Meriç'in Dünyası*, Timaş Yayıncılık, İstanbul.
- Aslantürk, Z. (1999). *Sosyoloji: Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Aydın, M. (2002). *Siyasetin Sosyolojisi*, Pınar Yayınları, İstanbul.
- Baykal, D. (1970). *Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi*, A.Ü.S.B.F Yayını, Ankara.
- Bingöl, Y. (2008). Bingölde Siyaset ve Güven Sorunu: 1950-2007 Genel Seçimleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Analiz, II. Bingöl Sempozyumu, Yay. Haz. Doç. Dr. Mehmet Söylemez, Doç. Dr. İbrahim Çapak, Bingöl Belediyesi Kültür Yayınları.
- Bottomore , T. (2009). *"Sosyoloji" Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü*. çev. Melih Pekdemir, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bourdieu, P. (1961). *The Algerions*, By Alan C.M. Roos, Beacan Press, Boston.
- Bourdieu, P. (1989). "Social Space and Symbolic Power", Sociological Theory, 7 (1), 14-25.
- Brubaker, R. (2004). "Rethinking Classical Theory: The Sociological Vision of Pierre Bourdieu". *After Bourdieu: Influence, Critique, Elaboration*, ed. David L. Swartz and Vera L.Zolberg, Kluwer Academic Publishers, 40.

Cem, İ. (1994). *Gelecek İçin Denemeler*, Can Yayınları, İstanbul.

Çaha, Ö. (2001). *İdeoloji İle Hukuk Arasında Devlet*, Doğu Batı Dergisi Sayı:13.

Çapçioğlu İ, Şahin M. Cem, N. Erdoğruca. (2000). *Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite ve Dini Lider*, TSA. Sayı: 14.

Daver , B. (1968). *Siyaset Bilimine Giriş*, Sevinç Matbaası, Ankara.

Doğan, Ö. (1999). *Marx Weberde Bilim ve Sosyoloji*, Küyonol Yayıncılık, İstanbul.

Duverger, M. (1998-1). *Siyaset Sosyolojisi*, Çev.Şirin Tekeki, Varlık Yayın Evi, İstanbul.

Düzel, N. (2012).*Silinmek İstenen Bir Hafızanın Peşinde " Kürtler Komuşuyor"*, Selis Yayıncılık, İstanbul.

Fichter, J. (2001). *Sosyoloji Nedir?* Çev.Nilgün Çelebi, Atilla Kitap Evi, Ankara.

Glucksmann, M. (1974). *Structualist Analysis in Contemporary Social Thought,Comparision of the Theories of Claude Levi-Strauss and Louis Althusser*, London: Routledge & Kegan Paul.

Hekimoğlu, S.Ö (2009). *Kürt Tarihi, Aşiretler ve İsyanlar*, Akis Kitap, 3. Baskı, İstanbul.

Kalaycıoğlu, E. (1984). *Çağdaş Siyasal Bilim Teori Olgu ve Süreçler*,Beta Yayınları, İstanbul.

Kapani, M. (1989). *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, İstanbul.

Karasu, D. (2004). *Bingöl'de Sosyal ve Kültürel Yaşam*, Sistem Mücellit, İstanbul.

- Koçak, A. (1976). *Van Gölü ve Fırat Nehri Çevresinde Yaşayan Türkler*, Gnkur Basım Evi, Ankara.
- Nıkıttine, B. (2010). *Kürtler*, Örgün Yayınevi, İstanbul.
- Önen, E. (1994). *Siyasal Katılma Açısından Orta Sınıflar*, Sosyoloji Dergisi, 45.
- Özbilgin M, Tattlı A. (2005). "Understanding Bourdieu's contribution to organization and management studies". *Academy of Management Review*, Vol. 30 No.4, 855-77.
- Özkan, R. (1999). *İnsan ve Siyaset Üzerine Denemeler*, Boyut Yayınları, İstanbul.
- Öztekin, A. (1993). *Siyaset Bilimine Giriş*, İ.İ.B.F. Yayınları, Malatya.
- Sakaoğlu, S. (1989). *Anadolu Efsanesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Swartz, D. (1997). *Culture and Power the Sociology Of Pierre Bourdieu*, The University of.
- Şahım, T. (1994). *Siyasal Katılım ve Baskı Grupları*, TOBB Basın Yayın, Ankara.
- Sidney V. ve Norman H. N. (1972). *Participation In America: Political Democracy and Social Equality*, New York, Aktaran: Çukurçayır, M. Akif.
- Tapper, R. (2004). *"İranın Sınır Boylarında Göçeceler; Şahsevenlerin Toplumsal ve Politik Tarihi*. Çev. F. Dilek Özdemir, İmge Kitapevi, Ankara.
- Taraf, G. (2009, Ocak Salı). İstanbul, Kadıköy, Alkım Gazetecilik Sanayi ve Ticaret A.Ş. Türkiye.
- Tatar, T. (1997). *Siyaset Sosyolojisi*, Turan Yayıncılık, İstanbul.
- Tok, N. (2003-1). *Kültür Kimlik Siyaset*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- Tom, B. (2009). *Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü*. In B. Tom, Sosyoloji, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tunca, S. (1996). *Parti İçi Demokrasi ve Türkiye*, Gündoğan Yayıncılık, Ankara.
- Tuncel, M. (1992). *Bingöl Maddesi, İslam Ansiklopedisi* Cilt:6, İstanbul.
- Turan, İ. (1976). *Siyasal Sistem Siyasal Davranış*, Der Yayıncılık, İstanbul.
- Turan, İ. (1989) *Kırsal Kalkınma Sürecinde Köyler, Köy Örgütleri ve Devlet*, İstanbul Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:21, İstanbul.
- Türküne, M. (2003). “*Siyaset*” Der.; M.Türküne, Lotus Yayınevi, İstanbul.
- Ulaş, A.Vahap (2010). “*Kürtlerde Sosyal ve Siyasal Örgütlenme: Aşiret,*” Mukaddime Dergisi, Sayı:2, 35-52
- Unat, N. A. (1985). 1. Milli Egemenlik Sempozyumu, Prof.Dr.İlter Turan'ın Ulusal Egemenlik ve Siyasal Katılma Konulu Tepliğ Üzerine Yorum, Ankara .
- Vandnbergh, F. (1999). " The Real Is Renational ": An Epistemological Analysis Of Pierre Bourdieu's Genarative Structuralism, *Sociological Theori*, 17 (1) 32-67.
- Vergin, N. (2010). *Siyasetin Sosyolojisi Kavramlar,Tanımlar, Yaklaşımlar*, Doğan Kitap, İstanbul.
- Waters, M. (1994). *Sociolgial Teori*, Sage Publications.
- Yayla, A. (1998). *Siyaset Teorisine Giriş*, Siyasal Kitap Evi, Ankara.

İnternet Kaynakçası:

http://www.mustafaokmen.org/index.php?option=com_content&view=article&id=184&catid=9 Siyaset ve Terör, ordu kışla ve muhalefete göre, (10.09.2014)
calismasi/siyaset/detay/1857107/default.htm (27.11. 2014)
<http://www.bingolhaberi.com/bingol-son-bir-yil-nufus-istatistikleri/6630/> (08.12.2014)
<http://www.nufusu.com/il/bingol-nufusu> (13.08.2014)
<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/174498.asp>/Şehmuz Diken (2002)
<http://www.haber318.net/haberler/8873/akademi-devam-ediyor.aspx/> (03.03.2013)
[http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/samisener/din-siyaset-iliskisi-uzerine-/\(05.04.2015\)](http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/samisener/din-siyaset-iliskisi-uzerine-/(05.04.2015))
[http://www.turkcebilgi.com/a%C5%9Firet\(03.04.2014\)](http://www.turkcebilgi.com/a%C5%9Firet(03.04.2014))

EK-1**ÖZGEÇMİŞ**

20.01.1987 tarihinde Bingöl Karlıova ilçesi Kürük köyünde doğdu. İlkokulu Saray İçi İlk Öğretim Okulunda, Ortaokulu 1998-2000 yılları arasında Mehmet Akif Ersoy Ortaokulunda okudu. Lise öğrenimini 2000-2004 yılları arasında Bingöl Lisesinde tamamladı.

2006 yılında Denizli Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünü kazandı. 2010 yılında Sosyoloji Bölümünden mezun oldu. 2011 yılında Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesinden Pedagojik Formasyon Eğitimi aldı. 2011 yılında Pamukkale Üniversitesinde Sosyoloji Bölümünde Yüksek Lisansa başladı. 2014 yılında Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümüne Araştırma Görevlisi olarak atandı.